

Aposel iniŋ ku Abô môŋ

Luk hato kapyra lokwanju. Hato kapyra luvi ek Anyô Bêŋ Tiapilus. Yani ma Lom iniŋ anyô bêŋ te ba lahaviŋ nênm kapyra êŋ luvi êndêŋ avômalô ek nesam. Kapyra môŋ atu ba Luk hato ma elam nena Luk ma hato hathak malêla takatu ba Yisu hadum aleba hathak leŋ ba hi. Ma kapyra yaŋ haven yam ma elam nena Aposel. Ma hato hathak ku takatu ba aposel lôk avômalô êvhaviŋ idum hadêŋ waklavôŋ Yisu hatak pik êntêk ba hi leŋ.

Luk da miŋ hayê Yisu ami, ma donjom hawa abô hêk nê vi atu ba elanô lo êyê hathak malenŋ. Luk ma miŋ anyô Israel te ami, yani ma anyô lon buyan.

Hato kapyra êntêk ek enaŋ abô avanôŋ esak ku takatu ba aposel idum lôk Yisu anêŋ Abô Mavi atu ba hi luvuluvu. Avômalô vi enaŋ abôyaŋ hathak nê takatu ba êvhaviŋ ba intu Luk hato kapyra êntêk ek injik thô nena nê êvhaviŋ ma nê mavi ba esopa gavman iniŋ abô. Malaiŋ lomalama hathak hapôm nê êvhaviŋ ba intu hato kapyra êŋ ek injik lonôndê mavi thô êndêŋ nê takatu ba esopa Yisu. Ma kapyra êntêk hik thô nena Yisu lôk anêŋ avômalô êvhaviŋ tem nêmo nê kambom lu.

Hato kapyra êntêk hadêŋ 63 AD la.

*Yisu havak abô nena tem nê Lovak Mathen
êlêm*

¹*Tiapilus, bôk yahato kapyra te hadêṇ o hathak nôm takatu ba bôk Yisu hadum lo hadôṇ,

²*mônṇ anônṇ aleba hayô waklavônṇ hathak leṇ ba hi. Hamô pik denaṇ ma hathak Lovak Mathenṇ anêṇ lôklokwaṇ ma hêv abô ku hadêṇ anêṇ aposel* takatu ba bôk dalam i yôv.

³*Yani hawa vovaṇ ba hama vêm ma haviyô hathak loṇbô ma hik i thô hadêṇ anêṇ nê takêṇ. Lôk hadum nôm kama bêṇ anônṇ ek hik thô nena yani hamô lôk mala hathak loṇbô. Wak hatôm 40 ma hik i thô lôbôlônṇ hadêṇ thêlô ba hanaṇ abô hathak Wapômbêṇ anêṇ loṇ lôklinṇyak.

⁴*Wak te ma hayaṇ nôm haviṇ thêlô ma hanaṇ, “Noyabiṇ nôm atu ba Wakamik bôk havak abô yôv ek nêṇ êndêṇ môle hatôm atu ba bôk yahananṇ ba olaṇô yôv. Ma miṇ notak Jerusalem ami.

⁵*Jon bôk hathik avômalô halôk ṇaṇ ma kasana ma tem nisik môle esak Lovak Mathenṇ.”

Yisu hathak leṇ ba hi

(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁶*Ma aposel êmô haviṇ Yisu ma enaṇ hik yani liṇ nena, “Anyô Bêṇ, lêk êntêk ma tem undum ek alalô avômalô Israêl naja alalôaniṇ kiṇ esak loṇbô e?”

⁷*Ma Yisu hanaṇ, “Êṇ ma miṇ môle unim nômla ek noyala waklavônṇ atu ba Kamik hatak ami. Hathak anêṇ lôklokwaṇ yanida hayabiṇ wak êṇ.

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:2:** Aposel anêṇ ôdônṇ nena nê takatu ba Yisu hêv ek nenaṇ anêṇ Abô Mavi bêṇ.

* **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5:** Mat 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32

8 *Ma Lovak Mathen hayô hamô môle, ma tem noja lôklokwan. Ma tem nonan yenan abô imin Jelusalem lôk Judia sapên ma Samalia lôk ni endeba êndôk pik anên dan.”

9 Hanañ abô êñ yôv, ma ewa yani hathak len ba hi. Thêlô éyê imin ma buliv hava yani sin ba êthôn.

10 Thêlô ititin len denan ma kethen oyan ma anyô ju lôk nômkama thapuk ba imin thêlô malêvôn.

11 *Ma enan, “Nê Galili, umin ba utitin len eka? Yisu donjom êntêk lêk Lambô hawa vê hêk môle ba hi len ma tem endelêm aên iyom.”

Thêlô etak anyô te ek enja Judas anên lon

12 *Vêm ma thêlô etak Dum Oliv ma ele i Jelusalem. Dum Oliv êñ hêk habobo Jelusalem hatôm kilomita te iyom.

13 *Êyô Jelusalem ma i unyak kapô vulin atu ba ethak êmô. Thêlô inin athên ma Pita lo Jon ma Jems lo Andulu ma Pilip lo Tomas ma Batolomiu lo Matyu ma Jems, Alpius nakadun, lôk Saimon anyô Selot te, ma Judas, Jems nakadun.

14 Wak sapên ma thêlô ethak donjom ba eten mek hi ba hi. Ma avi doho lôk Malia, Yisu talêbô, lôk anên iviyan êmô havin.

15 Ma wak te ma Pita haviyô hamin nê êvhavin hatôm 120 malêvôn ma hanañ,

16 *“Aiyon thêlô, abô te hêk Wapômbên anên kapyo ba lêk hik anôn. Abô êñ ma Lovak Mathen

* 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48

* 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27

* 1:12: Luk 24:50-53

* 1:13: Mat 10:2-4

* 1:16: Sng 41:9

bôk hanañ hale Devit abôlêk hathak Judas, ôpatu ba hik Yisu thô hadêñ nê takatu ba evalonñ yani.

¹⁷ Yani ma alalô te atu ba bôk hadum ku êntêk haviñ alalô.”

¹⁸* (Judas hêv pik bute vuli hathak valuselenñ atu ba hadum kambom ba hawa. Êñ ma hêv yak halôk pik buêñ ba lasoam hapup ba la hangasô hale yaiñ.

¹⁹ Avômalô Jerusalem sapêñ elañô abô êñ ba intu elam pik buêñ hathak iniñ abô nena “Akeldama”. Anêñ ôdôn nena, “Pik atu ba thalalenñ hathañ.”)

²⁰ Êñ ma Pita hanañ, “Hatôm bôk eto hêk Kapya Yen nena,

“ ‘Anêñ unyak tem ngathiniñ;
ma miñ notak anyôla ek êmô ami.’ *Kapya Yen*
69:25

Ma buyañ hanañ nena,

“ ‘Anyô yañ enja anêñ lonñ lôk anêñ ku.’ *Kapya Yen*
109:8

²¹ Aêñ ba alalô natak anyô te atu ba Anyô Bêñ Yisu hamô haviñ alalô denañ ma yani hamô haviñ alalô wak nômbêñ intu sapêñ,

²²* môñ ma waklavônñ atu ba Jon hathik Yisu halôk ñañ aleba hayô wakma Lambô hawa yani vê hêk alalô ba hi malak leñ. Anyô êñ tem imbiñ alalô ek enañ Yisu anêñ haviyô hathak lonñbô bêñ êndên avômalô.”

²³ Yôv ma etak anyô lokwanju. Yanñ ma Josep, elam nena Balsabas, ma athêñ yañ ma Jastas. Ma anyô yañ ma Matias.

* **1:18:** Mat 27:3-8 * **1:22:** Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

²⁴ Ma eten mek nena, “Anyô Bêñ, hoyala avômalô sapêñ inin kapôlônin. Nungwik thô nena hotak anyô ju êntêk yan sê

²⁵ ek enja ku aposel atu ba bôk Judas hatak ba hi anêñ loñ.”

²⁶ Yôv ma ibi valu ek nêgê nena athêñ yan sê habitak. Êñ ma etak Matias ek imbitak aposel imbin thêlô laumin ba lahavute takatu.

2

Lovak Mathen halôk ba halêm

¹ *Waklavôn Pentikos hayô, êñ ma avômalô êvhavin ethak donjom ba êmô unyak te.

² Ma kethen oyan ma nômlate dinjin halêm anêñ leñ ba anêñ pôk ma hatôm lovak bêt te ba hayô hamô unyak atu ba thêlô êmô sin.

³ *Ma êyê nômlate hatôm atum dahalan hatakalek ba hayô hamô thêlô tomtom.

⁴ *Ma Lovak Mathen hayô hava thêlô sapêñ kapôlônin sin ba enañ abô masôm lomalama hatôm Lovak Mathen hêv hadêñ thêlô.

⁵ Avômalô Israel takatu ba êmô Wapômbên vibin bôk etak pik lôbôlôbô takatu ba êmô ma êlêm Jelusalem ek Pentikos.

⁶ Ma elañ dinjin ba êlêm ethak donjom. Ma eboloba kambom hathak elañ nê êñ enañ abô hathak thêlô tomtom da inin abô.

⁷ Ma eson kambom ba enañ hik thêlôda lin, “Thêlô ma nê Galili iyom. Malê te aên am?”

* **2:1:** Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11

* **2:3:** Mat 3:11

* **2:4:** Mak 16:17; Ap 4:31; 10:44-46; 19:6

⁸ Aisê ba alalô alañô thêlô enañ abô hathak alalôaniñ abô tomtom?

⁹ Alalô ma anêñ Patia lo Midia ma Ilam lo Mesopotemia ma Judia lo Kapadosia ma Pontus lo Esia

¹⁰ ma Plijia lo Pampilia ma Ijip lôk Libia bute atu habobo Sailini ma nê doho anêñ Lom.

¹¹ (Ma vi ma avômalô Israel, ma vi ma avômalô lon buyañ takatu ba ibitak êyô Israel iniñ êvhavin kapô.) Ma doho anêñ Klit lo Alebia. Ma donjom alalô alañô thêlô enañ abô hathak nômbênj atu ba Wapômbênj hadum hathak alalôaniñ abô tomtom.”

¹² Ma avômalô sapênj esonj kambom ba itutuniñ lenj kadôk ma enañ hik thêlôda linj nena, “Nôm êñ anêñ ôdônj ma aisê?”

¹³ Ma donjom vi ibi thêlô liliñ ba enañ, “Inum wainj bênj anônj ba elo molo.”

Pita hananj abô

¹⁴ Êñ ma Pita haviyô hamiñ aposel laumiñ ba lahavute malêvônj ma halam lôklokwanj nena,

“Môlô avômalô Israel lôk avômalô takêntêk ba lêk ômô Jerusalem, nodanô yenanj abô katô. Tem yananj nôm êñ anêñ ôdônj bênj.

¹⁵ Lêk ma lôkbôk denanj hatôm 9 kilok. Ba intu miñ nosonj nena nê êntêk inum wainj ba elo molo ami.

¹⁶ Mi, nôm êñ ma hatôm plopet Joel bôk hananj,

¹⁷ “Wapômbênj hananj nena habobo pik lo lenj anêñ danj
ma tem yangasô yenanj Lovak Mathenj êyômô avômalô sapênj.

Ma nalumi anyô lo avi tem yanêm yenaŋ abô êndêŋ i ba nenaŋ abô êtôm plopê.

Ma môlônim apenena tem netulak ba nêgê wêŋ.

Ma môlônim anyô boŋnena tem nêgê niaviŋ.

¹⁸ Ma tem yaŋgasô yenaŋ Lovak Mathen êyômô yenaŋ anyô lo avi ku êndêŋ waklavôŋ êŋ ma tem yanêm yenaŋ abô êndêŋ i ba nenaŋ abô êtôm plopê.

¹⁹ Ma tem yandum nômbithi ênjêk leŋ, ma yandum lavôŋiŋ ênjêk pik. Thalaleŋ lôk atum ma atum yova bêŋ tem imbitak.

²⁰ Ma wak tem ende i liliŋ ba imbitak momaŋiniŋ, ma ayôŋ tem ende i liliŋ ba imbitak êtôm thalaleŋ.

Vêm ma Anyô Bêŋ anêŋ waklavôŋ lôkmaŋiŋ bêŋ atu tem êlêm.

²¹ Ma avômalô takatu ba elam Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ, tem nêŋ i bulubiŋ.

Jol 2:28-32

²² “Avômalô Israel, nodanô abô êntêk. Wapômbêŋ bôk hadum ku lôklokwaŋ anôŋ lôk nômbithi ma lavôŋiŋ hathak Yisu anêŋ Nasalet anêŋ baŋ hamô môlô malêvôŋ ba hik thô nena yanida hêv ôpêŋ ba halêm. Ba bôk oyala nôŋ takêŋ yôv.

²³ Ma Wapômbêŋ hatak yani halôk môlô ba-hemim hatôm bôsêbôk ba lahabi lôk anêŋ auk ek nôŋ takêŋ imbitak aêŋ. Ma môlô udum ba nê kam-bom ik yani loŋ hathak alovalaŋaŋsiŋ ba hama.

²⁴ Ma donjom Wapômbêŋ hik yani liŋ ba haviyô hathak loŋbô ba hawa yani vê hêk ŋama anêŋ

vovaŋ bêŋ ek malê nena ŋama miŋ hatôm embalon
yani loŋ ami.

25 Devit bôk hanan hathak yani nena,
“Yahayê Anyô Bêŋ hamô haviŋ ya wak nômbêŋ
intu sapêŋ.

Yani hamô habobo ya
ba intu miŋ hatôm nômlate esale ya thô ami.

26 Aêŋ ba yalenŋmavi anôŋ
ba yahabôya.
Ma yalenŋviŋkupik hêv ma.

27 Ek malê nena tem miŋ ôndô ya êmô ŋê ŋama iniŋ
loŋ ami,
ma tem miŋ otak anêŋ Anyô Mathen ek epalê
ênjêk siô ami.

28 Bôk huik loŋôndê lôkmala thô hadêŋ ya yôv,
ma tem yamô imbiŋ o ba undum yalenŋmavi
anêŋ dôêŋ’ *Kapya Yen 16:8-11*

29 * “Aiyaŋ thêlô, yahanan avanôŋ biŋ nena
bumalô Devit bôk hama ba elav yôv. Ma anêŋ siô
êntêk hêk denaŋ aleba lêk.

30 *Ma donŋtom Devit ma plopet te ba hayala
nena Wapômbêŋ bôk havak abô nena embeŋ yam
ma tem etak lim lukmuk te ek imbitak kiŋ êtôm
yanida.

31 *Devit bôk hayala nôŋ atu ba tem imbitak
embeŋ yam ba hanan hathak Mesia atu ba
Wapômbêŋ tem nêŋ lôkmala êndêŋ yani ba imbiyô
esak loŋbô. Ba intu hanan nena tem miŋ nêndô
yani êmô ŋê ŋama iniŋ loŋ ba kupik epalê ami.

* 2:29: 1Kiŋ 2:10 * 2:30: 2Sml 7:12; Sng 89:3-4; 132:11 * 2:31:
Sng 16:10

³² Ôpên ma Yisu atu ba Wapômbên bôk hik yani liŋ. Ma yêlô sapên ayê nô m êŋ haviŋ ba êntêk anan bên hadên mômô.

³³ *Ma Wapômbên hawa Yisu ba hatak yani hamô ban vianôn yôv. Ma hêv Lovak Matherŋ atu ba bôk havak abô ek nê m êndên yani ma êntêk lêk hangasô hayô hamô yêlô ba intu lêk ôyê lo olaŋô.

³⁴ Devit da miŋ hi malak leŋ hatôm Yisu ami, ma donŋtom hanaŋ,

“Anyô Bêŋ Wapômbên hanaŋ hadên yenaŋ Anyô Bêŋ Mesia nena,

“Ômô yabahaŋ vianôn

³⁵ endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadên o nê môm vemkapô vibin am.” ’ *Kapya Yen 110:1*

³⁶ * “Aên ba môm avômâlô Israêl sapên, noyala abô êntêk katô. Yisu atu ba môm uik hathak a, Wapômbên hadum ba habitak Anyô Bêŋ lôk Mesia.”

Avômâlô bên anôn ele i liliŋ ba ithik ŋaŋ

³⁷ Thêlô elanô Pita anên abô takên ma habi thêlô kapôlônin vose. Ma enaŋ hadên yani lôk aposel vi nena, “Aiyaŋ thêlô, yêlô nandum malê?”

³⁸ Ma Pita hanaŋ, “Môm tomtom node kapôlômim liliŋ ba nusik ŋaŋ esak Yisu Kilisi anên athên ek Wapômbên nê mômônim kambom vê ma nê m Lovak Matherŋ êndên môm êtôm anên wapôm.

³⁹ *Havak abô êŋ ek avômâlô takatu ba alalôanin Wapômbên tem endam i, môm lôk unim avômena ma avômâlô takatu ba êmôm daimbô.”

* **2:33:** Ap 5:32; 7:55-56 * **2:36:** Ap 5:30-31 * **2:39:** Ais 57:19

⁴⁰ Ma Pita hanaŋ abô bêŋ anôŋ haviŋ hadêŋ thêlô ba hanaŋ nena, “Noyabiŋ am. Nônêm amda sa ba nôsôv ênjêk avômalô kambom takêŋ ek miŋ nôpôm vovaŋ atu ba tem êpôm i ami.”

⁴¹ *Aêŋ ba nê takatu ba ewa Pita anêŋ abô intu ithik ŋaŋ. Ma wak êŋ ma avômalô hatôm 3,000 êlêm haviŋ avômalô takatu ba bôk êvhaviŋ yôv.

Nê êvhaviŋ ethak doŋtom haviŋ i

⁴² *Ma thêlô lôklokwaŋ ek nedaŋô aposel iniŋ abô lôk ethak doŋtom haviŋ i ma eyaŋ polom lo inum waiŋ mathen atu ba Yisu bôk hêv lôk eteŋ mek haviŋ i.

⁴³ Ma aposel idum lavôŋiŋ lôk nômbithi bêŋ anôŋ ba avômalô sapêŋ êyê ba eson kambom.

⁴⁴ *Ma avômalô êvhaviŋ sapêŋ ethak doŋtom haviŋ i ma miŋ leŋvi iniŋ nômkama ami. Iniŋ nômkama lôkthô ma êdô hamô ek hêv thêlô sapêŋ sa.

⁴⁵ Thêlô ethak êv iniŋ pik lôk nômkama ek nênem vuli ma ewa vuli takêŋ ba êv avômalô takatu ba nômkama vi mi sa.

⁴⁶ Ma wak nômbêŋ intu ma thêlô ethak doŋtom êmô unyak mathen anêŋ piklêvôŋ. Ma ethak eyaŋ nôm haviŋ i lôk leŋiŋmavi ma kapôlôŋiŋ labalina.

⁴⁷ *Lôk êbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ. Êŋ ma avômalô sapêŋ leŋiŋmavi anôŋ hathak i. Ma wak nômbêŋ intu sapêŋ ma Anyô Bêŋ hêv avômalô doho bulubiŋ ba hêv i ibitak êyô nê êvhaviŋ kapô haviŋ.

* 2:41: Ap 2:47; 4:4

* 2:42: Ap 20:7

* 2:44: Ap 4:32-35

* 2:47: Ap 6:7; 11:21

3

Anyô va kambom te habitak mavi

¹ Wak te ma Pita lo Jon i unyak mathen hadên wakma eten mek. Wakma ên ma hatôm 3 kilok yanşın.

² Êyô ma êyê ewa anyô va kambom te ba êlêm. Bök evathu yani aên. Ma wak nômbên intu ma ewa yani ba i êdô hamô unyak mathen anên badên abôlêk atu ba elam nena Lonj Kêkêlô. Êdô yani hamô lonj ên ek epetenak ek avômalô takatu ba i unyak mathen anên piklêvôn ek nênem valu êndên yani.

³ Ôpên hayê Pita lo Jon êlêm ek ini unyak mathen kapô, ên ma halam ek thai nênem valu êndên yani.

⁴ *Pita lo Jon ititin yani lôklokwanj. Ma Pita hanañ, “Nôngô yai!”

⁵ Ên ma ôpên hik i liliñ hadên thai ma hason nena tem nênem nômla êndên yani la.

⁶ *Ma Pita hanañ, “Ya valu mi. Ma donjom nôm atu ba yahawa ma tem yanêm êndên o. Hathak Yisu Kilisi anên Nasalet anên athên, umbiyô ombên.”

⁷ Ma Pita havalonj ôpên banj vianôn ba havôv yani haviyô. Ma kethên oyanj ôpên vagiginj lôk vakapô habitak lôklokwanj.

⁸ Ên ma yani hasôv kisi ma havenj. Ma hi unyak mathen anên piklêvôn havinj thai. Ma havenj ba hasôv kisi hathak lolenj lolenj ba habô Wapômbên.

⁹ Ma avômalô sapên êyê yani havenj ba habô Wapômbên.

* 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18

¹⁰ Ma eyala nena ôpêṇ ma anyô petenak atu ba hathak hamô unyak mathenṇ abôlêk atu ba elam nena Lonṇ Kêkêlô, êṇ ma eboloba ba dahôlônṇ hi.

Pita hanaṇ abô hamiṇ unyak mathenṇ kapô

¹¹ Ma anyô petenak atu havalonṇ Pita lo Jon, êṇ ma avômalô sapêṇ esonṇ kambom ba elanṇvinṇ êlêm hadêṇ thêlô halôk kapo danṇ atu ba elam nena Solomon anêṇ Kapo Danṇ.

¹² Pita hayê ma hanaṇ hadêṇ thêlô nena, “Avômalô Israêl, osonṇ kambom ba utitiṇ yai lôklokwanṇ eka? Osonṇ nena yai adum ôpêntêk mavi hathak yaidaniṇ lôklokwanṇ lôk kobom mathenṇ e? Mi anônṇ!

¹³ *Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk alalôaniṇ bumalô thêlô iniṇ Wapômbêṇ iyom intu hadum nôṃ êṇ ek nêṃ athêṇ lôkmanṇiṇ êndêṇ anêṇ anyô ku Yisu. Môlô bôk otak ôpêṇ ek nijik vônô. Ma Pailat lahaviṇ etak yani, ma donṇtom môlô ôvôliṇ dôṃim hadêṇ yani.

¹⁴ Avanônṇ, môlô ôvôliṇ dôṃim hadêṇ Anyô Mathenṇ lôk Anyô Thêthônṇ atu ma onanṇ hik Pailat liṇ ek etak ôpatu ba bôk hik anyô vônô êlêm êndêṇ môlô.

¹⁵ Ôpatu ba lôkmala anêṇ ôdônṇ ma uik vônô. Ma donṇtom Wapômbêṇ hik yani liṇ hathak lonṇbô hêk ṇama. Ma yai bôk ayê nôṃ takêṇ ba êntêk lêk ananṇ abô hathak.

¹⁶ Êvhaviṇ hathak Yisu anêṇ athêṇ iyom hadum ba ôpatu ba ôyê lo oyala lêk hawa lôklokwanṇ. Yani habitak mavi anônṇ hatôm ôyê hathak Yisu anêṇ athêṇ lôk êvhaviṇ atu ba halêm anêṇ yani.

* **3:13:** Kis 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23

17 * “Aiyaŋ thêlô, yahayala nena môle lôk unim avaka min oyala ôpêŋ katô ami ba intu udum kambom hadêŋ yani.

18 Ma donjom sêbôk ma Wapômbêŋ hanaŋ hadêŋ plopet sapêŋ ba eto nena anêŋ Mesia tem enja vovaŋ. Aêŋ ba unim kambom atu udum ma Wapômbêŋ anêŋ abô êŋ lêk hik anôŋ.

19 * “Aêŋ ba node kapôlômim lilin ba nosopa Wapômbêŋ ek nêŋ môle nim kambom vê lôk nêŋ lovak êndêŋ môle.

20 Ma nêŋ anêŋ Mesia atu ba bôk hatak ek nêŋ êndêŋ môle. Mesia êŋ ma Yisu atu.

21 Ma lêk yani hamô malak leŋ ba hayabin waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ bôk hatak ek nômkama sapêŋ imbitak lukmuk esak lonbô êtôm sêbôk atu ba yani havak abô ba hanaŋ ba anêŋ plopet matherŋ enaŋ bêŋ.

22 * Hatôm Mose bôk hanaŋ, ‘Wapômbêŋ unim Anyô Bêŋ tem etak plopet te êtôm ya ba imbitak anêŋ môle malêvôŋ. Ba intu nodaŋô anêŋ abô takatu ba hanaŋ bêŋ hadêŋ môle katô.

23 Ma ôpatu ba min halaŋô plopet êŋ anêŋ abô ami, ma tem nêŋ nêŋ yani vê ênjêk anêŋ avômalô ba nimbulin yani vi dedaun.’

24 “Samuel lôk plopet takatu ba ibitak even yam bôk enaŋ hathak waklavôŋ atu ba lêk habitak.

25 * Môle ma plopet takêŋ iniŋ nali. Ma abô atu ba Wapômbêŋ bôk havak haviŋ libumi yôv, abô êŋ êntêk havalon môle lon denaŋ. Hatôm bôk hanaŋ

* 3:17: Luk 23:34; 1Ti 1:13

* 3:19: Ap 2:38

* 3:22: Lo

18:15,18-19 * 3:25: Stt 22:18

hadêṅ Ablaham, ‘Hathak anêṁ libumi, ma tem avômalô pik sapêṅ neja mek mavi.’

²⁶ *Ba intu Wapômbêṅ hik anêṅ anyô ku liṅ ma hêv halêṁ hadêṅ môlô hamôṅ ek nêṁ mek mavi êndêṅ môlô lôk ende môlô tomtom liliṅ ênjêk unim kambom takatu ba udum.”

4

Evalonṅ Pita lo Jon

¹ Pita lo Jon enaṅ abô hadêṅ avômalô imiṅ denaṅ, ma nê êbôk da lôk unyak mathenṅ anêṅ sôp bidonṅ iniṅ anyô vovak laik ma Sadyusi doho êyô ek thai.

² Thêlô leniṅmaniṅ hathak thai êdônṅ avômalô nena Yisu bôk haviyô hêk ṅama ba intu avômalô ṅama sapêṅ tem nimbiyô esak lonbô aêṅ iyom.

³ Lêk yaṅsiṅ habôk ba intu evalonṅ thai ba êdô hamô koladônṅ aleba hayaṅ wak bêṅ.

⁴ *Ma donṅtom avômalô bêṅ anônṅ elanô thai iniṅ abô ba êvhaviṅ. Ba nê takatu ba êvhaviṅ lêk halumbak hi habobo 5,000.

⁵ Haviyô hayaṅ ma nê bêṅbêṅ eyabiṅ avômalô lôk nê bêṅbêṅ ma nê lôkauk hathak abô balabunṅ ethak donṅtom êmô Jelusalem.

⁶ Anas, anyô bêṅ habôk da, lôk Kaiapas ma Jon lo Aleksanda lôk anyô bêṅ habôk da anêṅ thalalenṅ vi êmô haviṅ.

⁷ Ma ewa thai êlêṁ ma enaṅ hik thai liṅ nena, “Lôklokwaṅ lôk athêṅ alê intu udum ôpêṅ mavi hathak?”

* 3:26: Ap 13:46 * 4:4: Ap 2:41

8 Ma Lovak Mathenɿ hava Pita kapô sinɿ ba hananɿ hadênɿ thêlô nena, “Nê bêɽbêɽ lôk nê eyabinɿ avômalô, nodanɿ yenanɿ abô!

9 Yai êv anyô va kambom êntêk sa ba intu udum ek nonanɿ yai bêɽ lôk lemimhavinɿ noyala nena yai adum yani mavi aisê e?

10 * Aênɿ ba môlô lôk avômalô Islael sapênɿ noyala katô nena anyô va kambom êntêk lêk habitak mavi ba haminɿ môlô malemim hathak Yisu Kilisi anênɿ Nasalet anênɿ athênɿ. Bôk uik yani vônô hathak a, ma donɿtom Wapômbênɿ hik yani linɿ hêk nɿama.

11 Yani ma

“ ‘valu atu ba môlô nê olav unyak ôpôlik hathak, ma lêk habitak valu landinɿ anônɿ.’ *Kapya Yen*

118:22

12 * Yisu da iyom anênɿ athênɿ hatôm nê m alalô bulubinɿ. Ma athênɿ yanɿ minɿ hêk pik lo lenɿ sapênɿ ek nê m alalô bulubinɿ ami. Mi.”

13 Ma thêlô êyê Pita lo Jon iminɿ lôklokwanɿ ma kô mi, ma eyala nena thai ma nê oyanɿ ba minɿ bôk ethak unyak ami. Ênɿ ma thêlô esonɿ kambom ba lenɿinɿhabi nena bôk êmô havinɿ Yisu.

14 Ma êyê anyô va kambom atu lêk mavi ba haminɿ havinɿ thai ba intu thêlô abô mi ek nenanɿ.

15 Ênɿ ma enanɿ ek neja Pita lo Jon vê ênjêk Sanhedlin* anênɿ unyak ma nede yainɿ ba ini. Ma ele yainɿ ba i ma thêlô êbôlê m auk.

16 Ba enanɿ, “Alalô nandum malê esak anyô ju êntêk? Avômalô Jelusalem sapênɿ lêk eyala yôv nena

* **4:10:** Ap 3:6,13-16 * **4:12:** Mat 1:21 * **4:15:** Islael elam ininɿ kaunsil nena ‘Sanhedlin’.

thai idum lavôngiñ bêng te ba miñ hatôm alalô nasi ami.

¹⁷ Ma donjom alalô napôm loñôndê te ek abô êñ miñ ni mayaliv êñjêk avômalô malêvông ami. Aên ba nanan lôklokwan êndên thai nena miñ nenan abô esak athên êñ êndên avômalô la esak loñbô ami.”

¹⁸ *Yôv ma elam thai êlêm hathak loñbô ma enan lôklokwan nena miñ nenan abô êñ lôk nêndôn avômalô esak Yisu anên athên ami.

¹⁹ *Ma donjom Pita lo Jon enan viyan, “Malê intu ba mavi hêk Wapômbên ma ek yai nandum? Nasopa môlônim abô mena Wapômbên anên abô?

²⁰ Yai miñ hatôm bônôn esak nôm takatu ba ayê lo alanô ami.”

²¹ Ma Sanhedlin enan lôklokwan ek thai nêmo bônôn, êñ ma etak thai ba i. Avômalô sapên êbô Wapômbên anên athên hathak nôm atu ba lêk idum ba intu miñ hatôm nêpôm loñôndê la ek nênem vovan êndên thai ami.

²² Ek malê nena ôpatu ba habitak mavi ma anên sondabên hatôm 40. Ba intu eyala nena Wapômbên iym hatôm indum nôm êñ.

Nê êvhaviñ inin mek

²³ Etak Pita lo Jon ba i hadên avômalô êvhaviñ. Ma enan abô takatu ba nê bêngbên êbôk da lôk nê bêngbên enan hadên thai.

²⁴ *Thêlô elanô aên ma lôkthô êv venjnbôlêk lin ba etên mek hadên Wapômbên nena, “Anyô Bên, nômkama sapên anên alan, bôk hopesan pik lo len ma ngwêk lôk nômkama sapên atu ba êmô kapô.

* **4:18:** Ap 5:28 * **4:19:** Ap 5:29 * **4:24:** Kis 20:11; Neh 9:6; Sng 146:6

25 Sêbôk ma honan abô hathak Lovak Mathen hale anêm anyô ku ma yêlôaniñ bumalô Devit abôlêk. Ba hanañ aêntêk,

“ ‘Avômalô pik sapêñ leniñña eka?

Lôk ibutiñ abôyañ ek nijik vovak êndên Wapômbên eka?

26 Pik iniñ kiñ lôkthô êpôpêk i ek nijik vovak.

Lôk nê bêngbên pik sapêñ ethak donjom ek nêmo Anyô Bêñ lôk anên Mesia lu.’ *Kapya*

Yen 2:1-2

27* Avanôn biñ, Helot Antipas lo Pontius Pailat ma nê lon buyan lôk avômalô Israêl bôk ethak donjom êmo malak lôn êntêk ba idum ek nêmo anêm anyô ku mathen Yisu lu, ôpatu ba bôk holam yôv ek imbitak anêm Mesia.

28* Thêlô idum nômkama sapêñ hatôm anêm auklôk lôklokwan atu ba bôk lemhabi nena tem imbitak aên.

29* Anyô Bêñ, lemimbi abô takatu ba evak ba enan ek indum yêlô nakô ba intu nê yêlô anêm nê ku sa ek nanañ anêm abô lôklokwan ma miñ nakô ami.

30 Ma otak bahem êyôngêk avômalô lôk lijiñ ba undum i mavi lôk undum lavôñiñ lôk nômbithi lomalomoma esak anêm anyô ku mathen Yisu anên athên.”

31 Thêlô eten mek yôv ma lon atu ba êmo halowaliñ. Ma Lovak Mathen hayô hava thêlô lôkthô kapôlôñiñ siñ. Ba enan Wapômbên anên abô bên ma miñ êkô ami.

Nê êvhavin sapêñ kapôlôñiñ donjom

* 4:27: Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28: Ap 2:23 * 4:29: Ep 6:19

³² *Ma nê êvhaviṇ sapêṇ iniṇ auk lôk kapôlônṇiṇ donṭom iyom. Ma iniṇ nômkama sapêṇ ma hatôm thêlô lôkthô iniṇ ma miṇ evasiṇ ami.

³³ Ma aposel ethak enaṇ Yisu anêṇ haviyô hathak loṇbô bêṇ ba iniṇ abô êṇ anêṇ lôklokwaṇ ma bomaṇ. Ma Wapômbêṇ habi anêṇ wapôm hayô hamô thêlô lôkthô.

³⁴ *Ma thêlô vi iniṇ pik lo unyak hamô ba ethak êv ba avômalô vi êv vuli. Ma ewa valu takêṇ

³⁵ ba êv hadêṇ aposel ek neyabiṇ. Ma aposel ibi valuselenṇ takêṇ sam hadêṇ avômalô takatu ba êv yak hathak nômkama. Ba intu thêlô te miṇ hêv yak hathak nôm lôk nômkama ami.

³⁶ Ma thêlô êṇ te ma Josep ba anêṇ loṇ ma ṇgavithôm Saiplus ma habitak anêṇ ôdôṇ Livai. Ma aposel ethak elam yani nena Banabas, athêṇ êṇ anêṇ ôdôṇ nena, “Anyô hathak havatho avômalô kapôlônṇiṇ loṇ.”

³⁷ Yani hêv anêṇ pik bute ek nênem vuli. Ma hawa valu hathak pik êṇ ba hi hêv hadêṇ aposel.

5

Ananias lo Sapaila

¹ Ma anyô yaṇ hamô ba anêṇ athêṇ nena Ananias ma yanavi ma Sapaila. Thai êv iniṇ pik bute ba êv vuli.

² *Ma hawa valu pik êṇ vi ek thaيدا ma hêv vi hadêṇ aposel ma hasau i nena, “Valu lôkthô êntêk yahawa ba yahalêm.” Ma yanavi hayala nôm atu ba yamalô hadum.

³ *Ma Pita hanaṇ nena, “Ananias, hotak Sadan

* 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45 * 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

ba hava kapôlôm sin ma hosau Lovak Mathen, ba huvun anêm valu pik êñ vi eka?

⁴Min bôk êv vuli pik êñ ami denan, êñ ma anêm pik. Ma bôk êv vuli yôv, valu êñ ma anêm aên iyom. Ma donjom howa auk kambom êñ anên êsê ba honan abôyan? Hosau nê pik lôk Wapômbên haviñ.”

⁵Ananias halanô abô êñ ma hêv yak halôk bin ba hama. Ma avômalô takatu ba elanô abô êñ êkô ba binjaluk havalu kambom.

⁶Êñ ma apenena muk êlêm ma ivuliv anên kupik ma ewa ba i elav.

⁷Wakma lô hale ba hi ma yanavi halêm hayô ma hathôn nôm atu ba habitak paliñ.

⁸Ma Pita hanan hik avi êñ lin, “Valu êntêk ma hatôm vuli pik atu ba êv vuli e?”

Ma avi êñ hanan, “Intu êñ, vuli êñ intu hatôm.”

⁹Êñ ma Pita hanan hadên avi êñ, “Aisê ka mamu ubutin abô ek nosaê Anyô Bên anên Lovak Mathen? Nôngô! Nê takatu ba lêk elav vônim yôv, êntêk lêk imin unyak abôlêk ba tem neja o ba ini nedav imbin.”

¹⁰Ma kethen oyan ma avi êñ hêv yak halôk hêk Pita valuvi ba hama. Ma apenena muk takatu ba ibitak êyô unyak kapô. Ma êyê avi êñ lêk hama. Êñ ma ewa ba i elav yani hêk yamalô vi.

¹¹Yôv ma avômalô êvhavin sapên lôk avômalô takatu ba elanô abô êñ, lôkthô êkô kambom.

Aposel idum avômalô bên anên ibitak mavi

¹²*Ma aposel idum lavônin lôk nômbithi loma-loma hêk avômalô malenin. Ma nê êvhavin sapên

* 5:12: Ap 2:43; 14:3

ethak donjom lôbôlôn halôk unyak mathen anên kapo dan atu ba elam nena Solomon anên Kapo Dan.

¹³ Ma avômalô vi atu ba min êvhavin ami êkô ek nesak donjom imbin thêlô, ma donjom avômalô sapên êyê thêlô nena nê mavi.

¹⁴ Ma anyô lo avi bên anôn ethak êvhavin Anyô Bên ba ibitak êyô avômalô êvhavin kapô.

¹⁵ Ên ma avômalô ethak ewa inin nê lôk lijn hayô hêk balê lo yêm ba i ililin hêk lonjondê anên dan ek Pita haven lonjondê, ên ma dahô imbi êyôngêk i ek nimbitak mavi esak lonbô.

¹⁶ Ma avômalô bên anôn êlêm anên lomalak takatu ba habobo Jelusalem ba êlêm ethak donjom. Ma ewa inin nê lôk lijn lôk nê takatu ba ngôk lelaik habulin i ma lôkthô ibitak mavi hathak lonbô.

Êv vovan hadên aposel

¹⁷ Ma anyô bên habôk da lôk nê idum ku havin yani, thêlô sapên ma Sadyusi ba êyê nôk takatu ba aposel idum ba lenjindan hathak i.

¹⁸ Ba evalon aposel ma etak i halôk malak lôn anên koladôn.

¹⁹ *Ma bôlôvôn ên ma Anyô Bên anên anjela hik koladôn abôlêk vê ma hawa i ele yain. Ma hanan,

²⁰ “Unu numin unyak mathen anên piklêvôn ma nonan abô sapên esak lôkmala lukmuk êntêk ên bên.”

²¹ Aposel elanô abô ên ba lôkbôk momaninin ma i unyak mathen anên piklêvôn. Ma êdôn avômalô.

* 5:19: Ap 12:7-10

Ma anyô bêt habôk da lôk anêt nê môle êlêm ma elam nê Sanhedlin lôk Israel inij nê bêt bêt sapêt. Ma êv abô hadêt koladôn ek neja aposel ba nêlêm.

²² Êt ma nê koladôn inij sôp bidôn i ek neja aposel ma donjom minj êmô ami. Ma êvôi ma enan nena,

²³ “Yêlô ayê koladôn anêt abôlêk putup ma nê takatu ba eyabinj iminj habobo. Ma donjom yêlô ik koladôn abôlêk vê ma minj apôm anyô late hamô kapô ami.”

²⁴ Unyak mathenj anêt sôp bidôn inij anyô vovak laik lôk nê bêt bêt êbôk da elanô abô êt ba lenjnhabi bêt anôn hathak ba enan, “Malê te tem imbitak?”

²⁵ Ma anyô te hayô ma hanan hadêt i, “Nodanô! Nê takatu ba otak i hamô koladôn, lêk iminj unyak mathenj anêt piklêvôn ba êdôn avômalô.”

²⁶ Êt ma anyô vovak laik lôk anêt sôp bidôn i ewa thêlô. Êkô ek avômalô nijik i esak valu ba intu minj êpôvinj thêlô ami.

²⁷ Ewa aposel êyô ma etak i haminj Sanhedlin malenj ek anyô bêt habôk da enan injik thêlô linj.

²⁸ * “Yêlô bôk anan lôklokwanj hadêt môle nena minj nôndôn avômalô esak ôpêt anêt athêt ami. Ma donjom lêk unim abô êt halanvinj havenj Jelusalem mayaliv. Lôk lêk udum ek nonan nena yêlô intu anjasô ôpêt anêt thalalenj.”

²⁹ *Ma donjom Pita lôk aposel vi enan hadêt i nena, “Yêlô nasopa Wapômbêt anêt abô iyom ma minj anyô inij abô ami.

* 5:28: Mat 27:25 * 5:29: Ap 4:19

³⁰ Mólô bôk uik Yisu vônô hathak a. Ma don̄tom bumalô thêlô iniñ Wapômbêñ hik yani liñ.

³¹ *Wapômbêñ bôk hawa yani hathak ba hi daku leñ ba hadô hamô bañ vianôñ hatôm Anyô Môñ lôk Anyô hêv alalô bulubiñ ek nêv alalô Israêl sa ek nande kapôlôñiñ liliñ lôk nêv alalôaniñ kambom vê.

³² Yêlô ma nê takatu ba bôk ayê nôv takêñ ba lêk anañ abô êñ bêñ. Ma Lovak Mathen̄ atu ba Wapômbêñ hêv hadêñ avômalô takatu ba esopa anêñ abô hik nôv takêñ loñ haviñ.”

Gameliel hanañ ek Sanhedlin netak aposel

³³ Sanhedlin elañô abô êñ ma leñiñmaniñ kambom ba leñiñhaviñ nijik aposel vônô.

³⁴ Ma don̄tom Gameliel haviyô hamiñ Sanhedlin malêvôñ. Yani ma anyô Palisi lôk anyô lôkauk hathak abô balabuñ ma hadum ku Sanhedlin haviñ. Avômalô sapêñ ethak êv athêñ bêñ hadêñ yani. Yani hamiñ ba hanañ ek netak aposel takêñ ba ini yaiñ dokte vêvama.

³⁵ Êñ ma hanañ hadêñ thêlô, “Mólô nê Israêl, lemimimbi katô nena tem nundum malê êndêñ nê takêntêk vêvama.

³⁶ *Sêbôk ma Teudas habitak anyô lôk athêñ ba hanañ, ‘Ya anyô bêñ’. Ma anyô hatôm 400 esopa yani. Ma don̄tom Lom ik yani vônô ma anêñ nê ku êsôv mayaliv. Ma anêñ abô êñ hêv yak.

³⁷ Vêvama waklavôñ ewa avômalô iniñ athêñ, êñ ma Judas anêñ Galili habitak anyô lôk athêñ ba havôv avômalô bêñ anôñ ek nijik vovak êndêñ

* **5:31:** Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2 * **5:36:** Ap 21:38

gavman. Ma don̄tom ik yani vônô, ma anêṅ nê ku êsôv mayaliv aêṅ iyom.

³⁸ Ba intu yahan̄ṅ hadêṅ mômô Sanhedlin: No-tak nê takêntêk. Miṅ nundum nômla esak i ami. Ku takatu ba idum halêm anêṅ nê pik iniṅ hatôm Teudas lo Judas, êṅ ma iniṅ ku takêṅ tem nêṃ yak.

³⁹ Ma don̄tom ku takatu ba halêm anêṅ Wapôm̄bêṅ, ma mômô miṅ hatôm numiṅ i loṅ siṅ ami. Yahakô tem uṅgwik vovak ni ba ni, êṅ ma tem ôṅgô nena uik vovak êṅ hadêṅ Wapôm̄bêṅ.”

⁴⁰ *Yôv ma thêlô êlôk hathak Gameliel anêṅ abô. Ba elam aposel êlêm ma evali i. Ma enaṅ lôklokwan̄ hadêṅ thêlô nena miṅ nenaṅ abô esak Yisu anêṅ athêṅ ami. Êṅ ma etak i ba i.

⁴¹ *Aposel etak Sanhedlin ba ele yaiṅ ma thêlô len̄ṅmavi hathak Wapôm̄bêṅ hayê thêlô nena nê mavi ek ewa mama hathak Yisu anêṅ athêṅ.

⁴² Ma wak nômbêṅ intu ma thêlô i unyak mather̄ṅ anêṅ piklêvôṅ lôk lounyak lounyak ma êdôṅ avôm̄alô ba enaṅ Abô Mavi bêṅ nena Yisu ma Mesia atu.

6

Etak anyô baher̄vi ba lahavuju ek nêṅnêṃ aposel sa

¹ *Avôm̄alô êvhaviṅ ilumbak ba êv liṅ siṅ, êṅ ma avôm̄alô Israel vi atu ba êvhaviṅ ba enaṅ abô Glik, etatale avôm̄alô Israel vi atu ba êvhaviṅ ba enaṅ abô Hiblu. Ba enaṅ, “Wak nômbêṅ intu ba ibi nôṃ sam ma miṅ evani yêlôaniṅ avi tôp iniṅ sam ami.”

* **5:40:** Ap 4:18 * **5:41:** Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 * **6:1:** Ap 4:35

² Êñ ma aposel laumiñ ba lahavuju takatu elam nê êvhaviñ sapêñ ethak donjom ma enañ, “Min mavi ek yêlô natak ku nanañ Wapômbêñ anêñ abô ma nandum ku nambi nôñ sam ami.

³ Aêñ ba, aiyañ thêlô, nômbôlêm môlônim anyô lôkauk bahenji ba lahavuju takatu ba Lovak Mathen hava kapôlônijn sin ek nanêm ku êñ êndên i.

⁴ Êñ ma tem yêlô hatôm namô tinijn ek naten mek lôk nanañ Wapômbêñ anêñ abô lôk nandôn avômalô.”

⁵ Avômalô sapêñ elanô abô êñ ma lenijnmavi. Ma etak Stiven, yani anyô hêvhaviñ lôklokwan lôk Lovak Mathen hava yani kapô sin, ma Pilip lôk Plokolus ma Nikano lo Timon ma Pamenas lo Nikolas, yani ma anyô Antiok atu bôk habitak hayô avômalô Isael iniñ êvhaviñ kapô vêm ma hêvhaviñ Yisu.

⁶ Ewa nê êñ ba i hadên aposel. Ma aposel etak bahenijn hayô hêk i ma eten mek hathak i.

⁷ *Aêñ ba Wapômbêñ anêñ abô hi ba hi. Ma avômalô anêñ Jelusalem takatu ba êvhaviñ ilumbak hi ba hi. Ma nê êbôk da bên anôn êvhaviñ ba esopa Yisu haviñ.

Evalon Stiven

⁸ Ma Wapômbêñ habi anêñ wapôm sam ba hêv lôklokwan bên anôn hadên Stiven. Ba intu Stiven hathak hadum nômbithi lôk lavônijn lomalomahêk avômalô malêvôn.

⁹ Ma donjom nê doho êpôlik hathak yani. Nê êñ iniñ unyak yen ma elam nena, “Nê takatu ba

* 6:7: Ap 2:41; 16:5

bôk iniņ alañ hêv athêņ ku vê hêk i ma êmô oyaņ haviņ i”. Thêlô sapêņ ma avômalô Israêl, doho anêņ Sailini ma doho anêņ Aleksandlia ma doho anêņ plovins Silisia lo Esia. Ma nê takêņ êkôki hathak Stiven anêņ abô.

¹⁰ *Ma donjom Lovak Mathen hêv auk mavi hadêņ Stiven ba miņ hatôm nêmo anêņ abô lu ami.

¹¹ Êņ ma thêlô eyenak ba i ibi anyô doho leniņ liņ ek nenaņ nena, “Yêlô bôk alañô ôpêņ hanaņ abôma hathak Mose lo Wapômbêņ.”

¹² Aêņ ba thêlô ibi avômalô lôk nê bêngbêņ ma nê lôkauk hathak abô balabuņ leniņ liņ. Ma i evalon Stiven ba ewa ba i êdô hamiņ Sanhedlin maleniņ.

¹³ Ma êv anyô doho ek nenaņ abôyaņ esak yaņi. Ba enaņ, “Wak nômbêņ intu ma ôpêntêk hathak hanaņ abô kambom hathak unyak mathen lôk Mose anêņ balabuņ.

¹⁴ Yêlô alañô yaņi hanaņ, ‘Yisu anêņ Nasalet tem indiniņ unyak mathen êntêk ma injik Mose anêņ kobom sêbôk ba hêv hadêņ alalô liliņ.’ ”

¹⁵ Ma nê nômbêņ atu ba êmô Sanhedlin ititiņ Stiven lôklokwaņ ma êyê thohavloma lêk hatôm aņela te.

7

Stiven hanaņ abô hadêņ Sanhedlin

¹ Ma anyô bêng habôk da hanaņ, “Abô takêņ ma avanôņ e?”

² *Ma Stiven hanaņ, “Aiyaņ thêlô lo wakamik thêlô, nodaņô yenaņ abô! Sêbôk atu ba alalôaniņ

* **6:10:** Luk 21:15 * **7:2:** Stt 11:31; 15:7

bumalô Ablaham hamô Mesopotemia denaŋ ma minŋ hi Halan ami, ma Wapômbêŋ lôkmanŋin hayô ek yani.

³*Ma hanaŋ, ‘Otak anêŋ pik lôk avômalô ma nu pik atu ba tem yangik thô êndêŋ o.’

⁴*“Êŋ ma hatak Kaldia iniŋ pik ba hi hamô Halan. Vêŋ ba lambô hama ma Wapômbêŋ hêv yani ba halêŋ pik êntêk atu lêk alalô amô.

⁵*Ma wak êŋ ma Wapômbêŋ minŋ hêv pik bute ek yani ami, milôk. Ma donŋtom havak abô nena embenŋ yam ma tem yani lôk anêŋ limi neja pik bêŋ êŋ lôkthô. Waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ hanaŋ abô takêŋ ma Ablaham nakaduŋ mi denaŋ.

⁶*Ma donŋtom Wapômbêŋ hanaŋ nena, ‘Anêŋ libumi tem nêŋmô êtôm nê masôm êmô malak yaŋ iniŋ pik. Ma nê pik êŋ tem nimbitak thêlôninŋ alaŋ ba nêŋem malaiŋ êndêŋ i êtôm sondabêŋ 400.

⁷*Vêŋ ma tem yanêŋ vovaŋ êndêŋ alaŋ takêŋ. Ma embenŋ yam ma tem netak pik yaŋ êŋ ma nêbônêlêŋ pik êntêk ma nêŋem yeŋ êndêŋ ya.’

⁸*Vêŋ ma Wapômbêŋ havak abô haviŋ Ablaham ba hêv tabô neŋgothe kupik vê hadêŋ yani. Ma haveŋ yam ma Ablaham habitak Aisak anêŋ lambô ma hatôm wak bahenŋvi ba lahavulô ma hanŋgothe Aisak anêŋ kupik vê. Vêŋ ma Aisak habitak Jekop anêŋ lambô, ma Jekop habitak hatôm bumalô lauminŋ ba lahavuju takatu iniŋ lambô. Ma thêlô sapêŋ esopa tabô atu ba hêv.

* 7:3: Stt 12:1 * 7:4: Stt 11:31–12:5 * 7:5: Stt 12:7; 15:18; 17:8

* 7:6: Stt 15:13–14; Kis 12:40 * 7:7: Kis 3:12 * 7:8: Stt 17:9–14; 21:4

9 * “Bumalô thêlô leñinđan hathak Josep ba intu êv hadêñ nê loñ buyañ ba êv vuli ba intu anyô Ijip te habitak Josep anêñ alañ. Ma donťom Wapômbêñ hamô haviñ yani ba

10 * hêv yani bulubin hathak malain lomalama. Ba hêv auk mavi hadêñ Josep ek indum Ijip inin kin Pelo lamavi esak yani. Ba intu hatak yani ek imbitak anyô bêñ ek eyabin Ijip lôk anêñ unyak lôkmangin sapêñ.

11 * “Haven yam ma bôm bêñ lôk malain lomalama habitak Ijip lo Kenan inin loñ sapêñ ba bumalô thêlô min hatôm nêpôm nôm ami.

12 Ma Jekop halanô nena nôm hamô Ijip. Êñ ma hêv bumalô thêlô ba i môn anôn.

13 * Ma i bôlôn yan, ma Josep hanan yanida bêñ hadêñ iviyan. Ma Pelo halanô nena Josep anêñ lambô lôk iviyan êmô.

14 * Êñ ma Josep hêv abô ek lambô Jekop lôk anêñ avômalô sapêñ nêlêm. Thêlô hatôm 75.

15 * Ma Jekop halôk ba hi Ijip ba hamô aleba hama ma bumalô thêlô ema haviñ.

16 * Ma ewa inin kupik ba i elav hêk malak Sekem. Siô êñ ma Ablaham bôk hêv vuli hêk Hamol anêñ nali.

17 * “Waklavôn atu ba Wapômbêñ bôk havak abô haviñ Ablaham lêk habobo injik anôn, êñ ma alalôanin avômalô lêk ilumbak ba êv liñsin êmô Ijip.

* 7:9: Stt 37:11,28; 39:2,21-23 * 7:10: Stt 41:37-44 * 7:11: Stt

41:54; 42:1-2 * 7:13: Stt 45:1-4,16 * 7:14: Stt 45:9-11; 46:27

* 7:15: Stt 46:1-7; 49:33 * 7:16: Stt 23:2-20; 33:19; Jos 24:32

* 7:17: Kis 1:7

18 *Vêm ma kin̄ yaŋ habitak anêŋ Ijip ba hathôn̄ Josep palin̄.

19 *Ôpêŋ hasau alalôanin̄ avômalô ba hêv malain̄ hadêŋ bumalô thêlô lôk hanan̄ lôklokwan̄ nena neja avômena kasek ende yaŋ ma nimbi i ni ek nema.

20 *“Êŋ ma Mose talêbô havathu yani, ma yani amena mavi hêk Wapômbêŋ ma. Ma hatôm ayôn̄ lô ma eyabin̄ yani hamô lambô anêŋ unyak.

21 *Vêm ma êdô yani hamô yaŋ ma Pelo nalavi hawa ba hi hayabin̄ yani hatôm anêŋ namalô.

22 Ma Mose hathak unyak ba êdôn̄ yani hathak avômalô Ijip inin̄ auk mavi sapêŋ. Anêŋ abô lôk ku ma lôklokwan̄ anôn̄.

23 “Mose anêŋ sondabêŋ hatôm 40 ma lahavin̄ ni ek ênjê anêŋ avômalô Israel.

24 *Ma hayê Ijip te habulin̄ Israel yaŋ. Êŋ ma hêv Israel êŋ sa ba hik anyô Ijip atu anêŋ kambom lilin̄ ba hik ôpêŋ vônô.

25 Ma lahabi nena tem anêŋ avômalô neyala nena Wapômbêŋ hêv yani ek nêŋ thêlô bulubin̄. Ma don̄tom mi.

26 Haviyô hayaŋ ma Mose hi ma hayê anyô Israel ju ik i. Ma hadum ek nêŋ thai thêvô ek len̄jin̄imb̄in̄ i ba hanan̄, ‘Ai, mamu nê loyan̄. Ma uik am eka?’

27 “Ma don̄tom ôpatu ba habulin̄ yaŋ hathô Mose pôn̄êŋ ba hanan̄, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôanin̄ anyô bêŋ lôk anyô nindum abô esak?’

28 *Tem nun̄gwik ya vônô êtôm wakbôk ba huik Ijip alañ vônô e?”

* 7:18: Kis 1:8 * 7:19: Kis 1:11-22 * 7:20: Kis 2:2 * 7:21:

Kis 2:3-10 * 7:24: Kis 2:11-15 * 7:28: Kis 2:14

29 * Mose halanô abô êṇ ma hasôv ba hi hamô Midian iniṇ pik hatôm anyô masôm. Ma hawa nakadun ju.

30 * “Sondabêṇ 40 hale ba hi ma aṇela te hayô ek Mose hêk loṇ thiliv habobo dum Sainai. Aṇela êṇ hamô atum atu ba hathanṇ hamô alokwanṇ yaônate kapô.

31 Mose hayê ma hasonṇ kambom. Ma hi habobo ek êṇjê katô, êṇ ma Anyô Bêṇ hanaṇ nena,

32 ‘Ya libumi iniṇ Wapômbêṇ, Ablaham lo Aisak ma Jekop iniṇ Wapômbêṇ.’ Êṇ ma Mose hakô kambom ba halowalinṇ ba miṇ hatôm êṇjê ami.

33 “Ma Anyô Bêṇ hanaṇ hadêṇ yani, ‘Ômbi anêm vem bokṇgôp thô. Loṇ êntêk ba humiṇ ma loṇ mathenṇ.

34 Yahayê kambom takatu ba Ijip idum hathak yenaṇ avômalô. Ma lêk yahalanô iniṇ asêṇ ba êntêk yahalêm ek yanêm thêlô vê. Aêṇ ba ôlêm ek yanêm o ba ondenu Ijip esak loṇbô.’

35 * “Mose intu bôk thêlô êpôlik hathak ba enaṇ nena, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôaniṇ anyô bêṇ lôk anyô nindum abô esak?’ Ma donṭom hathak aṇela atu ba Mose hayê hatôm atum ba hathanṇ hamô alokwanṇ thanaṇ, Wapômbêṇ da hatak yani ek imbitak iniṇ anyô bêṇ lôk nêm thêlô bulubiṇ.

36 * Mose hawa thêlô vê hêk Ijip ba hi ma hadum nômbithi lôk lavôṇiṇ hêk Ijip lôk Ngwêk Thalalenṇ ma loṇ thiliv hatôm sondabêṇ 40.

* 7:29: Kis 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Kis 3:1-10 * 7:35: Kis 2:14

* 7:36: Kis 7:3; 14:21; Nam 14:33

37* “Êntêk ma Mose atu ba hanan hadên avômalô Israêl nena, ‘Wapômbên tem etak môlôda te ba imbitak plopet. Ma tem enan Wapômbên anên abô êtôm êntêk ba lêk yahanan hadên môlô.’

38*Yani ên intu hamô haviñ bumalô takatu ba ethak donjom êmô loñ thiliv. Ma hathak ba hi dum Sainai ma anela hanan abô hadên yani. Ma hawa Wapômbên anên abô takatu ba hêv lôkmala ek nê m êndên alalô.

39 “Ma donjom bumalô thêlô êpôlik hathak anên abô. Lôk êdô yani ma ik kapôlônjin liliñ hale hi Ijip hathak loñbô.

40*Ma enan hadên Alon nena, ‘Opesan ngôk doho ek endom yêlô. Mose atu ba hawa yêlô vê hêk Ijip ba alêm lêk hi doho ba yêlô athôn palin.’

41* Aên ba intu epesan bokmankao map te anên dahô ba êv da hadên yani. Ma engabôm nô m lôk eloyen bên ek êv athên bên hadên nô m atu ba epesan hathak bahenjin.

42 Ba intu Wapômbên havôlin dôm hadên thêlô ba hatak thêlô ek nê nê m yen êndên wak lo ayôn ma vulin. Hatôm bôk eto hêk plopet inin kapy nena, “ ‘Sêbôk atu ba môlô Israêl

ômô sondabên 40 hamô loñ thiliv,

oson nena uik bokmankao lôk boksipsip ba

ôêv hatôm da hadên ya e? Milôk.

43 Môlô bôk owa unim ngôk Molek anên malak yen lôk ngôk Lapan anên vulin dahô, ma ngôk dahô takatu ba opesan ek nô nê m yen êndên.

* 7:37: Lo 18:15

* 7:38: Kis 19:3

* 7:40: Kis 32:1

* 7:41: Kis 32:2-6

Aêṇ ba intu tem yanêṁ môlô vê ba unu Babilon
vidôm doho.’ *Amos 5:25-27*

44 “Sêbôk atu ba bumalô thêlô êṁô loṇ thiliv ma
malak yeṇ hamô haviṇ thêlô hatôm tabô. Thêlô
elav malak yeṇ êṇ hatôm Wapômbêṇ hanaṇ hadêṇ
Mose nena endav aêṇ, lôk hatôm dahô atu ba Mose
hayê.

45 *Vêṁ ma Josua halom thêlô ba ewa avômalô
takatu ba Wapômbêṇ haliti i ba i iniṇ pik. Ma iniṇ
bumalô bôk êv malak yeṇ êṇ hadêṇ i ba ewa ba i
pik lukmuk êṇ haviṇ i. Ma êṁô pik êṇ aleba Devit
habitak.

46 *Wapômbêṇ lamavi hathak Devit. Ma Devit
hateṇ mek ek endav malak yeṇ ek Jekop anêṇ
Wapômbêṇ êṁô.

47 *Ma doṇtom nakaduṇ Solomon halav unyak
êṇ.

48 “Ma Wapômbêṇ Lôkmaṇgiṇ miṇ hathak hamô
unyak atu ba anyô elav ami. Hatôm plopet te bôk
hanaṇ:

49 “Wapômbêṇ hanaṇ nena,
‘Leṇ ma yenaṇ balê atu ba yahayô hamô
hatôm kiṇ,
ma pik ma yenaṇ balê yaôna ek yahatak
yaveṇkapô hayô hamiṇ.
Ma môlô udum ek nodav unyak alê te ek ya?
Ma tem yamô êsê ek yanja lovak?

50 Ek malê nena yada yahapesaṇ nômkama
takêṇ sapêṇ. Avanôṇ e?’ *Aisaia 66:1-2*

* 7:45: Jos 3:14-17 * 7:46: 2Sml 7:1-16 * 7:47: 1Kin 6:1-38

51 * “Môlô nê lemimôndônê kôtônê. Môlô kapôlômim ma thekthekek hatôm nê daluk. Wak nômbênê intu ma môlô ôpôlik hathak Lovak Mathenê anênê abô hatôm libumi taksêbôk.

52 *Môlônim libumi bôk idum kambom hadênê plopet sapênê! Ma plopet takatu ba bôk enanê nena Anyô Thêthônê atu tem êlêm ma ik i pôpônô havinê. Ma lêk môlô onanê ôpênêda bênê havinê ba uik vônô.

53 Môlô ma nê takatu ba bôk owa Wapômbênê anênê abô balabunê takatu ba anêla êv, ma donjom minê osopa ami.”

Ik Stiven hathak valu ba hama

54 Thêlô elanê abô ênê ma lenjêmaninê kambom hadênê Stiven ma ethanê venjênbôlêk lokwanê lonê.

55 *Ma donjom Lovak Mathenê hadum ku lôklokwanê hamô Stiven kapô ba yani hayê lenê lôklokwanê ma hayê Wapômbênê anênê deda lôkmanjinê lôk Yisu haminê Wapômbênê banê vianônê.

56 *Ênê ma hananê nena, “Ôngô! Yahayê lenê abyanê ba Anyô Anênê Nakadunê atu haminê Wapômbênê banê vianônê.”

57 Ênê ma thêlô ibi lenjêndônê sinê ma elam kaêk lôklala bomanê ma elanvinê ba i evalonê Stiven.

58 Ma êvônê yani hale malak lônê viyainê ma ik yani hathak valu. Nê takatu ba bôk enanê yani bênê, ibi ininê kwêv daim thô ba êdô hamô anyô muk te anênê valuvi ek eyabinê. Ôpênê anênê athênê nena Sol.

59 Ik Stiven hathak valu ma yani hatenê mek nena, “Anyô Bênê Yisu, onja yadahôlônê.”

* 7:51: Ais 63:10 * 7:52: Mat 23:31 * 7:55: Sng 110:1 * 7:56: Kol 3:1

60 *Ma yani hêv yak ba habi vadônġ halôk pik ma halam nena, “Anyô Bêġ, miġ ombalonġ iniġ kambom êntêk viyaġ loġ ami.” Halam aêġ ma hama.

8

1-2 Ma Sol hayê nena ik Stiven vônô ma hêv lamavi. Ma ġê vi atu ba esopa Wapômbêġ anêġ lahaviġ elav yani lôk kapôlônġiġ malaiġ kambom.

Sol habuliġ avômalô êvhaviġ

Hadêġ wak êġ ba hi ma êv malaiġ lomalama hadêġ avômalô êvhaviġ anêġ Jelusalem. Êġ ma êsôv mayaliv ba i hadêġ loġ bêġ Judia lo Samalia. Ma aposel iyom êmô Jelusalem denaġ.

3*Êġ ma Sol hadum ek imbuliġ avômalô êvhaviġ. Yani hi lounyak lounyak ba havalonġ anyô lo avi ba havôv i ba hatak i hamô koladônġ.

Pilip hi Samalia

4 Ma avômalô takatu ba êsôv mayaliv ba i ma enaġ Wapômbêġ anêġ Abô Mavi haveġ loġ nômbêġ atu ba êyô.

5 Ma Pilip hi hayô malak bêġ te anêġ Samalia ba hanaġ abô hathak Yisu nena yani ma Mesia atu.

6 Avômalô bêġ anônġ elanô Pilip anêġ abô ba êyê lavônġiġ lôk nômbithi takatu ba hadum, ba intu elanô anêġ abô takatu ba hanaġ katô.

7 Ma Pilip hêv ġgôk kambom bêġ anônġ vê hêk avômalô, ma ġgôk takêġ elan ba engaliak lôklokwan ba ele yaiġ ba i. Ma hadum ġê ivuviġ lôk ġê venġiġ kambom bêġ anônġ mavi hathak loġbô.

* 7:60: Luk 23:34 * 8:3: Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

⁸ Aên ba avômalô malak bên ên lenjɨmavi bên anôn.

Saimon anyô lôk ngôk songon

⁹ Anyô te hamô malak bên ên ba anên athên nena Saimon. Yani ma anyô lôk ngôk songon ba hadum anên aloyak hamô lon ên sondabên bên anôn ba avômalô Samalia êyê ba eson kambom. Ma yani hathak habam yanida nena, “Ya anyô lôk athên.”

¹⁰ Ma avômalô lôk athên bên lôk athên yaô ethak ititin yani ba enan nena, “Yani intu ma Wapômbên anên lôklokwan atu ba elam nena Lôklokwan Bên.”

¹¹ Wak bên anôn ma yani hadum nôm takên ba intu avômalô esopa yani ek êyê anên aloyak takatu ba hadum ba nômbithi hathak habitak lôbôlôn.

¹² Ma donjom Pilip hayô ba hana Abô Mavi hathak Wapômbên anên lon lôklinyak lôk Yisu Kilisi anên athên. Ên ma anyô lo avi bên anôn êvhavin ba ithik nan.

¹³ Ma Saimon hêvhavin havin ba ithik yani halôk nan. Ma hasopa Pilip haven lon nômbên atu ba yani hi ek hayê lavônin lôk nômbithi lomaloma takatu ba Pilip hadum. Ên ma hason kambom.

¹⁴ Aposel anên Jelusalem elanô nena avômalô Samalia lêk êvhavin Wapômbên anên abô. Ên ma êv Pita lo Jon ba i hadên thêlô.

¹⁵⁻¹⁶ Thai êyô ma elanô nena avômalô Samalia takatu ba bôk êvhavin lo ithik nan hathak Anyô Bên Yisu anên athên, ma donjom min ewa Lovak Mathen ami. Ên ma thai eten mek ek thêlô neja Lovak Mathen.

17 *Etak bahen hayô hêk thêlô, ma Lovak Mathen hayô hamô i.

18 Saimon hayê aposel ju atu etak bahen hayô hêk avômalô ma Lovak Mathen hayô hamô i. Ên ma hadum ek nê m valuselen êndên thai ba hana,

19 “Nônêm lôklokwan intu êndên ya imbin ek ya-hatak yabahen hayô hêk anyô te, ma ôpên tem enja Lovak Mathen.”

20 Ma Pita hana nena, “Aisê? Hoson nena hatôm nê m Wapômbên anên wapôm vuli e? O nê m yak ba nu lon atum imbin anê m valu!

21 O min hatôm undum Wapômbên anên ku êntêk imbin yêlô ami. Mi anên! Kapôlôm min thêthôn hêk Wapômbên ma ami.

22 Aên ba onde kapôlôm lili ma otak anê m kambom ên. Ma oten mek êndên Anyô Bên ek etak anên kapô esak anê m kambom takatu ba havunj hêk kapôlôm.

23 Yahayê nena kapôlôm putup hathak kambom lomalom ma kambom anên lôklokwan havalon o lon majan boman.”

24 Ma Saimon hana nena, “Noten mek êndên Anyô Bên esak ya ek malain takatu ba honan min êpôm ya ami.”

25 Ma Pita lo Jon enan Anyô Bên anên abô bên lôk enan hathak nôm takatu ba bôk êyê. Vê m ma êvôi Jelusalem hathak lonbô ba enan Abô Mavi bên haven Samalia ini malak nenanena.

Pilip lo anyô Itiopia te

* 8:17: Ap 19:6

26 Ma Anyô Bêñ anêñ aṇela hanan hadêñ Pilip, “Umbiyô ma ôndôk ba nu tamu loṇôndê atu ba hatak Jerusalem ma hi Gasa, loṇ êñ ma loṇ thiliv.”

27 Êñ ma Pilip haviyô ma hasopa loṇôndê êñ ma hayê anyô Itiopia te, yani ma anyô bêñ atu ba hayabin Itiopia iniñ kwin Kandas anêñ valuselen. Ôpêñ bôk êvê thalôk vê ek indum anêñ ku. Ma hi Jerusalem ek hêv yeñ hadêñ Wapômbêñ.

28 Vêm ma hale hi anêñ loṇ hathak loṇbô. Ma hathak anêñ kalis ba hi ma hasam kapya atu ba plopet Aisaia bôk hato.

29 Ma Lovak Mathen hanan hadêñ Pilip, “Nu bidon ek kalis intu ma omben imbin.”

30 Êñ ma Pilip halanvin ba hi habobo kalis ma halanô ôpatu hasam plopet Aisaia anêñ kapya. Ma Pilip hanan hik lin, “Hoyala abô intu ba hosam anêñ ôdôn e?”

31 Ma ôpêñ hanan, “Tem yayala aisê? Anyôla min hamô ek enan anêñ ôdôn bêñ êndên ya ami.”

Êñ ma hanan nena Pilip esak anêñ kalis ba ni êmô imbin yani.

32 Ma Wapômbêñ anêñ abô atu ba ôpêñ hasam ma aêntêk,

“Elom yani hatôm boksipsip atu ba elom
hi ek nijik vônô.

Lôk hatôm boksipsip nakadun atu ba ekapin vuluk
vê

ba bônôn iyom,
lôk min halan ba hanan abô te ami.

33 Thêlô êv mama bêñ hadêñ yani,
ma min idum abô thêthôn hathak yani ami.
Thêlô ik yani vônô,

ba intu limi mi.”

Aisaia 53:7-8

³⁴ Ma anyô êṇ hanaṇ hik Pilip liṇ, “Plopet êṇ hanaṇ hathak yanida, mena anyô yaṇ?”

³⁵ Êṇ ma Pilip hanaṇ Abô Mavi bêṇ anôṇ hathak Yisu hadêṇ ôpêṇ, môṇ ma Aisaia anêṇ abô atu ba lêk hasam vêm ma hanaṇ Wapômbêṇ anêṇ abô vi haviṇ.

³⁶⁻³⁷ *Thai evenṇ loṇôndê aleba êyô ṇaṇ te, ma ôpêṇ hanaṇ hadêṇ Pilip, “Nôṅgô, ṇaṇ êntêk hêk. Hatôm usik ya mena mi e?”*

³⁸ Êṇ ma ôpêṇ hanaṇ ek nebalonṇ kalis loṇ. Ma thai lôk Pilip ibup ṇaṇ ma Pilip hathik yani.

³⁹ Etak ṇaṇ ma ketheṇ oyaṇ ma Anyô Bêṇ anêṇ Lovak Mathenṇ hawa Pilip vê. Ma ôpêṇ miṇ hayê Pilip hathak loṇbô ami. Ma hi lôk lamavi.

⁴⁰ *Ma Pilip hasonṇ kambom ek lêk habitak hayô Asotas. Êṇ ma hi lomalak lomalak ba hanaṇ Abô Mavi bêṇ havenṇ aleba hayô Sisalia.

9

Sol hale kapô liliṇ

¹ *Ma Sol hanaṇ abô lôklokwaṇ denaṇ nena tem imbuliṇ lôk injik avômalô takatu ba esopa Anyô Bêṇ Yisu vônô. Ma hi hadêṇ anyô bêṇ habôk da

² ek eto kapyâ êndêṇ ṇê bêṇbêṇ takatu ba eyabiṇ Israel iniṇ unyak yeṇ takatu hamô Damaskas. Kapyâ êṇ hanaṇ nena Sol hapôm avômalô la esopa

* **8:36-37:** Ap 10:47 * **8:36-37:** Nê lôkauk vi enaṇ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denaṇ. Abô êṇ ma aêntêk: Êṇ ma Pilip hanaṇ, ‘Hôêvhaviṇ avanôṇ hêk kapôlôm, êṇ ma o hatôm.’ Ma yani hanaṇ viyaṇ, ‘Yahêvhaviṇ Yisu Kilisi Wapômbêṇ anêṇ Nakaduṇ.’

* **8:40:** Ap 21:8 * **9:1:** Ap 8:3

Yisu anêḡ loṇôndê, anyô mena avi, êḡ ma embalon i ba enja ba êlêm Jelusalem êtôm ḡê koladôḡ.

³ Êḡ ma hatak Jelusalem ma hi Damaskas. Ma habôbo Damaskas ma kethen oyan ma deda bêḡ te anêḡ leḡ hatôm damak hêv ba habi hayô hêk yani.

⁴ Ma hêv yak halôk pik ma halaṇô abô te halam hadêḡ yani aêntêk, “Sol, Sol, hubuliḡ ya eka?”

⁵ Ma Sol hanaḡ, “Anyô Bêḡ, o opalê?”

Ma ôpêḡ hanaḡ, “Ya Yisu ôpatu ba hubuliḡ.

⁶ Umbiyô ba nu malak lôḡ kapô. Ma tem nenan êndêḡ o esak nôḡ atu ba undum.”

⁷ Ma ḡê takatu ba evenḡ haviḡ Sol imiḡ bônôḡ iyom. Thêlô elanô abô, ma donṭom miḡ êyê anyôla ami.

⁸ Êḡ ma Sol haviyô ma donṭom miḡ hatôm êḡê tak ami. Ba intu evalonḡ yani baḡ ma edadi ba i Damaskas.

⁹ Hatôm wak lô ma yani mapusip ba miḡ hayanaḡ nôḡ lo hanum ḡaḡ ami.

¹⁰ Yisu anêḡ anyô ku te hamô Damaskas ba anêḡ athêḡ nena Ananias. Ma hayê wêḡ te atu ba Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ yani nena, “Ananias!”

Ma yani hanaḡ, “Anyô Bêḡ, ya êntêk yahamô.”

¹¹ Ma Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ yani, “Umbiyô ba nu Judas anêḡ unyak hêk loṇôndê atu anêḡ athêḡ nena Thêthôḡ. Ma onan injik liḡ nena, ‘Sol anêḡ Tasus hamô mena mi e?’ Yani lêk hatenḡ mek.

¹² Ma hatulak ma hayê wêḡ te nena anyô te anêḡ athêḡ nena Ananias halêm hatak baḡ hayô hêk yani ek êḡê tak esak loṇbô.”

¹³ Ma Ananias hanaḡ viyanḡ nena, “Anyô Bêḡ, yahalaṇô abô bêḡ anôḡ hathak ôpêḡ. Yani hadum

nôm kambom lomaloma hadêṇ anêṇ avômalô mathen anêṇ Jelusalem.

¹⁴ Ma ṇê bêṇbêṇ êbôk da êv lôklokwan hadêṇ yani ba halêm loṇ êntêk ek embalon avômalô takatu ba êvhavin anêṇ athêṇ.”

¹⁵ *Ma donjom Anyô Bêṇ hanaṇ hadêṇ Ananaias nena, “Nu. Bôk yahatak ôpêṇ yôv ek imbitak yenaṇ anyô ku ba enja yenaṇ athêṇ ba ni ek avômalô loṇ buyaṇ lôk iniṇ kiṇ ma avômalô Israel imbiṇ.

¹⁶ *Ma tem yangik malaiṇ lomaloma takatu ba tem êpôm yani esak yenaṇ athêṇ thô êndêṇ yani.”

¹⁷ Êṇ ma Ananaias hi unyak atu kapô ma hatak baṇ hayô hêk Sol ma hanaṇ, “Aiyaṇ Sol, Anyô Bêṇ Yisu atu ba hapôm o halôk loṇôndê hêv ya ba yahalêm ek nôṇgô tak esak loṇbô lôk Lovak Mathen êmbôlô kapôlôm siṇ.”

¹⁸ Ma kethen oyaṇ ma nômla hatôm alim anêṇ kalak hagililiṇ hêk Sol madaluk. Ma hayê tak hathak loṇbô. Haviyô ma Ananaias hathik yani.

¹⁹ Vêṇ ma hayaṇ nôm doho ma hawa lôklokwan hathak loṇbô.

Sol hanaṇ Abô Mavi hamô Damaskas

Sol hamô haviṇ Yisu anêṇ ṇê ku takatu ba êmô Damaskas hatôm wak doho.

²⁰ Vêṇ ma hi Israel iniṇ unyak yêṇ takatu ba hamô loṇ êṇ, ma hanaṇ bêṇ nena Yisu ma Wapômbêṇ anêṇ Nakaduṇ.

²¹ *Avômalô takatu ba elañô anêṇ abô eson kambom ba enaṇ, “Ôpêntêk ma ôpatu ba bôk habuliṇ avômalô takatu ba êvhavin Yisu anêṇ athêṇ anêṇ

* **9:15:** Ap 26:2; 27:24; Lom 1:5

* **9:16:** 2Ko 11:23-28

* **9:21:**

Ap 8:3

Jelusalem e? Ma lêk halêm loŋ êntêk ek embalon thêlô êtôm nê koladôn ba enja ba ni ek nê bênbên êbôk da, aên e?”

²² *Ma donjom Sol anên lôklokwan halumbak hi ba hi. Ma anên abô hik thô hadên avômalô Islael takatu ba êmô Damaskas nena Yisu ma Mesia atu. Ma thêlô eson kambom ba min hatôm nenan abôla ami.

²³ Wak bên anôn hale ba hi ma avômalô Islael anên loŋ ên ethak donjom ba ibutin abô ek nijik Sol vônô.

²⁴ Ma donjom Sol hanaŋ abô hathak inin auk ên. Wak lo bôlôvôn ma nê takên eyabin malak lôn ên anên badên abôlêk ek nijik yani vônô.

²⁵ *Ma donjom bôlôvôn te ma Sol anên nê ku ewa yani ba etak halôk vak sam bên te kapô. Ma êlêlô halôk badên anên loŋ lovak te ba hi tamu badên viyan.

Sol hi Jelusalem

²⁶ *Vêm ma Sol hi Jelusalem. Hayô ma lahavin êmô imbin avômalô êvhavin, ma donjom thêlô sapên êkô ek yani lôk min êvhavin nena yani ma Yisu anên anyô ku te ami.

²⁷ *Ma donjom Banabas hawa Sol ba hi hayô ek aposel. Ma hanaŋ abô hathak Sol nena bôk hayê Anyô Bên halôk loŋondê ma Anyô Bên hanaŋ abô hadên yani. Ma hanaŋ nena Sol hamô Damaskas ma hanaŋ abô lôklokwan hathak Yisu anên athên ma min hakô ami. Ma aposel êvhavin anên abô.

* 9:22: Ap 18:28

* 9:25: 2Ko 11:32-33

* 9:26: Gal 1:17-19

* 9:27: 1Ko 9:1

28 Aên ba Sol hamô haviñ i. Ma hi ba halêm hamô Jelusalem kapô ma hanañ abô bêñ hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ ma kô mi.

29 Ma yani hi hanañ abô haviñ avômalô Islael takatu ba ethak enañ abô Glik. Ma hawa inin auk vose ek nêñemimbin Yisu. Ma donjom thêlô lenjmanin ba idum ek nijik yani vônô.

30 Ma abô êñ hi hapôm nê êvhavin. Ba intu ewa yani ba i Sisalia ma etak halôk yen te ek ni Tasus.

31 Êñ ma avômalô êvhavin anêñ Judia lo Galili ma Samalia êmô labali ba min anyôla hêv malain hadên i ami. Ma thêlô ibitak lôklokwan ma Lovak Mathen havatho thêlô kapôlônin lon. Thêlô êmô Anyô Bêñ vibin ma êbô anêñ athêñ. Ma avômalô êvhavin ilumbak hi ba hi.

Pita hadum anyô havuvin te mavi

32 Pita hi haven lomalak lomalak. Ma wak te ma hi ek ênjê avômalô mathen anêñ Lida.

33 Lon êñ ma hapôm anyô te ba anêñ athêñ nena Ainias. Yani kupik bôk havuvin ma hêk bin iyom hatôm sondabên bahenvi ba lahavulô.

34 Ma Pita hanañ, “Ainias, Yisu Kilisi lêk hadum o mavi. Umbiyô ma umbuvi anêm yêm.” Ma kethen oyan ma haviyô.

35 Êñ ma avômalô Lida lôk Salon sapên êyê yani, ma ele i liliñ ba esopa Anyô Bêñ.

Pita hik avi nãma te lin

36 Anêñ Jopa ma avi êvhavin te ba anêñ athêñ nena Tabita, ma hathak abô Glik nena Dokas. Wak nômbên intu ma yani hadum kobom mavi lomalama lôk hêv avômalô siv sa.

³⁷ Pita hamô Lida denaŋ ma Dokas hapôm liŋ ba hama. Ma ithik anêŋ kupik ba êdô hêk unyak kapô te atu ba hêk daku vuliŋ.

³⁸ Jopa hamô habobo Lida ba intu avômalô êvhaviŋ elanô nena Pita lêk hamô Lida, êŋ ma êv anyô ju ba i hadêŋ yani ma enaŋ lôklokwaŋ nena, “Ôlêm kethen!”

³⁹ Êŋ ma Pita hi haviŋ thai ba êyô Jopa. Ma ewa yani ba i unyak kapô ali atu ba hêk daku vuliŋ. Avi tôp bêŋ anôŋ êmô unyak kapô êŋ ba elan. Thêlô ekalabu Pita siŋ ma ewa iniŋ kwêv thilibuŋ lôk sôp takatu ba Dokas bôk hamô ma hadu ba hêv hadêŋ i ma ik thô hadêŋ yani.

⁴⁰ Ma Pita hanaŋ ba avômalô sapêŋ ele yaiŋ ba i. Ma halek vadôŋ lêlô ma hateŋ mek. Vêm ma hik i liliŋ hadêŋ avi ŋama êŋ ma hanaŋ, “Tabita, umbiyô.” Ma madaluk hakyav ba hayê Pita ma haviyô hamô.

⁴¹ Ma Pita havalon baŋ ma hêv yani liŋ haviyô hamiŋ. Ma halam avômalô mathen lôk avi tôp takatu ba êlêm. Ma hik thô nena yani lêk haviyô lôkmala hathak lonbô.

⁴² Abô hathak nôm atu ba Pita hadum halanviŋ haven Jopa iniŋ lon sapêŋ ba avômalô bêŋ anôŋ êvhaviŋ Anyô Bêŋ Yisu.

⁴³ Ma Pita hamô Jopa sonda doho haviŋ Saimon, ôpatu ba hapesaŋ nômkama hathak alim kupik.

10

Konilias dalam Pita

¹ Anyô Lom te hamô Sisalia ba anêŋ athêŋ nena Konilias. Yani ma anyô vovak laik te ba hayabin

ņê vovak ôdônj te hatôm 100 takatu ba êmô Lom iniņņê vovak kapô ba elam i nena Nê Vovak Itali.

² Yani ma anyô hêv lêlê ek esopa Wapômbênj anênj lahaviņ. Ba yani lôk vênj lôk nali ethak êmô Wapômbênj vibinj. Yani hathak hêv valuselenj bênj anônj hadênj Israêl iniņ avômalô siv, ma wak nômbênj intu ma hathak hateņ mek.

³ Wak te hatôm 3 kilok yaņsinj ma hayê wênj te nena Wapômbênj anênj aņela te halêm ma hananj, “Konilias!”

⁴ Ma Konilias hatitinj aņela êņj lôklokwanj ba hakô kambom ma hananj, “Anyô Bênj, aisê?”

Ma aņela hananj, “Anêm mek nômbênj atu ba hotenj lôk wapôm takatu ba hôêv hadênj avômalô siv, lêk habitak hatôm da mavi hêk Wapômbênj ma.

⁵ Aênj ba nêm anyô doho ba ini Jopa ek neja anyô te anênj athênj nena Saimon, ma athênj yaņ nena Pita ba nêlêm.

⁶ Ôpênj hamô havin anênj wase Saimon, ôpatu ba hapesanj nômkama hathak alim kupik. Anênj unyak hamô habobo ŋgwêk danj.”

⁷ Aņela hananj abô takênj yôv ma hi. Êņj ma Konilias halam anênj anyô ku ju lôk anyô vovak te atu ba hêk lêlê ek esopa Wapômbênj. Ôpênj ma Konilias anênj anyô hamô havin yani.

⁸ Ma Konilias hananj abô takênj sapênj hadênj thêlô yôv, ma hêv i ba i Jopa.

Pita hayê wênj te

⁹ Haviyô hayan anênj waktêvônj binj ma thêlô lêk ebobo nêyô malak bênj Jopa. Ma wakma êņj iyom ma Pita hathak unyak vôv atu ba kalônj ek etenj mek.

10 Ma hama kisi ba lahaviŋ enjaŋ nôm. Ma donjom êpôpêk nôm denaŋ ba ma hatulak ma hayê wêŋ te aêntêk.

11 Leŋ abyana ma nômla hatôm sôp bêŋ te ba ibutiŋ anêŋ daŋ ayova loŋ ma êlêlô halôk ba halêm.

12 Sôp êŋ kapô ma alim lomalama hamô. Alim doho evenŋ hathak veŋiŋ lo baheniŋ ma vi êyêyê hathak bôbôŋiŋ ma vi ma menak leŋlêvôŋ.

13 Ma abô te halêm hadêŋ yani nena, “Pita, umbiyô. Nungwik ba nonŋwaŋ.”

14 *Ma Pita hanaŋ, “Anyô Bêŋ, ya milôk. Nôm takêŋ ma balabuŋ hanaŋ nena lelaik ba miŋ bôk yahaŋ ami.”

15 *Ma abô êŋ hanaŋ hathak loŋbô nena, “Nôm takatu ba Wapômbêŋ hadum ba habitak mabuŋ ma miŋ onaŋ nena lelaik ami.”

16 Nôm êŋ habitak hatôm bôlôŋ lô ma kethen oyaŋ ma sôp lôk alim takêŋ hathak leŋ hathak loŋbô ba hi.

17 Ma Pita lahabi wêŋ êŋ anêŋ ôdôŋ denaŋ ma nê takatu ba Konilias hêv i ba êlêm êyô. Thêlô êbôlêm Saimon anêŋ unyak aleba êyô imiŋ unyak abôlêk.

18 Ma elam nena Saimon atu ba elam nena Pita hamô mena mi e?

19 Ma Pita lahabi wêŋ atu denaŋ ma Lovak Mathenŋ hanaŋ, “Ondaŋô, anyô lokwaŋlô êbôlêm o evenŋ.

20 Ba intu nu tamu pik. Ma miŋ ôkô ek nu imbiŋ thêlô ami. Mi, yahêv thêlô ba êlêm ba intu nu imbiŋ i.”

* 10:14: Wkp 11:1-47; Ese 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19

²¹ Ma Pita habup ma hanan, “Ya ôpatu ba môlô ôbôlêm êñ êntêk. Môlô ôlêm eka?”

²² Ma thêlô enan, “Konilias hêv yêlô ba alêm. Yani ma Lom iniñ anyô vovak laik te. Yani ma anyô thêthôn ba hathak hamô Wapômbên vibin. Ma avômalô Israel takatu ba eyala yani êyê nena yani ma anyô mavi te. Ma anjela mathen te hanan hadên yani ek endam o ba nu anên unyak ek endanô abô takatu ba tem onan.”

²³ Pita halanô iniñ abô ma hanan ek ini nêmo unyak kapô imbin yani.

Pita hayô Konilias anên unyak

Lôkbôk ma Pita hi havin thêlô ma nê êvhavin doho anên Jopa i havin.

²⁴ Thêlô even aleba êk lonôndê, ma haviyô hayan ma i ba êyô Sisalia. Ma Konilias hêv ma ek thêlô. Ma halam anên avômalô lôk anên nê môlô ba thêlô ethak donjom êmô anên unyak kapô ba eyabin Pita.

²⁵ Pita hayô unyak kapô ma Konilias halek vadôn lêlô hamô valuvi ma habô yani.

²⁶ *Ma donjom Pita hanan nena, “Umbiyô, ya ma anyô pik hatôm o.”

²⁷ Ma Pita hanan abô havin yani ma hi unyak kapô ma hayê nena avômalô bên anôn lêk ethak donjom ba êmô.

²⁸ Ma hanan hadên thêlô, “Môlô oyala nena Israel iniñ balabun hanan lôklokwan nena yêlô Israel min hatôm namô imbin avômalô lon buyan ba nambitak nayô iniñ unyak kapô ami. Ma donjom

* **10:26:** Ap 14:13-15; ALK 19:10

Wapômbên hik thô hadên ya nena min hatôm yandam anyô te nena lelaik mena kambom ami.

²⁹ Ba intu ôêv anyô ba êlêm ek neja ya, ma min yahanan abôla ami. Mi, yahalêm iyom. Aên ba hatôm onan anêm auk atu ba holam ya ba yahalêm hathak bên êndên ya mena mi e?”

³⁰ Ma Konilias hanan, “Wak ayova hale ba hi ma yahamô yenan unyak kapô ba yahaten mek hadên wakma êntêk hatôm 3 kilok yanşın. Ên ma anyô te hamin yamalen ba anên kwêv lôk sôp ma thapuk anên oyan.

³¹ Ma hanan, ‘Konilias, Wapômbên lêk halanô anêm mek lôk wapôm takatu ba hôêv hadên nê siv.

³² Aên ba nêm abô ni Jopa ek Saimon atu ba elam nena Pita. Yani hamô havin anên wase Saimon ôpatu ba hapesan nômkama hathak alim kupik. Anên unyak hamô habobo ngwêk dan.’

³³ Aên ba yahêv abô kethen ek o, ma hudum nôm mavi ba lêk hôlek yôv. Lêk yêlô sapên athak donjom ba amô Wapômbên ma ek nadanô abô takatu ba Anyô Bên hanan hadên o ek onan êndên yêlô.”

Nê lon buyan elanô Abô Mavi

³⁴ *Ên ma Pita hanan abô hadên thêlô nena, “Avanên bin, lêk yahayala nena Wapômbên hadum kobom donjom hadên avômalô lodônlodôn. Ma min lamavi hathak ôdôn te iyom ami.

³⁵ Mi, yani lamavi hathak avômalô lodônlodôn sapên atu ba elovak yani vibiñ ba idum nôm takatu ba thêthôn.

* **10:34:** Lo 10:17; Lom 2:11

36 Mólô oyala abô atu ba Wapômbênj hêv hadênj yêlô avômalô Israêl. Abô ênj hananj hathak Abô Mavi atu ba hadum ek avômalô nêmo yôhok imbinj yani hathak Yisu Kilisi anênj ku. Yani ma avômalô sapênj ininj Anyô Bênj.

37 *Ma mólô bôk oyala nômbênj atu ba habitak Israêl ininj lonj yôv. Mônj ma habitak anênj Galili ba Jon anyô hathik nanj hananj ek avômalô nisik nanj.

38 *Lôk oyala nena Wapômbênj bôk hêv Lovak Mathênj lôk lôklinyak bênj hadênj Yisu anênj Nasalet hatôm mek ek indum ku. Ma hi lomalak lomalak ma hadum mavi. Wapômbênj hamô havinj yani ba intu hadum avômalô takatu ba êmô Sadañ anênj lôklokwanj vibinj ibitak mavi hathak lonjbô.

39 “Ma yêlô aposel ananj hathak nôm takatu ba yêlô ayê yani hadum havenj Jêlusalem lôk Israêl ininj lonj sapênj bênj hadênj avômalô. Thêlô ik yani hathak a ba hama,

40 ma donjom wak te lô ma Wapômbênj hik yani linj hathak lonjbô ek injik i thô êndênj avômalô.

41 *Avômalô sapênj minj êyê yani ami. Mi, yêlô nê takatu ba bôk halam yôv ek nananj nôm takêntêk bênj intu anj lo anum havinj yani hadênj waklavônj haviyô hathak lonjbô.

42 *Ma yani hananj hadênj yêlô ek yêlô nananj anênj Abô Mavi bênj êndênj avômalô lôk nananj bênj aêntêk, ‘Wapômbênj bôk hatak yani yôv ek endanô avômalô lôkmala lôk nana ininj abô.’

43 *Plopet bô sapênj bôk enanj nena avômalô

* **10:37:** Mat 4:12-17

Luk 24:42-43; Ap 1:8

53:5-6; Jer 31:34; Ap 2:38

* **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-21

* **10:42:** Ap 17:31; 1Pi 4:5

* **10:41:**

* **10:43:** Ais

takatu ba êvhavîŋ yani ma tem Wapômbêŋ nêminîŋ kambom vê esak anêŋ athêŋ.”

⁴⁴ *Pita hanan abô êŋ denan ma Lovak Mathen hayô hamô avômalô takatu ba elanô anêŋ abô.

⁴⁵⁻⁴⁶ *Ma Israel inîŋ nê êvhavîŋ takatu ba ivîŋ Pita ba i, elanô thêlô enan abô masôm lôk êbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ. Ba intu eson kambom ba enan nena, “Wapômbêŋ hêv Lovak Mathen hadêŋ avômalô lon buyan hatôm alalô.”

Êŋ ma Pita hanan,

⁴⁷ “Thêlô ewa Lovak Mathen hatôm alalô nê Israel. Ma opalê hatôm imîŋ thêlô lon sin ek nisik nan?”

⁴⁸ *Êŋ ma hanan nena, “Môlô nusik nan esak Yisu Kilisi anêŋ athêŋ.” Nê takêŋ ithik nan yôv ma enan ek Pita êmô wak doho imbiŋ thêlô.

11

Pita hanan hathak ku takatu ba hadum havîŋ avômalô lon buyan

¹ Aposel lôk avômalô êvhavîŋ takatu ba êmô Judia elanô nena avômalô lon buyan lêk ewa Wapômbêŋ anêŋ abô havîŋ.

² Vêv ma Pita havôhi Jelusalem hathak lonbô ma nê êvhavîŋ takatu ba lôklokwan ek nengethe kupik, ethan yani

³ *ba enan, “Hu nê lon buyan takatu ba min engethe kupik ami inîŋ unyak ma hoan nôv havîŋ i eka?”

* **10:44:** Ap 11:15; 15:8 * **10:45-46:** Ap 2:4; 19:6 * **10:48:** Ap 19:5 * **11:3:** Ap 10:28; Gal 2:12

⁴ Êŋ ma Pita hanan̄ hathak nôm̄kama takatu ba habitak ba hanan̄ nena,

⁵ * “Yahamô malak bêt̄ Jopa ba yahaten̄ mek hamô, êŋ ma yahatulak ma yahayê wêt̄ te aêntêk. Nôm̄late hatôm sôp bêt̄ te ba ibutin̄ anêt̄ dan̄ ayova lon̄ ma êlêlô anêt̄ len̄ halôk ba halêm habup ek ya.

⁶ Ma sôp êŋ kapô ma yahayê alim pik lomaloma takatu ba even̄ hathak ven̄ lo bahen̄ ma alim kamun̄ kambom lôk alim vi atu ba êyêyê hathak bôbôn̄ ma menak len̄lêvôn̄ havin̄.

⁷ Êŋ ma yahalan̄ abô te halam hadêt̄ ya nena, ‘Pita, umbiyô, nun̄gwik ba non̄gwan̄.’

⁸ “Ma don̄tom yahanan̄, ‘Anyô Bêt̄, ya milôk. Nôm takêt̄ ma balabun̄ hanan̄ nena lelaik ba min̄ bôk yahan̄ dokte ami.’

⁹ “Êŋ ma abô anêt̄ len̄ hanan̄ hathak lon̄bô nena, ‘Nôm takatu ba Wapômbêt̄ hadum ba habitak mabun̄, ma min̄ onan̄ nena lelaik ami.’

¹⁰ Abô êŋ habitak hatôm bôlôn̄ lô. Ma nôm takêt̄ hathak len̄ hathak lon̄bô ba hi.

¹¹ “Êŋ ma kethen̄ oyan̄ ma anyô lokwan̄lô êyô imin̄ unyak atu ba yahamô. Thêlô ma anyô bêt̄ te anêt̄ Sisalia hêv i ba êlêm ek ya.

¹² Ma Lovak Mathen̄ hanan̄ hadêt̄ ya, ‘Nu umbin̄ thêlô ma min̄ ôkô ba lemluvi ami.’ Ma aiyan̄ bahen̄vi ba lahavute anêt̄ Jopa atu ba bôk i havin̄ ya êntêk lêk êlêm. Ma yêlô lôkthô abitak ayô ôpên̄ anêt̄ unyak kapô.

¹³ Ma ôpên̄ hanan̄ nena yani hayê an̄ela hayô anêt̄ unyak kapô ba hanan̄, ‘Nêm anyô doho ba ini

* 11:5: Ap 10:9-48

Jopa ek neja Saimon, anêñ athêñ yan nena Pita ba êlêm.

¹⁴ *Yani tem enañ abô êndêñ môlô. Ma hathak abô êñ ma Wapômbêñ tem nêñ o lôk anêñ avômalô bulubîñ.’

¹⁵ *‘‘Aêñ ba yahadum ek yanan abô êndêñ thêlô ma kethen oyan ma Lovak Mathen halôk ba halêm hayô hamô thêlô hatôm sêbôk ba mông anông ma hayô hamô alalô.

¹⁶ *Êñ ma yalenhabi Anyô Bêñ anêñ abô atu ba bôk hanan nena, ‘Jon hathik avômalô hathak nan, ma donjom Wapômbêñ tem isik esak Lovak Mathen.’

¹⁷ Thêlô êvhavîñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi hatôm alalô bôk aêvhavîñ yani. Êñ ma Wapômbêñ hêv anêñ Lovak Mathen hatôm wapôm hadêñ thêlô hatôm bôk ba hêv hadêñ alalô. Ba intu ya opalê ba hatôm yangêk Wapômbêñ anêñ lahavîñ lon sin?’

¹⁸ *Thêlô elanô abô êñ ma bônông ba êbô Wapômbêñ anêñ athêñ ba enañ, ‘‘Intu êñ, avômalô takatu ba ele kapôlônîñ liliñ ma Wapômbêñ tem enja thêlô ba nêñ lôkmala êndêñ i ma alalô Israêl lôk nê lon buyan imbiñ.’’

Avômalô êvhavîñ anêñ Antiok

¹⁹ *Ma ik Stiven vônô ma êv malaiñ hadêñ avômalô êvhavîñ vi havîñ. Ba intu nê êvhavîñ bêñ anông anêñ Jêlusalem êsôv ba i luvuluvu. Vi i Ponisia ma vi i ngavithôm Saiplus ma vi i Antiok. Ma enañ Yisu anêñ Abô Mavi hadêñ avômalô Israêl

* **11:14:** Ap 16:31 * **11:15:** Ap 2:4 * **11:16:** Ap 1:5 * **11:18:** Ap 13:48; 14:27 * **11:19:** Ap 8:1-4

takatu ba êmô lonj takênj iyom, ma nê lonj buyan ma mi.

²⁰ Ma donjom nê êvhavinj doho anênj Saipulus lo Sailini, i Antiok ma enanj Anyô Bêj Yisu anênj Abô Mavi hadênj avômalô Glik havinj.

²¹ Ma Anyô Bêj anênj lôklinyak hamô havinj thêlô. Ba intu avômalô bêtj anônj êvhavinj ba ik kapôlônjinj lilin hadênj Anyô Bêj.

²² *Êj ma avômalô êvhavinj anênj Jerusalem elanjô abô hathak nô m takatu ba habitak Antiok ma êv Banabas ba hi lonj êj.

²³ Ma hi hayô ma hayê Wapômbênj hêv anênj wapôm hadênj thêlô, ma yani lamavi. Ma hik thêlô sapênj inin auk linj ek nesopa Anyô Bêj ênjêk kapôlônjinj êtôm wak nômbênj intu sapênj.

²⁴ Banabas ma anyô mavi ba hêvhavinj lôklinyak. Ma Lovak Mathen hadum ku lôklokwanj hamô yani kapô. Ma avômalô bêtj anônj anênj lonj êj êvhavinj Anyô Bêj.

²⁵ *Vêm ma Banabas hi Tasus ek êmbôlêm Sol.

²⁶ Hapôm yani ma hawa ba hi Antiok hathak lonjbô ba thai êmô hatôm sondabênj te havinj avômalô êvhavinj anênj Antiok ma êdônj avômalô bêtj anônj hathak Wapômbênj anênj abô. Antiok ma lonj mônj anônj atu ba elam avômalô êvhavinj nena Kilisi anênj avômalô.

²⁷ Banabas lo Sol êmô Antiok denanj ma plopet doho etak Jerusalem ba i tamu Antiok.

²⁸ *Ma thêlô te, anênj athênj nena Agabas, haminj ba hananj hathak Lovak Mathen anênj lôklokwanj nena bôm bêtj tem imbitak pik sapênj. (Hadênj

* 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30 * 11:28: Ap 21:10

waklavôn Klodias hamô hatôm Lom iniñ kin ma abô êñ hik anôn.)

²⁹ Aên ba avômalô êvhaviñ evak abô ek nênem valuselen ni ek iviyañ takatu ba êmô Judia ek nêñ thêlô sa. Nê êvhaviñ tomtom êv valuselen hatôm atu ba thêlô êpôm.

³⁰ *Thêlô isup yôv ma êv hadên Banabas lo Sol ek nênem êndên avaka takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ anên Jelusalem.

12

Helot hik Jems vônô ma hadô Pita hamô koladôn

¹ Waklavôn atu ba nôm takên habitak ma Kin Helot Aglipa havalon avômalô êvhaviñ doho ek nêñ vovan êndên i imbiñ.

² Ma hanañ ba edabên Jon anên yañ Jems laselo kisi hathak biñ vovak ba hama.

³ Ma hayê nena avômalô Israel leniñmavi hathak nôm êñ, êñ ma evalon Pita haviñ. Yani hadum nôm êñ hadên waklavôn Eyañ Polom Yis Mi.

⁴ Havalon Pita, êñ ma hadô hamô koladôn ma hatak yani halôk nê vovak ôdôn ayova baheniñ. Nê vovak ôdôn ayova êñ iniñ nê vovak hatôm ayova ayova eyabiñ yani. Helot lahabi nena waklavôn Hale ba Hi anên dan, ma tem enja Pita ende yain ba imiñ avômalô maleniñ ek enañ yani bên.

⁵ Pita hamô koladôn ma avômalô êvhaviñ eten mek lôklokwan ek Wapômbên nêñ yani sa.

⁶ Ma bôlôvôn te ma Pita hêk sôm hêk nê vovak lokwanju malêvôn. Ma ekak ban luvi hathak senju ba êthô hathak anyô vovak ju atu baheniñ. Ma sôp

* **11:30:** Ap 12:25

bidonj vi eyabinj koladônj abôlêk. Helot bôk hananj yôv nena biyamônj lôkbôk ma tem neja yani ende yainj ek indum abô.

⁷ Ma kethenj oyanj ma deda bênj habi halôk koladônj kapô ma Anyô Bênj anênj aņela te hayô. Ma hapetav Pita baya vi ma hik linj ba hananj, “Umbiyô kethenj!” Ma senj ju atu hêv yak hêk Pita banj.

⁸ Ênj ma aņela hananj hadênj yani, “Umbuliv o sinj esak anêm sôp ma nunjgwik anêm boknjgôp.” Ma Pita hadum aênj ma aņela hananj, “Nunjgwik anêm kwêv daim ba osopa ya.”

⁹ Ênj ma Pita hasopa aņela ba thai i, ma donjtom hasonj nena yani hayê wênj ma minj nômkama avanônj ami.

¹⁰ *Thai ele ba i ma êv njê eyabinj koladônj abôlêk lokwanju atu liliņ ba ele ba i. Ênj ma thai i êyô badênj abôlêk atu ba epesanj hathak aenj, ma badênj abôlêk ênj da hakyav ma thai ele yainj ba i malak bênj. Ma esopa lonjôndê te ba i. Ma kethenj oyanj ma aņela hatak Pita ba hi.

¹¹ Yôv ma Pita anênj auk hathak ba hananj, “Lêk yahayala avanônj nena Anyô Bênj hêv anênj aņela ba halêm hawa ya vê hêk Helot banj lôk nômkama sapênj atu ba avômalô Islael esonj nena tem nindum aênj esak ya.”

¹² Yani lahabi abô ênj yôv ma hi Jon talêbô Malia anênj unyak. Jon anênj athênj yanj nena Mak. Avômalô bênj anônj lêk ethak donjtom ba etenj mek êmô.

¹³ Ma Pita hapididiņ unyak abôlêk haminj viyainj ma avi ku te ba anênj athênj nena Loda, hi ek injik

* **12:10:** Ap 5:19

unyak abôlêk vê.

¹⁴ Ma donjom halanô Pita laselo katô, êñ ma lamavi anôn ba halanvin hi unyak kapô hathak lonbô ma min hik unyak abôlêk vê ami. Ma hanañ hadên thêlô, “Pita hamin unyak abôlêk!”

¹⁵ Ma thêlô min êvhavin yani ami ba enañ, “O avi molo.” Ma donjom yani lôklokwan ba hanañ, “Mi anôn, yanida intu hamin.” Êñ ma enañ nena, “Betha Pita anên anela la.”

¹⁶ Ma donjom Pita hapididin unyak abôlêk hamin denañ. Êñ ma thêlô ik unyak abôlêk vê ma êyê Pita ba eson kambom.

¹⁷ Ma Pita hik thô hathak ban nena thêlô bônôn ma hanañ hathak nô m takatu ba Anyô Bêñ hadum ba hawa yani vê hêk koladôn. Ma hanañ, “Nonañ abô êntêk êndên Jems lôk nê êvhavin vi imbin.” Ma hatak i ba hi buyañ.

¹⁸* Haviyô hayañ ma nê vovak takatu ba eyabin koladôn êyê nena Pita min hamô ami. Êñ ma eboloba ba enañ mayaliv, “Pita hamô sê?”

¹⁹ Ma Helot hêv nê vovak ba i ek nêmbôlêm Pita, ma donjom min êpôm ami. Êñ ma hanañ hik nê takatu ba eyabin Pita hamô koladôn lin lôklokwan nena idum aisê? Ma donjom thêlô enañ nena injo. Êñ ma Helot hanañ ek nijik sapên vônô.

Vêm ma Helot hatak Judia ma halôk ba hi hamô Sisalia.

Kin Helot Aglipa hama

²⁰ Ma Helot bôk lamanin hathak avômalô Taia lo Saidon. Ba hi hamô Sisalia, êñ ma thêlô evak

* **12:18:** Ap 5:22-24

abô ek ini nepesan abô imbiñ yani ek malê nena thêlô ethak ewa nô m halêm anêñ kiñ anêñ loñ. Ba intu thêlô enañ abô haviñ Blastas ôpatu ba hayabin Helot anêñ unyak kapô ma yani halôk ek nê m thêlô sa. Êñ ma hatak wakma te ek thêlô nepesan abô imbiñ kiñ.

²¹ Ma wakma êñ hayô ma Helot hik kiñ iniñ nô mkama kêkêlô ma hi hamô anêñ loñ kiñ. Êñ ma hanañ abô hadêñ avô malô takêñ.

²² Ma elam aêntêk, “Abô êntêk ma miñ anyô leñselo ami. Mi, wapômbêñ te laselo.”

²³ *Ma Helot hanañ iniñ abô ba lamavi hathak i ma miñ habam Wapômbêñ anêñ athêñ ami. Ba intu kethêñ oyañ ma Anyô Bêñ anêñ añela hik yani ba matinyak yaônena eyañ yani ba hama.

²⁴ *Malaiñ lomalama hapôm avô malô êvhaviñ, ma donjom Wapômbêñ anêñ abô halumbak ba hanañviñ ba hi luvuluvu.

²⁵ *Ma Banabas lo Sol ik iniñ ku atu ba êv hadêñ thai dañ siñ halôk Jelusalem, ma ele i Antiok hathak loñbô. Ma ewa Jon atu ba elam nena Mak ba hi haviñ thai.

13

Êv Banabas lo Sol ek ini nenañ Wapômbêñ anêñ abô

¹ Êntêk ma plopet lôk nê êdôn Wapômbêñ anêñ abô takatu ba êmô Antiok iniñ athêñ: Banabas lo Simeon elam nena Niga* ma Lusius anêñ Sailini lo

* **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11 * **12:25:** Ap 11:29-30;
15:37 * **13:1:** Niga anêñ ôdôn nena nê kupik loñgavu.

Sol ma Manain bôk ba thai lôk Kin Helot Antipas yaôna ma evenj haviñ i.

² *Wak te ma thêlô ethak donjom ba evak balabun nôm ek netenj mek ma êv yenj hadênj Anyô Bêñ. Êñ ma Lovak Mathenj hanañ nena, “Notak Banabas lo Sol ek nindum ku takatu ba yahalam thai ek nindum.”

³ *Êñ ma thêlô evak balabun ek netak nôm lôk netenj mek esak lonbô. Vêm ma etak bahenjin hayô hêk thai ma êv thai ba i ek nindum ku takatu ba Lovak Mathenj hanañ.

Banabas lo Sol i ngavithôm Saiplus

⁴ Ma Lovak Mathenj hêv thai ba i ibup tamu malak Selusia, ma ethak yenj te ba i ngavithôm Saiplus.

⁵ *Thai ethak malak Salamis ma enañ Wapômbênj anênj Abô Mavi hamô Israel ininj unyak yenj takatu ba êmô lonj êñ. Ma Jon Mak havenj haviñ thai ek nêm thai sa.

⁶ Thai evenj ngavithôm Saiplus anênj lomalak nenanena aleba êyô Papos. Lonj êñ ma thai êyê anyô Israel te atu ba hathak hadum ngôk songonj. Yani ma plopêt abôyanj haviñ. Ba anênj athênj nena Ba-Yisu.

⁷ Yani hathak hamô haviñ Lom ininj anyô bênj atu ba hayabinj lonj êñ, ba anênj athênj nena Segius Polus. Segius Polus ma anyô lôk auk mavi. Yani la-havinj endanô Wapômbênj anênj abô ba intu halam Banabas lo Sol ba êlêm.

⁸ Ma donjom Ba-Yisu hadum ek esale thai ininj abô thô ma lahavinj injik Lom ininj anyô bênj anênj

* 13:2: Ap 9:15 * 13:3: Ap 6:6 * 13:5: Ap 12:12; 15:39

auk liliŋ ek miŋ nêmbimbiŋ thai iniŋ abô ami. (Ba-Yisu anêŋ athêŋ hathak abô Glik nena Elimas ma anêŋ ôdôn ma anyô lôk ngôk songon.)

⁹ Êŋ ma Lovak Matherŋ hava Sol atu ba elam nena Pol kapô siŋ, ma hatitiŋ Elimas lôklokwaŋ ma hanaŋ nena,

¹⁰ “O ma Sadaŋ anêŋ nakaduŋ ba intu hôpôlik hathak kobom takatu ba thêthôn! Kapôlôm hayô siŋ hathak abôyaŋ lôk kambom lomalama sapêŋ. Wak nômbêŋ intu ma hothavuthiŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô thêthôn ba habitak hatôm abôyaŋ.

¹¹ *Aêŋ ba ondaŋô! Anyô Bêŋ anêŋ baŋ tem epetav o êndêŋ êntêk. Ba malem tem pusip ba miŋ hatôm nôngô wak anêŋ deda ami ma tem ômô aêŋ dokte vêmam.”

Ma kethenŋ oyaŋ ma Elimas hayê nômlate hatôm buliv lôk momaniŋiŋ hava madaluk siŋ. Ma yani havalonŋ nômkama yakyak ek êpôm anyô te ek embalonŋ yani baŋ ba endom yani ba ni.

¹² Anyô bêŋ Lom atu hayê nôm êŋ ma hason kambom hathak Anyô Bêŋ anêŋ abô atu ba thai enaŋ ma hêhvahiŋ.

Thai enaŋ Abô Mavi hamô Antiok anêŋ Pisidia

¹³* Ma Pol thêlô etak Papos ma ewa yeŋ ba i Pega anêŋ plovins Pampilia. Ma donjom Jon Mak hatak thêlô ba havôhi Jerusalem hathak lonbô.

¹⁴ Êŋ ma etak Pega ma i Antiok anêŋ Pisidia. Ma Sabat ma thêlô i êyô avômalô Israel iniŋ unyak yeŋ ma êlôk êmô.

* **13:11:** Ap 9:8 * **13:13:** Ap 15:38

15 Esam abô balabun lôk plopet inin abô yôv, ên ma unyak yen inin nê bên êv abô hadên Pol thêlô ba enan, “Aiyan thêlô, unim abôla hamin ek nobatho avômalô inin kapôlônin lon, ên ma nonan.”

16 Ma Pol haviyô hamin ma hik thô hathak ban ba hanan, “Môlô avômalô Israel lôk nê lon buyan takatu ba ôêv yen hadên Wapômbên, nodanô ya!

17 *Sêbôk ma Israel inin Wapômbên halam alalôanin bumalô thêlô ba etak inin lon ba i êmô Ijip ma habi anên wapôm sam hadên i ba ibitak lôkmanin. Ma haven yam ma halom thêlô vê hêk Ijip hathak anên lôklokwan bên.

18 *Ma êmô lon thiliv hatôm sondabên 40 ba idum kambom lomalama, ma donjom hayabin thêlô mavi.

19 *Ma yani hêv avômalô Kenan ôdôn bahen vi ba lahavuju vê ma hêv inin pik hadên avômalô Israel ba evalon hatôm inin pik.

20 *Nôm takên bôk habitak ba hale ba hi hatôm sondabên 450.

“Vêm ma Wapômbên hatak nê doho ek neyabin avômalô Israel. Ma hatak tomtom da inin waklavôn neyabin endeba êyô plopet Samuel anên waklavôn.

21 *Vêm ma avômalô Israel enan hik Wapômbên lin ek nêmin êndên thêlô ma Wapômbên hatak Sol ek imbitak kin. Yani ma Kis nakadun ba habitak

* 13:17: Kis 1:7; 6:6; 12:51

* 13:18: Nam 14:34; Lo 1:31-32

* 13:19: Lo 7:1; Jos 14:1

* 13:20: Het 2:16; 1Sml 3:20

* 13:21:

1Sml 8:5,19; 10:20-24

anêḡ Benjamin anêḡ ôdôn. Yani hayabinḡ Israeḡ hatôm sondabêḡ 40.

²² *Vêm ma Wapômbêḡ hêv yani vê ma hatak Devit habitak thêlô iniḡ kiḡ. Ma hanaḡ hathak Devit aêntêk, ‘Yahayê Jesi nakaduḡ Devit kapô ma hatôm yada yakapôlôn. Yani tem indum nômkama sapêḡ êtôm yenaḡ yalenḡhaviḡ.’

²³ * “Ma Devit anêḡ limi ma Wapômbêḡ hêv Yisu ôpatu ba nêḡ Israeḡ bulubiniḡ hatôm bôk ba habutiniḡ abô haviḡ i.

²⁴ *Yisu miḡ bôk hadum anêḡ ku ami denaḡ ma Jon hanaḡ ek avômalô Israeḡ nede kapôlôniniḡ liliḡ ba nisik ḡaḡ.

²⁵ *Jon anêḡ ku anêḡ danḡ lêk habobo ma hanaḡ, ‘Môlô lemimhabi aisê hathak ya? Ya ma miḡ Mesia atu ba môlô oyabinḡ ek nêḡ môlô bulubiniḡ ami. Mi, yani tem embenḡ ya yam. Yani ma anyô lôk athêḡ ma ya ma yaônâlôk ba intu miḡ hatôm yakôm ba yapole anêḡ vakapô bokḡgôp anêḡ yak vê ami.’

²⁶ “Aiyaḡ thêlô, môlô takatu ba Ablaham anêḡ limi lôk môlô takatu ba ḡê lonḡ buyaḡ ba ômô Wapômbêḡ vibiniḡ, odaḡô. Abô takatu ba hathak bulubiniḡ, êḡ ma Wapômbêḡ hêv ek alalô sapêḡ.

²⁷ Avômalô Jelusalem lôk iniḡ ḡê bêḡbêḡ miḡ eyala Yisu êḡ ami. Ba intu thêlô enaḡ ek nijik yani vônô, êḡ ma esopa plopet iniḡ abô takatu ba esam hadêḡ Sabat sapêḡ ba abô takêḡ intu hik anêḡ.

²⁸ *Thêlô miḡ êpôm anêḡ kambom la ek nijik yani vônô ami, ma donḡtom enaḡ hik Pailat liḡ ek

* **13:22:** 1Sml 13:14; 16:12; Sng 89:20

* **13:23:** 2Sml 7:12-16

* **13:24:** Mat 3:1-2

* **13:25:** Jon 1:20,27

* **13:28:** Mat 27:22-23

injik yani vônô.

29 *Thêlô idum nômkama sapêñ hatôm bôk ba plopet eto hathak yani, êñ ma êv yani vê hêk alovalañsiñ ma êdô yani hêk siô.

30 Ma donjom Wapômbêñ hik yani liñ haviyô hêk ñama hathak loñbô,

31 *ma wak bêt anôn ma anêñ avômalô takatu ba bôk even havin yani anêñ Galili ba i Jelusalem êyê yani. Ma ñê takatu ba bôk êyê nômk takêñ intu lêk enañ bêt hadêñ alalôaniñ avômalô.

32-33 “Ma lêk yêlô anañ Abô Mavi êntêk bêt hadêñ môlô nena Wapômbêñ lêk hik Yisu liñ hêk ñama ba intu abô takatu ba Wapômbêñ bôk havak havin bumalô thêlô ma lêk hik anôn hathak iniñ nali alalô. Hatôm bôk eto hêk Kapya Yêñ anêñ abô ju nena,

“ ‘O ma yenañ Okna,

lêk yahabitak anêm Lemambô.’ *Kapya Yêñ 2:7*

34 “Wapômbêñ hik yani liñ hêk ñama ba min hatôm ema esak loñbô ba kupik epalê ami. Hatôm bôk eto nena,

“ ‘Yahanañ avanôn bin nena tem yanêm mek mathen mavi êndên môlô êtôm bôk ba yahabutin ek yanêm êndên Devit.’ *Aisaia 55:3*

35 “Ma bôk ik auk êntêk thô hêk buyañ nena,

“ ‘Ma tem min ôdô anêm Anyô Mathen anêñ kupik ênjêk siô ba epalê ami.’ *Kapya Yêñ 16:10*

36 “Devit min hato abô êñ hathak yanida ami. Mi, Wapômbêñ halam yani ek indum anêñ ku êtôm anêñ waklavôn atu ba hamô lôkmala vêm ma

hama. Ma elav yani haviņ limi ba anêņ kupik hapalê.

³⁷ Ma doņtom ôpatu ba Wapômbêņ hik liņ, miņ kupik hapalê ami.

³⁸ “Aêņ ba aiaņ thêlô, nodaņô katô. Lêk yêlô anaņ hadêņ môle nena hathak Yisu ma Wapômbêņ tem nê môle nim kambom vê.

³⁹ *Anyôla miņ hatôm esopa Mose anêņ abô bal-abuņ lôkthô ek Wapômbêņ endam yani nena anyô thêthôņ ami. Mi anôņ, ma doņtom lêk avômalô takatu ba êvhaviņ Yisu, Wapômbêņ hayê thêlô nena nê thêthôņ ba miņ lahabi iniņ kambom hathak loņbô ami.

⁴⁰ Noyabiņ am ek abô takatu ba plopet bôk enaņ miņ injik anôņ imiņ môle ami. Thêlô bôk enaņ aêntêk,

⁴¹ “ ‘Môle nê obi Wapômbêņ liliņ, nodaņô katô! Tem yandum nômla bêņ te imbitak êņjêk môle malêvôņ.

Ba anyôla hanaņ nôm atu ba tem imbitak bêņ hadêņ môle,
ma tem miņ nônê mimbiņ ami.

Ba intu tem indum môle nosoņ kambom lôk yambuliņ môle ba noma.’ ” *Habakuk 1:5*

⁴² Pol hanaņ abô yôv ma thai lôk Banabas idum ek nede yaiņ ma avômalô enaņ nena, “Sabat yaņ endake ma mamu nonaņ abô esak nôm takêntêk esak loņbô.”

⁴³ Sa anêņ daņ ma avômalô Israel lôk nê loņ buyaņ takatu ba ibitak êyô Israel iniņ êvhaviņ kapô esopa Pol lo Banabas. Thai enaņ abô doho haviņ

* 13:39: Lom 10:4

hadêṅ thêlô ek injik thêlônṅ auk liṅ ek nesopa Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ ba niniṅ lôklokwanṅ ek anêṅ wapôm embatho thêlô loṅ.

⁴⁴ Ma Sabat atu hayô ma habobo avômalô Antiok sapêṅ êyô ek nedanô Wapômbêṅ anêṅ abô takatu ba thai tem nenanṅ.

⁴⁵ Ma donṭom nê bēṅbēṅ Israel vi êyê avômalô nômbêṅ êṅ ba leṅṅdanṅ ba enanṅ abôma hathak abô takatu ba Pol hananṅ.

⁴⁶ *Êṅ ma Pol lo Banabas miṅ êkô ami ma enanṅ hadêṅ thêlô nena, “Wapômbêṅ hêv yai ba alêm ek nananṅ anêṅ abô êndêṅ môle nê Israel êmônṅ. Ma donṭom môle ôpôlik hathak abô êṅ. Môle ôdô lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ e? Aêṅ ba yai lêk atak môle ba a ek avômalô loṅ buyanṅ.

⁴⁷ Hatôm atu ba Anyô Bêṅ hananṅ hadêṅ yai nena, “Yahatak o hatôm deda ek avômalô loṅ buyanṅ ek onanṅ Abô Mavi esak bulubiṅ atu ba tem yanêm êndêṅ avômalô embenṅ pik bēṅ êntêk endeba êyô anêṅ danṅ.” *Aisaia 49:6*

⁴⁸ Avômalô loṅ buyanṅ elanô abô êṅ ba leṅṅmavi ba enanṅ nena Anyô Bêṅ anêṅ abô ma mavi anônṅ. Ma avômalô takatu ba Wapômbêṅ bôk hatak i yôv ek nêmo lôkmala êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ, lôkthô êvhaviṅ.

⁴⁹ Ma Anyô Bêṅ anêṅ abô halilup havenṅ loṅ êṅ sapêṅ.

⁵⁰ Ma donṭom nê Israel doho i hadêṅ malak êṅ anêṅ nê bēṅbēṅ lôk avi bēṅbēṅ takatu ba ethak êmo Wapômbêṅ vibinṅ ma ik iniṅ auk liṅ ek nimbuliṅ

* **13:46:** Ap 3:26; 18:6

Pol lo Banabas. Êṇ ma thêlô evatho avômalô malak êṇ loṇ ek nêṇêm vovaṇ êṇdêṇ thai. Idum aêṇ vêm ma êv thai vê hêk iniṇ loṇ ba i.

⁵¹ *Êṇ ma thai ik vonḡovaṇ vê hêk venṇkapô ek injik thô nena thêlô idum kambom ma thai etak i ba i malak Aikoniam.

⁵² Ma donṭom ṇê êvhaviṇ anêṇ Antiok leṇṇmavi anôṇ ba Lovak Mathenṇ hava thêlô kapôlônṇiṇ siṇ.

14

Pol lo Banabas êmô Aikoniam

¹ Pol lo Banabas êyô malak Aikoniam ma esopa iniṇ kobom ba i Israel iniṇ unyak yeṇ. Ma thai enaṇ abô mavi anôṇ ba intu avômalô Israel lôk ṇê loṇ buyaṇ bêṇ anôṇ êvhaviṇ.

² Ma donṭom ṇê Israel takatu ba miṇ êvhaviṇ ami ik avômalô loṇ buyaṇ iniṇ kapôlônṇiṇ liṇ ba idum thêlô leṇṇmaniṇ kambom hadêṇ avômalô êvhaviṇ.

³ *Aêṇ ba thai êmô loṇ êṇ sawa daim ma enaṇ Anyô Bêṇ anêṇ abô bêṇ mā kô mi. Ma Anyô Bêṇ havatho thai loṇ ek nindum lavôṇiṇ lôk nômbithi lomaloma. Hathak nôṃ êṇ ma hik thô hadêṇ avômalô nena anêṇ wapôm takatu ba hêv ek nêṃ avômalô bulubiṇ ma avanôṇ biṇ.

⁴ Êṇ ma avômalô malak êṇ evak i vose hi ôdôn ju. Ôdôn yaṇ imiṇ haviṇ avômalô Israel takatu ba miṇ êvhaviṇ ami ma yaṇ imiṇ haviṇ aposel.

⁵ *Vêm ma avômalô loṇ buyaṇ lôk avômalô Israel takatu ba êpôlik ek thai evak abô ek nimbuliṇ thai ba nitu thai vônô esak valu.

* **13:51:** Mat 10:14; Ap 18:6 * **14:3:** Mak 16:20; Hib 2:4 * **14:5:** Ap 14:19

⁶ Ma donjom thai elanjo abo enj ma esov ba i malak Listla lo Debi hek Likonia kapo lok lonj vi atu ba hek habobo lonj enj.

⁷ Ma thai evenj lonj takenj ba enanj Abô Mavi hadenj avomalô.

Pol lo Banabas emô Listla

⁸ Malak Listla ma anyo vavuvij te hamo. Sebok ba talêbo havathu yani ma mij bok havenj dokte ami.

⁹ Wak te ma Pol hanañ Abô Mavi hadenj avomalô ma yani halanjo anenj abo. Ma Pol hatitij yani ma haye nena anenj hevhaveñ hatom indum yani mavi.

¹⁰ Enj ma Pol halam nena, “Umbiyô umij.” Ma kethenj oyanj ma openj haviyo haminj ba havenj.

¹¹ *Ma avomalô takatu ba emô lonj enj eye nom atu ba Pol hadum. Ma elam hathak inij abo Likonia nena, “Lek wapombenj lokwanju ewe i hatom anyo ju entek ba elok ba elém ek alalô!”

¹² Thelô inij wapombenj monj ma Sus ba intu elam Banabas nena Sus. Ma elam Pol nena Helmes ek malê nena Helmes ma inij wapombenj atu ba hathak hanañ abo hamonj.

¹³ Wapombenj Sus anenj malakba hamo malak benj viyaiñ. Ma anenj anyo habok da lok avomalô sapenj lenjhaveñ nenem da endenj thai. Aenj ba Sus anenj anyo habok da hawa bokmanj kao malô doho lok alokwan vuak atu idu hathak yak ma ele malak benj anenj badenj abolék ek nenem da endenj thai.

¹⁴ Ma donjom aposel Banabas lo Pol elanjo abo enj, ma ekakavij inij kwêv ma elanvij ba i imij avomalô nombenj atu malêvonj ma elam,

* 14:11: Ap 28:6

15* “Avômalô Listla! Môlô udum aêṇ eka? Yai ma anyô pik hatôm môlô. Yai alêm ek nanaṇ Abô Mavi êndêṇ môlô ek notak nôṁ oyaṇ takêntêk atu ba ôêv yeṇ hadêṇ i ma unu êndêṇ Wapômbêṇ lôkmala. Yani hapesaṇ pik lo leṇ ma ṇgwêk lôk nômkama sapêṇ atu ba hamô kapô.

16* Sêbôk ma yani hatak avômalô sapêṇ ek ne-sopa thêlôda iniṇ auk.

17* Ma donṭom hathak lavôṇiṇ ma yani hadum ek avômalô neyala yani. Yani hathak hadum mavi hadêṇ môlô ba hêv ôthôm lôk hadum ba unim nôṁ ku kapô hik anôṇ. Ma hêv nôṁ bêṇ anôṇ hadêṇ môlô lôk hadum ba môlô lemimmavi anôṇ.”

18 Thai enaṇ abô takêṇ, ma donṭom avômalô nômbêṇ êṇ iniṇ auk ma mayaliv ba idum lôklokwaṇ ek nêṇem da êndêṇ thai.

19* Vêṁ ma ṇê Isael doho anêṇ Antiok lo Aikoniam êyô ma enaṇ abô bêṇ anôṇ hadêṇ avômalô Listla aleba ik iniṇ auk liliṇ ba êyê Pol lo Banabas nena ṇê kambom. Êṇ ma ik Pol hathak valu ma êvôv yani hale malak bêṇ viyaiṇ ba hi ba eson nena lêk hama yôv.

20 Ma donṭom ṇê êvhaviṇ êyô ba ekalabu yani siṇ, êṇ ma yani haviyô ma havôhi malak bêṇ kapô hathak loṇbô. Haviyô hayaṇ ma thai lôk Banabas i malak Debi.

Thai êvôi Antiok anêṇ Silia

21 Thai enaṇ Abô Mavi havenṇ malak bêṇ Debi. Ma idum ba avômalô bêṇ anôṇ ibitak ṇê êvhaviṇ.

* 14:15: Sng 146:6; Ap 10:26 * 14:16: Ap 17:30 * 14:17: Jer 5:24 * 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25

Vêm ma êvôi Listla lôk Aikoniam ma Antiok hathak lojbô

²² *ek evatho nê êvhavin inin kapôlônjin loj lôk enan nena nebalon inin êvhavin loj lôklokwan. Ma enan havin nena, “Alalô tem naja malain loma-loma ek nasopa Wapômbên anên loj lôklinyak anên lojôndê.”

²³ Ma Pol lo Banabas etak avaka hatôm lomalak lomalak ek neyabin avômalô êvhavin. Êv mek hathak thêlô ma etak i halôk Anyô Bêj atu ba thêlô êvhavin ban. Vêm ma thêlô sapên evak balabun ek nô m ma eten mek ek Anyô Bêj embalon thêlô loj.

²⁴ Ma thai i plovins Pampilia ma elom hêk lojôndê atu hêk plovins Pisidia ba i êyô Pampilia.

²⁵ Êj ma thai enan Yisu anên abô hadên avômalô Pega anên Pampilia. Vêm ma êlôk ba i Atalia.

²⁶ *Ma anên Atalia ma ethak yen ba i Antiok anên Silia, loj sêbôk atu ba ewa mek ek Wapômbên nê m anên wapôm êndên thai esak ku takatu ba idum aleba lêk anên dan.

²⁷ *Êyô Antiok ma isup avômalô êvhavin ethak donjom ma enan hathak nô m takatu ba Wapômbên hêv thai sa ba idum bên. Lôk enan nena, “Wapômbên hakyav nê loj buyan inin unyak abôlêk êvhavin vê ba vi dedaun lêk êvhavin.”

²⁸ Ma thai êmô loj êj sawa daim havin avômalô êvhavin.

15

Sam habitak Jerusalem

* **14:22:** Ap 15:32; 1Te 3:3
15:4,12

* **14:26:** Ap 13:1-2

* **14:27:** Ap

¹ *Ma nê Judia doho êlôk ba i Antiok ma êdôn avômalô êvhaviñ ba enañ nena, “Môlô miñ ongothe kupik vê hatôm bôk ba Mose hanañ ami, êñ ma Wapômbên tem miñ nê mômô bulubiñ ami.”

² *Pol lo Banabas elañô iniñ abô takatu ba enañ ma miñ êlôk hathak iniñ auk êñ ami. Ba intu thêlô êkôki bên anôn. Êñ ma nê êvhaviñ elam Pol lo Banabas lôk nê êvhaviñ doho ek ini Jelusalem ek nepesañ abô êñ imbiñ aposel lôk avaka vi.

³ Ba intu êv i ba i. Ma even Pinisia lo Samalia malêvôn ba enañ hadên avômalô êvhaviñ anên lomalak nenanena hathak nôm takatu ba Wapômbên bôk hadum ba avômalô lon buyañ ele kapôlônin liliñ ba êvhaviñ Wapômbên. Ma avômalô êvhaviñ takên elañô abô êñ ma leninmavi anôn.

⁴ *Êyô Jelusalem ma avômalô êvhaviñ lôk iniñ avaka doho lôk aposel ewa thêlô thô. Ma Pol lo Banabas enañ hathak nôm takatu ba Wapômbên hêv thai sa ba idum bên.

⁵ Êñ ma Palisi vi atu ba êvhaviñ Yisu iviyô imin ma enañ, “Avômalô lon buyañ takatu ba êvhaviñ, êñ ma nê Mose anên abô balabun vibin lôk nengothe anyô iniñ kupik vê. Ma êdô ma dô.”

⁶ Aên ba aposel lôk avaka takatu ba êmô ethak donjom ek nekaksa esak abô êñ.

⁷ *Thêlô enañ abô pôk bên anôn aleba Pita haviyô hamin ma hanañ, “Aiyañ thêlô, môlô oyala nena sêbôk ma Wapômbên halam ya hêk môlô malêvôn ek yanañ Abô Mavi êndên avômalô lon buyañ ek nedañô ba nê nê mimbiniñ.

* 15:1: Gal 5:2

* 15:2: Gal 2:1

* 15:4: Ap 14:27

* 15:7: Ap

10:1-43

⁸ *Wapômbên hayala avômalô kapôlônjin. Ma hêv anên Lovak Mathen hadên avômalô lon buyan hatôm hêv hadên alalô ek hik thô nena yani lamavi ek enja thêlô imbin.

⁹ Wapômbên min hadum nômlate hadên alalô avômalô Israel ma hadum nômla yan hadên thêlô ami. Mi, thêlô êvhavin yani ba intu yani havôkwin thêlô kapôlônjin.

¹⁰ *Ma alalô lôk bumalô thêlô min hatôm naja malain takatu ba Mose anên balabun hanan ami. Ma aisê ka môlô udum ek nônem malain êndên avômalô lon buyan takatu ba êvhavin? Môlô udum aên ek nômbi Wapômbên la lin e?

¹¹ *Ma donjom alalô êvhavin nena Wapômbên hêv alalô bulubin hathak Anyô Bên Yisu anên wapôm. Ma thêlô aên iyom.”

¹² Pita hanan yôv ma Pol lo Banabas iviyô enan abô ma lôkthô elanô ba bônôn iyom. Thai enan abô hathak lavônjin lôk nômbithi lomaloma takatu ba Wapômbên hatak halôk thai bahenjin ba idum haven avômalô lon buyan malêvôn.

¹³ *Thai enan yôv ma Jems hanan, “Aiyan thêlô, nodanô yenan abô.

¹⁴ Saimon lêk hanan hadên alalô yôv nena Wapômbên hik anên lahavin thô hathak hawa avômalô lon buyan vi ek nimbitak êtôm anên avômalô.

¹⁵ Ma plopet inin abô bôk enan aên iyom. Ba te bôk hato nena,

¹⁶ “Emben yam ma tem yandaelêm,

* 15:8: Ap 10:44; 11:15 * 15:10: Mat 11:30; Gal 3:10 * 15:11:

Gal 2:16; Ep 2:5-8 * 15:13: Gal 2:9

ma yapesan Devit anêṅ loṅ lôkliṅyak atu ba bôk hapu yôv ek imbitak lôklokwan esak loṅbô.

Ma loṅ lôkliṅyak êṅ anêṅ nômkama takatu ba bôk kambom,

ma tem yapesan lukmuk esak loṅbô.

¹⁷ Ek avômalô takatu ba êmô denan lôk avômalô loṅ buyan takatu ba bôk yahêv yenan athêṅ hadêṅ i hatôm nêpôm Anyô Bêṅ.

Ya Anyô Bêṅ atu ba tem yandum nôṃ takêntêk, intu yahanan aêṅ.

¹⁸ Ma nôṃ takêṅ intu bôk yahik thô hadêṅ yenan avômalô' *Amos 9:11-12*

¹⁹ “Aêṅ ba yenan auk ma aêntêk. Avômalô loṅ buyan takatu ba bôk ele kapôlôṅiṅ liliṅ ba i hadêṅ Wapômbêṅ ma miṅ nanêṃ malaiṅ êndêṅ i ami.

²⁰* Mi, alalô nato kapy a êndêṅ thêlô ma nanan ek miṅ nejan nôṃ takatu ba anyô êv hatôm da hadêṅ ngôk dahô ami, nôṃ êṅ intu lelaik hêk Wapômbêṅ ma. Lôk netak sek waliliṅ, ma miṅ nejan alim takatu ba evak laselo siṅ ba thalaleṅ hamô kapô siṅ lôk ninum thalaleṅ ami.

²¹ Êṅ ma hatôm. Ek malê nena sêbôk aleba lêk ma enan Mose anêṅ abô bêṅ haven lomalak lomalak lôk esam hamô Israhel iniṅ unyak yen hadêṅ Sabat sapêṅ. Ba intu nê loṅ buyan hatôm neyala.”

Eto kapy a hi ek nê êvhaviṅ anêṅ loṅ buyan

²² Êṅ ma aposel lôk avaka ma avômalô êvhaviṅ sapêṅ ibutiṅ abô nena nendam iniṅ anyô doho ek ini Antiok imbiṅ Pol lo Banabas. Ma elam iniṅ

* **15:20:** Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16

anyô bêñ ju. Yan ma Judas, anêñ athêñ yan nena Balsabas, ma yan ma Silas.

²³ Ma eto kapy a êñ hadêñ thêlô. Kapy a êñ hanañ aêntêk.

Yêlô avaka lôk aposel, môleñim môleñiyan, yêlô ato kapy a êntêk hadêñ môle avômalô loñ buyan takatu ba ôêvhavin ba ômô malak Antiok lôk plovins Silia lôk Silisia. Aiyan thêlô, waklêvôn mavi.

²⁴ Yêlô alañô yôv nena yêlôaniñ avômalô doho bôk êthôk ba ibuliñ môleñim auk ba êv malain hadêñ môle hathak abô takatu ba enañ. Yêlô miñ êv i ba êthôk ami. Mi, thêlôda êthôk.

²⁵ Ba intu yêlô alôk ek nanêm anyô doho ba nêsôk imbiñ Pol lo Banabas, thai atu ba yêlô leñihavin bêñ anôn.

²⁶ Thai bôk etak iniñ lôkmala ek nindum Yisu Kilisi anêñ ku.

²⁷ Aêñ ba yêlô êv Judas lo Silas ek nepesan abô ek embatho kapy a êntêk loñ.

²⁸ *Yêlô lôk Lovak Mathen adô nanêm malain êndêñ môle. Ba intu yêlô leñihavin môle nosopa abô takêntêk iyom.

²⁹ Miñ ongwan nôñ takatu ba anyô êv hatôm da hadêñ ngôk dahô ami. Lôk miñ nunum thalalen ami ma miñ ongwan alim takatu ba ekak leñselo siñ ba thalalen hamô kapô ami, lôk notak sek waliliñ. Môle udum aêñ, ma mavi.

Waklêvôn mavi môle lôkthô.

³⁰ Eto kapy a êñ yôv ma êv hadêñ thêlô ba ewa ba i tamu Antiok. Êyô Antiok ma elam avômalô êvhavin

* 15:28: Mat 23:4

ethak donjom ma êv kapya êñ hadên thêlô.

³¹ Ma avômalô Antiok esam kapya êñ, ma kapya êñ havatho thêlô loñ ba thêlô lenjñmavi anôn.

³² Judas lo Silas, thai ma plopet. Ba enañ abô bôn anôn ek evatho nê êvhavin loñ lôk idum thêlô nimbitak lôklokwan.

³³⁻³⁴ Êmô loñ êñ wak doho vên ma avômalô êvhavin anên loñ êñ êv mek labali hadên thai ma êv thai ba êvôï hadên nê taksêbôk ba êv thai ba êlêm.*

³⁵ Ma donjom Pol lo Banabas êmô Antiok ma idum ku havin avômalô bôn anôn ek enañ lo êdôn avômalô hathak Anyô Bôn anên abô.

Pol lo Banabas evak i vose

³⁶ Wak doho hale ba hi ma Pol hanan hadên Banabas, “Alai ana ek nagê avômalô êvhavin ember malak nenanena taksêbôk ba alai anañ Anyô Bôn anên abô hadên i. Ma nagê nena thêlô êmô mavi mena mi e?”

³⁷ *Ma Banabas lahavin enja Jon atu ba elam nena Mak imbin thai,

³⁸ *ma donjom Pol hanan nena, “Ôpên bôk hatak alai halôk plovins Pampilia ma min havin alai ba hadum ku ami. Ba intu dô.”

³⁹ Thai êkôki mathalalen aleba thai evaki vose. Ba Banabas hawa Mak havin yani ba thai ethak yen ba i ngavithôm Saipulus.

* **15:33-34:** Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hê denañ. Abô êñ ma aêntêk: Ma donjom Silas hik auk liliñ ba hamô Antiok ba min havôhi ami. * **15:37:** Ap 12:12,25 * **15:38:** Ap 13:13; Kol 4:10

⁴⁰ Ma Pol hawa Silas haviñ yani. Êñ ma avômalô êvhaviñ anêñ Antiok êv mek ek Wapômbên anêñ wapôm êmô imbiñ thai. Vêm ma etak i

⁴¹ ba i plovins Silia lôk Silisia iniñ malak nena-nena ba evatho avômalô êvhaviñ loñ.

16

Timoti hi haviñ Pol lo Silas

¹ *Pol hi hayô Debi lo Listla. Loñ êñ ma anyô hêvhaviñ te hamô ba anêñ athên nena Timoti. Talêbô ma avi Israel te atu ba hêvhaviñ. Ma lambô ma anyô Glik te.

² *Ma avômalô êvhaviñ anêñ Listla lo Aikoniam enañ nena Timoti ma anyô mavi.

³ Aên ba Pol lahaviñ ôpên ni imbiñ yani. Ma donjom lahabi nena avômalô Israel takatu ba êmô loñ êñ eyala nena Timoti anêñ lambô ma anyô Glik te. Ba intu hawa Timoti ba hi ek nengothe anêñ kupik vê.

⁴ *Ma thêlô even ba i lomalak lomalak ma enañ abô takatu ba aposel lôk avaka bôk evak anêñ Jelusalem ek avômalô nesopa.

⁵ Aên ba avômalô êvhaviñ ibitak lôklokwan hathak iniñ êvhaviñ ba wak nômbên intu ma êvôv avômalô lukmuk êyô ba ilumbak hi ba hi.

Pol hatulak ma hayê wên hathak anyô Masedonia te

⁶ *Ma Lovak Mathen min halôk ek Pol thêlô ini nenañ Wapômbên anêñ abô emben plovins Esia

* 16:1: Ap 14:6; 2Ti 1:5 * 16:2: Plp 2:19-22 * 16:4: Ap 15:23-29

* 16:6: Ap 18:23

ami. Ba intu i Plijia lo Galesia iniñ malak nena-nena.

⁷ Ma êyô pik Misia anêñ dañ ma idum ek ini plovins Bitinia, ma don̄tom Yisu anêñ Lovak Mathen̄ min̄ halôk ek ini loñ êñ ami.

⁸ Ba intu thêlô êv Misia liliñ ma i tamu Tloas.

⁹ Ma bôlôvôn̄ ma Pol hatulak ma hayê wêñ te nena anyô plovins Masedonia te hamiñ ma hape-tenak nena, “Ôlêm Masedonia ek nêm yêlô sa.”

¹⁰ Pol hayê wêñ êñ yôv ma yêlô apesan̄ i kethen̄ ek ana Masedonia. Yêlô ayala nena Wapômbên̄ dalam yêlô ek ana nanan̄ Abô Mavi êñ bên̄ êndên̄ thêlô.

Lidia halan̄ô Pol anêñ abô ba hêvhavin̄ Yisu

¹¹ Vêm ma yêlô athak yen̄ te hêk Tloas ba a nôñnôn̄ hadên̄ ngavithôm Samotles ma wak yan̄ ma a Niapolis.

¹² Vêm ma yêlô a Pilipai. Malak êñ ma Masedonia iniñ malak bên̄ ma avômalô Lom takatu ba eyabin̄ pik takên̄ ethak êmô loñ êñ. Ma yêlô amô wak doho hamô loñ êñ.

¹³ Ma Sabat hayô ma yêlô ale malak bên̄ anêñ badên̄ abôlêk ba a ñan̄ te hêk viyain̄. Yêlô len̄jinhabi nena loñ eten̄ mek hêk habobo ñan̄ êñ la. Ma ñan̄ êñ ma yêlô ayê avi doho ethak don̄tom ba êmô. Êñ ma yêlô alôk amô havin̄ thêlô ma anan̄ abô hadên̄ i.

¹⁴ Ma avi Taiataila te halan̄ô abô êñ, ba anêñ athên̄ nena Lidia. Avi êñ hadum ku valu hathak sôp thalalen̄ ek avômalô êv vuli ma hathak hêv yen̄ hadên̄ Wapômbên̄. Anyô Bên̄ hik avi êñ anêñ kapô liliñ ek halan̄ô Pol anêñ abô ba hêvhavin̄.

15 Vêm ma yani lôk avômalô takatu ba êmô anêṇ unyak sapêṇ ithik ṇaṇ. Êṇ ma yani hanaṇ hadêṇ yêlô, “Môlô lêk ôyê ya hatôm avi yahêvhaviṇ Anyô Bêṇ, êṇ ma nôlêm nômô yenaṇ unyak.” Ma yani hanḡasi yêlô aleba yêlô a anêṇ unyak.

Etak Pol lo Silas halôk koladôṇ

16 Wak te ma yêlô a loṇ neteṇ mek ma avi te atu ba anêṇ alaṇsi êmô hapôm yêlô. Yani ma avi lôk ṇgôk ba anêṇ ṇgôk hathak hêv yani sa ek hayala nôm takatu ba tem imbitak embenṇ yam ba hanaṇ bêṇ. Yani hathak havôv valu bêṇ hathak anêṇ ku êṇ ba hêv hadêṇ anêṇ alaṇsi.

17 *Yani hasopa yêlô lôk Pol ma halam kaêk lôbôlôṇ aêntêk, “Nê êntêk êṇ ma Wapômbêṇ Leṇ Anôṇ Biṇ anêṇ ṇê ku. Ba lêk enaṇ hathak malêla takatu ma nundum ek Wapômbêṇ nêṇ môlô bulu-biṇ.”

18 Wak bêṇ anôṇ ma yani hathak halam aêṇ aleba habuliṇ Pol kapô kambom anôṇ. Ba intu hik i liliṇ ma hanaṇ hadêṇ ṇgôk êṇ nena, “Hathak Yisu Kilisi anêṇ athêṇ ma yanaṇ êndêṇ o nena otak avi intu ba nu!” Ma ketheṇ oyaṇ ma ṇgôk êṇ hatak avi êṇ.

19 Ma avi êṇ anêṇ alaṇsi êyê nena iniṇ loṇôndê nêbôv valuselenṇ lêk mi, êṇ ma evaloṇ Pol lo Silas ba êvôv thai ba i malak lôṇ êṇ anêṇ loṇ ethak donṡtom halôk ek nimiṇ ṇê idum abô hathak maleniṇ.

20-21 *Ewa thai ba êyô ek ṇê takatu ba idum abô hathak ba enaṇ, “Anyô ju êntêk ma ṇê Israel. Thai

* 16:17: Mak 1:24

* 16:20-21: Mak 13:9

enan ek avômalô nesopa kobom takatu ba kambom ek alalô avômalô Lom. Ba intu ibi avômalô malak bêñ êntêk lenjij lij ba lenjijñanja mayaliv.”

22 *Ma avômalô bêñ anôñ enan abô lôk lenjijmanij hathak thai haviñ. Êñ ma nê takatu ba idum abô hathak enan ek nimbi iniñ kwêv thô ma nebali thai esak yak waben.

23 Evali thai kambom anôñ vên ma ibi thai halôk koladôñ kapô. Ma enan hadên ôpatu ba hayabin koladôñ nena eyabin thai dedaun mavi.

24 Ôpên halanô abô êñ, ma hawa thai ba halôk ba hi hadô hamô tamu koladôñ kapô ali atu ba hêk vibij anôñ ma eson venij halôk alokwan abyan ba hadahalin venij lon.

25 Ma bôlôvônñ bin ma Pol lo Silas eten mek ba êv yen hadên Wapômbên, ma nê koladôñ vi elanô.

26 Ma kethen oyan ma duvian bêñ te hayô ba hayôkwij koladôñ anên landij. Ma koladôñ abôlêk sapên hakyav ma sen takatu ba ibutin thêlô venij lo bahenij sapên hên yak.

27 *Ma ôpatu ba hayabin koladôñ haviyô ma hayê koladôñ anên abôlêk sapên lêk abyan. Ma lahabi nena nê koladôñ sapên lêk êsôv ba i, ba intu hadadi anên bin vovak ek embatho yanida vônô esak.

28 Ma donjom Pol halam lôklokwan, “Minj ômbi o vônô ami! Yêlô sapên êntêk amô!”

29 Êñ ma ôpên halam ek neja atum êlêm ma halanvin ba hi koladôñ kapô, ma hakô ba halowalin ba hên yak halôk Pol lo Silas malenij.

* 16:22: 2Ko 11:25; 1Te 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19

³⁰ *Vêm ma hawa thai ba hi yaiñ ma hanañ,
“Anyô bêñ luvi, yandum malê ek yanja bulubiñ?”

³¹ Ma thai enañ viyañ, “Ônêmbiñ Anyô Bêñ
Yisu ma tem Wapômbêñ nêñ o lôk anêñ avômalô
bulubiñ.”

³² Êñ ma thai enañ Anyô Bêñ anêñ abô hadêñ
yani lôk avômalô takatu ba êmô anêñ unyak kapô.

³³ Bôlôvôn denañ ma yani hawa thai ba hi hathik
iniñ palê. Vêm ma Pol lo Silas ithik ôpêñ lôk anêñ
avômalô sapêñ.

³⁴ Ma yani hawa thai ba hi anêñ unyak ma hêñ
nôm hadêñ thai. Yani lôk anêñ avômalô sapêñ
leññmavi anôn ek lêk êvhaviñ Wapômbêñ.

³⁵ Haviyô hayañ lôkbôk ma nê takatu ba idum
abô hathak êv iniñ sôp bidon ba i hadêñ ôpatu ba
hayabiñ koladôn ma enañ nena, “Otak anyô ju intu
ba ini.”

³⁶ Ma ôpatu ba hayabiñ koladôn hi hanañ hadêñ
Pol nena, “Nê takatu ba idum abô hathak enañ
nena mamu lôk Silas notak koladôn ba unu. Ba
intu unu lôk kapôlômim labali.”

³⁷ Ma donñtom Pol hanañ hadêñ sôp bidon takêñ
nena, “Yai ma nê Israeñ ma Lom haviñ.* Ma
donñtom ik yai oyañ ma miñ enañ yaianiñ kambom
bêñ ami. Ma ibi yai halôk koladôn kapô. Ma Lom
iniñ balabuñ hanañ nena miñ hatôm nindum aêñ
êndêñ nê Lom ami. Ma lêk ekopak ba idum ek

* **16:30:** Ap 2:37 * **16:37:** Abô êñ anêñ ôdôn hathak Abô Inglis
nena ‘Citizenship’. Pol hawa thai lôk Silas sa ba hanañ nena thai ma
Israeñ citizen lôk Lom citizen haviñ. Lom iniñ abô majañ te nena
miñ hatôm nijik Lom iniñ citizen te oyañ ami. Ba intu nê bêñ idum
abô hathak ibuliñ Lom iniñ abô majañ. Nôñgô abô êñ vi hêk Aposel
22:25-29.

netak yai menaŋna ba ana e? Mi anôŋ! Thêlôda nêlêm ma neja yai vê ênjêk koladôn.”

³⁸ Ma sôp bidon ewa abô êŋ ba i enaŋ hadêŋ nê takatu ba idum abô hathak. Ma elanô nena thai ma nê Lom haviŋ, êŋ ma thêlô êkô kambom.

³⁹ Ma thêlô i ma ibui hadêŋ Pol lo Silas ma ewa thai ele yaiŋ. Ma enaŋ nena, “Hatôm mamu notak lon êntêk ba unu e?”

⁴⁰ Êŋ ma thai etak koladôn ma ele yaiŋ ma i Lidia anêŋ unyak. Ma êyê avômalô êvhaviŋ ma enaŋ abô doho ek embatho iniŋ kapôlônŋiŋ lon. Vêm ma etak i ba i.

17

Pol lo Silas êmô Tesalonaika

¹ Pol lo Silas êv malak Ampipolis lo Apolonia liliŋ ma i thêthô ba êyô Tesalonaika. Ma Israel iniŋ unyak yen te hamô lon êŋ.

² Sabat te lô ma Pol hasopa anêŋ kobom ba habitak hayô unyak yen êŋ kapô. Ma hadôn avômalô hathak Wapômbêŋ anêŋ kapyâ.

³ Ma hik thô nena kapyâ êŋ ma hanaŋ nena Mesia tem enja vovaŋ ba ema ma imbiyô esak lonbô. Êŋ ma Pol hik thô nena, “Yisu atu ba yahanan hadêŋ môlô, ôpêŋ intu Mesia êŋ.”

⁴ Ma avômalô Israel doho lôk avômalô Glik bêŋ anôŋ atu ba êmô Wapômbêŋ vibin lôk avi lôk athêŋ bêŋ doho elanô ma êvhaviŋ ba i iŋiŋ Pol lo Silas.

⁵ Ma donjom avômalô Israel lenjindaŋ ba ewa nê kambom doho anêŋ lon ethak donjom halôk ba isup avômalô bêŋ anôŋ ethak donjom ek nijik avômalô malak êŋ iniŋ kapôlônŋiŋ liŋ. Ma thêlô

elanvin ba i Jeson anêṇ unyak ek nêmbôlêm Pol lo Silas ek nebalon thai ba neja ende yain ba ini nênem êndêṇ avômalô nômbêṇ atu.

⁶ Ma donjom miṇ êpôm thai ami, êṇ ma êvôv Jeson lôk nê êvhavin doho ba ewa i hi hadêṇ nê bêṇbêṇ loṇ êṇ malenṇ ma elam aêntêk, “Nê êntêk êṇ idum nôṁ kambom havenṇ pik lôkthô aleba lêk êyô loṇ êntêk.

⁷*Ma Jeson hawa thêlô thô ba hadô i hamô anêṇ unyak. Nê takêṇ êdô nêṁô Lom iniṇ Kiṇ Sisa anêṇ abô majan vibin ba enaṇ nena, ‘Kiṇ yan hamô ba anêṇ athêṇ nena Yisu.’ ”

⁸Nê bêṇbêṇ lôk avômalô nômbêṇ atu elanô abô êṇ ma eson kambom ba kapôlônṇin halin i kambom.

⁹Yôv ma malak êṇ anêṇ nê bêṇbêṇ enaṇ hadêṇ Jeson thêlô nena, “Nônêṁ valuselenṇ ek injik thô nena tem miṇ nundum kambom êṇ esak loṇbô ami. Ba ôṁô tinṇ, ma tem noja unim valu esak loṇbô.” Êṇ ma êv valu ma etak i ba i.

Avômalô Belia bêṇ anôṇ êvhavin Yisu

¹⁰Bôlôvônṇ êṇ iyom ma nê êvhavin êv Pol lo Silas vê hêk Tesalonaika ba i Belia. Êyô Belia ma i Israel iniṇ unyak yeṇ.

¹¹Avômalô Belia iniṇ kobom ma mavi anôṇ ek avômalô Tesalonaika iniṇ. Thêlô elanô Pol lo Silas iniṇ abô lôk kapôlônṇin mavi ba wak nômbêṇ intu ma êyê Wapômbêṇ anêṇ kapyâ ek nêgê nena iniṇ abô ma avanônṇ mena mi.

* **17:7:** Luk 23:2; Jon 19:12

¹² Êḡ ma avômalô Islael bêḡ anôḡ êvhaviḡ ma avi Glik lôk athêḡ bêḡ doho lôk anyô Glik bêḡ anôḡ êvhaviḡ aêḡ iyom.

¹³ Vêḡ ma avômalô Islael anêḡ Tesalonaika elanô nena Pol hananḡ Wapômbêḡ anêḡ abô hadêḡ avômalô Belia. Êḡ ma thêlô i loḡ êḡ ma elela iniḡ auk ek thêlô lenḡmaniḡ.

¹⁴ Kethenḡ oyanḡ ma ḡê êvhaviḡ anêḡ Belia êv Pol ba hi ḡgwêk danḡ, ma Silas lo Timoti iyom êmô Belia.

¹⁵ Ma ḡê takatu ba elom Pol ba i ma iviḡ yani ba i Atens. Ma etak Pol ek nêbôni, ma hêv abô hadêḡ i ek nenanḡ êndêḡ Silas lo Timoti nena ini kethenḡ.

Pol hamô Atens

¹⁶ Pol hayabiḡ thai hamô Atens ma hayê nena ḡê lôḡ êḡ iniḡ ḡgôk dahô bêḡ anôḡ êmô ba kapô malaiḡ kambom.

¹⁷ *Aêḡ ba yani hi avômalô Islael iniḡ unyak yeḡ kapô ma hananḡ abô haviḡ avômalô Islael lôk avômalô loḡ buyanḡ takatu ba êmô Wapômbêḡ vibinḡ. Ma wak nômbêḡ intu ma yani hathak hi loḡ ethak donḡtom halôk ek enanḡ abô imbinḡ avômalô takatu ba êmô loḡ êḡ.

¹⁸ Ma ḡê lôkauk ôdôḡ ju êmô, yanḡ iniḡ athêḡ nena Epikulian ma yanḡ ma Stoik. Thêlô elanô Pol hananḡ Abô Mavi hathak Yisu lôk anêḡ haviyô hathak loḡbô. Ba intu thêlô lôk Pol êkôki. Ma vi enanḡ, “Anyô abô mayaliv êntêk hadum ek enanḡ malê?” Ma vi enanḡ, “Yani hananḡ hathak wapômbêḡ masôm doho.”

¹⁹ Yôv ma thêlô ewa Pol ba i êdô hamô Aliopagas, loḡ atu ba avômalô ethak donḡtom ek enanḡ

* **17:17:** Ap 18:19

abô hathak auk lomaloma anêṅ ôdôṅ. Ma thêlô enaṅ, “Yêlô leṅiṅhaviṅ nayala auk lukmuk takatu ba honaṅ hadêṅ avômalô.

²⁰ Abô takatu ba honaṅ ma hatôm abô masôm ek yêlô. Aêṅ ba yêlô leṅiṅhaviṅ nayala anêṅ ôdôṅ.”

²¹ Wak nômbêṅ intu ma avômalô Atens lôk avômalô loṅ buyaṅ takatu ba êmô Atens ethak doṅtom ek nedaṅô abô esak auk lukmuk takatu ba hayô ek nenaṅ abô pôk esak. Ma miṅ idum nômla yaṅ haviṅ ami. Ba intu leṅiṅhaviṅ nedaṅô Pol anêṅ abô.

²²⁻²³ Êṅ ma Pol haviyô hamiṅ Aliopagas malenṅ ma hanaṅ, “Môlô ṅê Atens, lêk yahavenṅ môlônim loṅ ba yahayê nôṁ takatu ba môlô ôêv yeṅ hadêṅ. Ma yahapôm loṅ êbôk da te ba abô te hanaṅ nena, ‘Loṅ êntêk ma wapômbêṅ te atu ba yêlô athôṅ paliṅ anêṅ loṅ êbôk da.’ Ba intu yahayala nena môlô udum nôṁ lomaloma ek ôêv athêṅ bêṅ hadêṅ unim wapômbêṅ lomaloma. Ma wapômbêṅ atu ba môlô ôthôṅ paliṅ ba ôêv yeṅ hathak, êntêk tem yanaṅ bêṅ êndêṅ môlô.

²⁴ * “Wapômbêṅ atu ba hapesaṅ pik lôk anêṅ nômkama sapêṅ, ma yani ma pik lo leṅ iniṅ alaṅ. Ma miṅ hamô unyak mathenṅ atu ba elav hathak bahenṅ ami.

²⁵ *Yanida hêv lovak kapôlôṅiṅ lôk lôkmala ma nômkama sapêṅ hadêṅ avômalô lôkthô. Ma yani miṅ hêv yak hathak nômlate ek anyôla nêṁ yani sa ami, ma mi.

²⁶ Hathak anyô doṅtom iyom ma yani habi avômalô lodôṅlodôṅ sapêṅ vê ek nêṁô pik bêṅ êntêk

* **17:24:** 1Kin 8:27; Ap 7:48 * **17:25:** Sng 50:12; Ais 42:5

sapêṇ. Yanida hatak iniṇ waklavôṇ lôk iniṇ loṇ takatu ba nêṁô.

27 *Wapômbêṇ hadum nôṁ takêṇ ek avômalô sapêṇ nêgê ba nêmbôlêṁ yani atu ba êthôṇ. Ma doṇtom miṇ hamô daim ek alalô tomtom ami.

28 “Mi, hatôm anyô lôkauk te bôk hatô nena, ‘Yani habibôm hayô hêk alalô vôv ba awa lôkmala lôk aven ma lôkmala anêṇ ôdôṇ ma halêṁ anêṇ yani iyom.’ Ma unim ṇê lôkauk te bôk hatô nena, ‘Alalô ma yani anêṇ nali.’

29 * “Avanôṇ biṇ nena alalô ma Wapômbêṇ anêṇ nali ba intu miṇ mavi ek leṇiṇimbi nena yani ma hatôm dahô takatu ba epesaṇ hathak gol lo seleva ma valu ami. Mi, dahô takêṇ ma anyô epesaṇ hathak baheṇiṇ lôk iniṇ auk iyom.

30 Sêbôk ma avômalô êthôṇ Wapômbêṇ paliṇ ba intu yani miṇ hêv kambom êṇ anêṇ viyaṇ hadêṇ i ami. Ma doṇtom yani lêk hanaṇ lôklokwaṇ hadêṇ avômalô pik sapêṇ nena nede kapôlôṇiṇ liliṇ.

31 *Yani bôk hatak waklavôṇ te yôv ek nindum abô. Ma bôk hatak anyô te ek indum ku êṇ thêthôṇ. Ôpêṇ bôk hama ma Wapômbêṇ hik liṇ hêk ṇama ek injik thô nena yani tem endanô avômalô sapêṇ iniṇ abô.”

32 Thêlô elanô Pol anêṇ abô hathak anyô haviyô hêk ṇama, êṇ ma vi ibi anêṇ abô êṇ liliṇ ma doṇtom vi enaṇ, “Yêlô leṇiṇhaviṇ nadanô anêṁ abô esak nôṁ êntêk esak loṇbô.”

33 Vêṁ ma Pol hatak thêlô ba hi.

* 17:27: Sng 145:18; Jer 23:23

* 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17;

Ap 19:26 * 17:31: Sng 96:13

34 Thêlô doho êvhavin̄ ba esopa yani. Thêlô êṇ te ma Dionisius, yani ma Aliopagas inin̄ anyô te, lôk avi te ba anêṇ athêṇ nena Damalis, ma doho havin̄.

18

Pol hi Kolin

¹ Vêṁ ma Pol hatak Atens ma hi Kolin.

² *Ma hapôm anyô Israel te ba anêṇ athêṇ nena Akwila. Yani anêṇ malak ôdôn̄ ma plovins Pontus. Bôk lovêṇ Plisila êmô malak Lom anêṇ Itali vêṁ ma Kin̄ Klodias hanan̄ ek avômalô Israel sapêṇ netak Lom ba ini. Aêṇ ba thai i Kolin. Ba intu Pol hi ek êṇjê thai.

³ *Thai ethak idum ku epesan̄ unyak hathak alim kupik ek nêṇêm vuli. Ku êṇ ma Pol anêṇ ku hathak hadum ba intu hamô havin̄ thai ba hadum ku êṇ havin̄.

⁴ Sabat sapêṇ ma Pol hi Israel inin̄ unyak yeṇ ma hanan̄ abô havin̄ thêlô ek injik avômalô Israel lôk Glik inin̄ auk liliṇ ek nêṇêṁimbiṇ.

⁵ *Ma Silas lo Timoti etak Masedonia ma êlôk ba i Kolin, êṇ ma Pol hatak anêṇ ku epesan̄ sôp ma hanan̄ Wapômbêṇ anêṇ abô iyom. Ba hanan̄ bêṇ hadêṇ avômalô Israel nena, “Yisu ma Mesia atu.”

⁶ *Vêṁ ma thêlô êpôlik hathak Pol ma enan̄ abôma hathak yani. Êṇ ma yani hik von̄govan̄ vê hêk anêṇ kwêv ek injik Wapômbêṇ anêṇ lamanin̄ thô ma hanan̄ hadêṇ thêlô, “Malain̄ atu ba tem êpôm môlô, êṇ ma môlôda unim kambom ma

* 18:2: Lom 16:3

* 18:3: Ap 20:34

* 18:5: Ap 17:14-15

* 18:6: Ap 13:46,51; 20:26

minj yenan kambom ami. Ma lêk yahatak môlô avômalô Israel ma yaha ek avômalô lonj buyan.”

⁷ Êñ ma Pol hatak unyak yeñ hêk ma hi hamô Titius Jastas anêñ unyak. Ôpêñ ma anyô lonj buyan atu ba hathak hêv yeñ hadêñ Wapômbêñ ba anêñ unyak hamô habobo unyak yeñ atu.

⁸ Ma Klispus, anyô bêñ atu ba hayabin Israel inin unyak yeñ, lôk anêñ avômalô takatu ba êmô anêñ unyak êvhavin Anyô Bêñ. Ma avômalô Kolin bêñ anôn elanô Pol anêñ abô ba êvhavin ma ithik ña.

⁹ Ma bôlôvôn te ma Pol hayê wêñ ma Anyô Bêñ hanan hadêñ yani nena, “Onan abô takêñ bêñ ma minj ôkô ba o bônôn ami.

¹⁰ *Yahamô havin o ba minj hatôm anyô late êyô ba imbulin o ami. Mi, yenan avômalô bêñ anôn êmô malak êntêk.”

¹¹ Aên ba Pol hamô Kolin ba hadôn avômalô hathak Wapômbêñ anêñ abô hatôm sondabêñ te lôk ayôn bahenvi ba lahavute havin.

¹² Waklavôn Galio hayabin plovins Akaia, êñ ma avômalô Israel anêñ Kolin ethak donjom ba idum leñinña hathak Pol ba ewa yani ba i lonj idum abô.

¹³ Êñ ma thêlô enan, “Ôpêntêk hadôn avômalô ek nênem yeñ êndêñ Wapômbêñ hathak lonjondê yannda atu ba habulin abô balabun.”

¹⁴ Pol hadum ek enan abô êñ viyan, êñ ma Galio hanan hadêñ avômalô Israel takatu nena, “Môlô avômalô Israel, môlô ôyê nena ôpêntêk hadum nômlate ba habulin Lom inin abô majan mena

* **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10

hadum kambom bêñ te, êñ ma mavi ek yandanô môleñim abô.

¹⁵ Ma donjom abô takatu ba môle onañ hathak ôpêntêk ma hathak abô lôk athêñ doho ma môle Israel da unim abô balabun. Ba intu tem min yandanô abô êñ ami. Mi, môleđa nopesañ abô êñ.”

¹⁶ Ba intu hêv thêlô vê hêk lon idum abô.

¹⁷ Êñ ma thêlô evalon Israel inin unyak yeñ anêñ anyô bêñ te anêñ athêñ nena Sostenes hêk ba ik yani habobo lon atu ba idum abô viyaiñ. Ma Galio hayê ma hadum hatôm hathôn paliñ.

Pol havôhi Antiok

¹⁸ *Pol hamô Kolin sawa daim dokte. Vêm ma hatak nê êvhavin ma hi tamu Senklia ek enja yeñ ba ni Silia. Ma Plisila lo Akwila ivin yani ba i. Pol bôk havak abô havin Wapômbêñ hathak nômlate ba intu min hakapiñ wakadôk ñaun ami aleba hayô Senklia. Êñ ma abô êñ anêñ dan ba intu hakapiñ wakadôk ñaun vê.

¹⁹⁻²¹ Vêm ma ethak yeñ te ba i Epesus. Ma Pol hi Israel inin unyak yeñ ma hanan abô havin avômalô Israel. Ma thêlô enañ ek yani êmô imbin thêlô wak doho vêmam, ma donjom yani min halôk hathak inin abô ami. Ba hathak yeñ ma hanan hadêñ thêlô nena, “Wapômbêñ anêñ lahavin ma tem yambôalêm êndêñ môle esak lonbô.” Êñ ma yani hatak Epesus ba hi. Ma hadô Plisila lo Akwila êmô Epesus.

²² Ma yeñ hi Sisalia ma Pol hatak yeñ êñ ma hathak ba hi Jelusalem ek êñjê avômalô êvhavin

* **18:18:** Nam 6:18; Ap 21:24

anêṇ loṇ êṇ. Vêṁ ma halôk ba hi Antiok hamô Silia kapô.

²³ Pol hamô wak doho hamô Antiok vêṁ ma hi plovins Galesia lo Plijia iniṇ malak nenanena ek embatho avômalô êvhaviṇ kapôlôṇiṇ loṇ.

Apolo hanaṇ abô hamô Epesus lo Kolîn

²⁴ Ma anyô Israel te anêṇ athêṇ nena Apolo hi hayô Epesus. Yani anêṇ malak ôdôṇ ma Aleksandlia. Yani ma anyô lôkauk bêṇ ba hayala Wapômbêṇ anêṇ abô dedaun mavi.

²⁵ Bôk êdôṇ yani hathak Anyô Bêṇ anêṇ loṇôndê ba intu kapô lôklokwan ek êdôṇ avômalô esak auk thêthôṇ êṇ. Ma hanaṇ abô thêthôṇ hathak Yisu anêṇ bôk lo loṇ vi. Ma donṭom hayala ṇaṇ atu ba Jon hathik avômalô hathak iyom.

²⁶ Yani hi avômalô Israel iniṇ unyak yeṇ ma hanaṇ abô hathak Yisu ma miṇ hakô ami. Ba Plisila lo Akwila elarô anêṇ abô ma elam yani ba hi iniṇ unyak ma ewa Wapômbêṇ anêṇ abô atu ba miṇ hayala ami sa hadêṇ yani.

²⁷ Vêṁ ma Apolo lahaviṇ ni plovins Akaia, ma avômalô êvhaviṇ anêṇ Epesus evatho yani anêṇ auk loṇ ek indum aêṇ. Ba eto kapyā hadêṇ avômalô êvhaviṇ anêṇ Akaia ek neja yani thô. Hi hayô Akaia, êṇ ma hêv avômalô takatu ba êvhaviṇ Wapômbêṇ hathak anêṇ wapôm sa bêṇ anôṇ.

²⁸ *Yani hamiṇ lôklokwan ba hanaṇ avômalô Israel iniṇ abô viyaṇ hêk avômalô sapêṇ malenṇiṇ. Ma hawa Wapômbêṇ anêṇ kapyā sa ba hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbêṇ bôk havak abô yôv ek nêṁ êlêṁ.

* **18:28:** Ap 9:22

19

Pol hi Epesus hathak lonbô

¹ *Apolo hamô Kolin denaŋ ma Pol hi havenŋ plovins Galesia lo Plijia kapô ba havenŋ aleba hayô Epesus. Lonŋ êŋ ma hapôm avômalô êvhaviŋ doho

² *ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Bôk ôêvhaviŋ ba owa Lovak Mathenŋ e?”

Ma thêlô enaŋ, “Mi, yêlô miŋ bôk alaŋô abô te hathak Lovak Mathenŋ ami.”

³ Êŋ ma Pol hanaŋ, “Naŋ malê intu bôk môlô uthik?” Ma enaŋ, “Jon anêŋ naŋ.”

⁴ *Ma Pol hanaŋ, “Jon bôk hathik avômalô hathak naŋ nede kapôlônŋiŋ liliŋ ma hanaŋ ek avômalô nênemimbiŋ ôpatu ba havenŋ yani yam. Ôpêŋ ma Yisu.”

⁵ Thêlô elanô abô êŋ, ma ithik naŋ hathak Anyô Bêŋ Yisu anêŋ athêŋ.

⁶ *Ma Pol hatak baŋ hayô hêk thêlô, êŋ ma Lovak Mathenŋ hayô hamô thêlô ba enaŋ abô masôm lôk abô plopet.

⁷ Nê takêŋ ma hatôm laumiŋ ba lahavuju la.

⁸ Êŋ ma Pol hi hamô Epesus hatôm ayônŋ lô. Ma hathak hi avômalô Islael iniŋ unyak yeŋ ma hanaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ lonŋ lôklinyak ek thêlô nênemimbiŋ ma miŋ hakô ami.

⁹ Ma donŋtom thêlô doho evalonŋ kapôlônŋiŋ lonŋ ba miŋ êvhaviŋ ami ma enaŋ abôma hathak Anyô Bêŋ anêŋ lonônê bêŋ ek avômalô sapêŋ nedaŋô. Aêŋ ba Pol hatak thêlô ma hawa nê êvhaviŋ ba i

* **19:1:** 1Ko 3:6 * **19:2:** Ap 8:16 * **19:4:** Mat 3:11 * **19:6:** Ap 8:17; 10:44,46

Tailanus anêṅ kapo ekaksa halôk. Ma wak nômbêṅ intu ma thêlô enaṅ abô hamô loṅ êṅ.

¹⁰ Pol hadum aêṅ hatôm sondabêṅ ju. Aêṅ ba intu avômalô Israel lôk avômalô Glik takatu ba êmô plovins Esia elanô Anyô Bêṅ anêṅ abô.

Skeva nali

¹¹ *Wapômbêṅ hêv lôklokwaṅ hadêṅ Pol ba hadum nômbithi yaṅda lomalama.

¹² *Ba intu sôp selen lo sôp daṅ takatu ba Pol hasôm, ewa ba i ethav hathak avômalô lôk lijiṅ ba ibitak mavi ma ṅgôk etak i ba i.

¹³ Ma avômalô Israel doho idum ku nêṅnêṅ ṅgôk vê ba ethak i lomalak lomalak. Ma thêlô doho idum ku êṅ, ma elam Anyô Bêṅ Yisu anêṅ athêṅ hayô ṅê lôk ṅgôk takêṅ vov ba enaṅ, “Hathak Yisu atu ba Pol hanaṅ abô hathak anêṅ athêṅ, yahanan nena otak ôpêntêk ba nu.”

¹⁴ Ma Israel iniṅ ṅê bêtêṅ bêtêṅ êbôk da te anêṅ athêṅ nena Skeva namalô bahenṅvi ba lahavuju idum aêṅ havinṅ.

¹⁵ Ma wak te ma ṅgôk hawê iniṅ abô viyaṅ ba hanaṅ, “Yahayala Yisu, ma yahayala Pol, ma môlô ma opalê?”

¹⁶ Êṅ ma ôpatu ba ṅgôk havalonṅ loṅ hasôv kisi hayô hêk i ba hik i mayav bomaṅ aleba thêlô sapêṅ ewa thalalenṅ ba êsôv lenṅvinpopam ele unyak viyainṅ ba i.

¹⁷ *Ma avômalô Israel lo Glik anêṅ Epesus elanô abô êṅ, ma êkô kambom ba êv athêṅ bêtêṅ hadêṅ Anyô Bêṅ Yisu.

* 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15 * 19:17: Ap 5:11

18 Ma avômalô êvhaviņ bêt anêt êlêm ma enaņ iniņ kambom lomalama bêt.

19 Thêlô vi êbôk siniņ ma vi idum aloyak, aêt ba isup iniņ kapy aloyak sapêt hathak donțom ma êbôk hathak atum hêk avômalô maleniņ. Ekatuņ kapy takêt ba anêt vuli hatôm 50,000 seleva.

20 Hathak kobom êņ ma Anyô Bêt anêt abô halaviņ ba hi mayaliv ma anêt lôklokwaņ halumbak bêt.

21 *Nôm takêt habitak vêm ma Pol lahabi ni Jelusalem ba halom hêk lonțondê yaņ atu hi plovins Masedonia lo Akaia. Ma hanaņ, “Yaha Jelusalem vêm ma tem yana Lom imbiņ.”

22 Ma yani hêv Timoti lo Elastus, anyô ju atu ba idum ku haviņ yaņi, ba i Masedonia. Ma yanida hamô plovins Esia dokte vêmam.

Ngalakŋgalak bêt habitak Epesus

23 *Wak êņ ma avômalô ethaņ i hathak Yisu anêt lonțondê ba ŋgalakŋgalak bêt habitak.

24 Anyô atu ba hadum ba nôm êņ habitak anêt athêt nena Demitlius. Ôpêt ma anyô hapesaņ nômkama hathak seleva. Ba hathak hapesaņ ŋgôkba avi Atemis anêt malakba anêt dahô ek avômalô nêndô êmô iniņ unyak kapô. Yaņi lôk anyô doho ethak êvôv valu bêt hathak iniņ ku êņ.

25 Wak te ma ôpêt halam nê ku êņ sapêt ethak donțom ba hanaņ, “Aiyaņ thêlô, odaņô. Môlô oy-ala nena alalô avôv valu bêt hathak alalôaniņ ku êntêk.

* 19:21: Ap 23:11; Lom 1:13 * 19:23: 2Ko 1:8

26 Ma donptom lêk ôyê lo olanô abô hathak nôm atu ba Pol hadum. Ôpêñ hathak hanañ nena ngôk takatu ba anyô epesañ hathak bahenñ, êñ ma min wapômbên anôn ami. Yani hanañ aên ba avômalô bên anôn êvhavîñ anên abô ba etak alalôaniñ ngôkba Atemis. Yani hadum aên hamô Epesus ma bidon oyañ ma tem anên abô êñ endavîñ emben plovins Esia sapên.

27 Nôm êñ tem indum ba avômalô nêgê alalôaniñ ku êtôm nôm kambom. Lôk nêgê ngôk lôk athên bên ngôkba avi Atemis anên malakba êtôm nôm oyañ. Ma ngôk avi êñ atu ba avômalô plovins Esia lôk avômalô pik bên êntêk sapên ethak êv yen hathak, yanida anên athên tem nêm yak.”

28 Thêlô elanô abô êñ ma lenñmanîñ kambom ba elam kaêk lôklala nena, “Atemis anên Epesus ma ngôkba lôkmanñ anôn!”

29 *Bidon oyañ ma ngalakngalak bên êñ haven Epesus sapên. Ma avômalô evalon Gaius lo Alis-takas, thai ma nê Masedonia ju atu ba ethak even havîñ Pol, ma elavîñ hathak donptom ba i iniñ lon evalon sa bênbên halôk.

30 Ma Pol lahavîñ ni lon êñ kapô ek enañ abô êndên avômalô nômbên êñ, ma donptom nê êvhavîñ imîñ yani lon sin.

31 Ma nê bênbên doho anên plovins Esia takatu ba êmô Epesus, thêlô ma Pol anên nê mômô ba êv abô hadên Pol ba enañ nena, “Min ôyô kapô ami. Tem nijik o vônô ba dô.”

32 Ma avômalô nômbên atu ba êmô lon êñ kapô iniñ auk hêv yak ba elam kaêk lomalama. Ma bên

* 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

anôñ min eyala inin ethak donjom êñ anêñ ôdôn ami.

³³ Ma avômalô Israel isisun inin anyô te anêñ athêñ nena Aleksanda ek ni imin avômalô nômbên atu malenin ek enan abô esak malain êñ. Êñ ma Aleksanda hêv ban hathak len ek avômalô bônôn ek enan abô.

³⁴ Ma donjom avômalô nômbên êñ êyê nena yani ma anyô Israel te, êñ ma thêlô êvôlô veninbôlêk hathak donjom ba elam lôklala nena, “Atemis anêñ Epesus ma ngôkba lôkmanin anôñ!” Elam aên halôk ba halôk hatôm wakma lokwanju.

³⁵ Vêm ma Epesus inin anyô bên hapesan kapya hanan ek avômalô lôkthô bônôn. Êñ ma hanan, “Avômalô Epesus, avômalô pik sapên eyala nena Epesus ma malak bên atu ba hayabin ngôkba lôkmanin Atemis anêñ malakba lôk anêñ valu mathen atu ba hêv yak halôk len ba habup.

³⁶ Auk êñ ma hêk yain ba avômalô pik sapên eyala. Ba intu môlô bônôn ma noyabin am ek min nundum nômlate mayaliv ami.

³⁷ Môlô ovalon anyô ju êntêk ba owa ba ôlêm, ma donjom min enan abôma hathak alalôanin ngôkba avi mena ewa malakba anêñ nômla vani ami. Mi.

³⁸ Ma alalôanin unyak nedañ abô lôk anêñ nê bênbên nindum abô esak i intu êmô. Aên ba Demitlius lôk nê takatu ba epesan nômkama hathak seleva inin malain la hêk, êñ ma neja ba ini ek nê idum abô hathak.

³⁹ Aên ba abô yan hamin denan, êñ ma waklavôn atu nê idum abô hathak ethak donjom, ma nêm êndên i.

⁴⁰ Noyabin am mavi. Nê bêt Lom idum abô ek alalô hathak nô m ngalakngalak takatu ba lêk habitak, ê m ma tem alalô abô m ek malê nena nô m ngalakngalak ê m anê m ôdô m m.

⁴¹ Yani hana m abô ê m yô v ma hê v avô malô ba i ini m lo m mayaliv.

20

Pol hadum ku hamô plovins Masedonia lo Glis

¹ Ngalakngalak bêt ê m lêk yô v, ma Pol halam avô malô ê v havi m ethak do m tom. Ma hana m abô do ho ek embatho thê lô lo m. Vê m ma hana m waklê vô m hadê m i ma hatak Epesus ba hi Masedonia.

² Yani have m lo m ê m anê m lomalak nenanena ma hana m abô bêt anô m ek embatho i lo m aleba hayô Glis.

³ Ê m ma hamô lo m ê m ayô m lô. Ma hadum ek enja ye m ba ni Silia, ma do m tom hala m ô nena avô malô Israel ibuti m abô nena hathak ye m ma thê lô nesak imbi m ek nî jik yani vônô. Aê m ba Pol lahabi nena ê mbô ni endom plovins Masedonia esak lo m bô.

⁴ Ê ntê k ma nê takatu ba ethak even havi m Pol ini m athê m: Sopata anê m Belia, yani ma Pailas anê m nakadu m, ma Alistakas lo Sekandas anê m Tesalonika, ma Gaius anê m Debi, ma Tikikus lo Tlopinas anê m plovins Esia, ma Timoti.

⁵ Nê takê ntê k ê m ô m ba i eyabi m yê lô ê m ô Tloas.

⁶ Ma yê lô a amô Pilipai aleba avô malô Israel ini m waklavô m Eya m Polom Yis Mi hale ba hi. Ê m ma yê lô atak Pilipai ma athak ye m ba ave m hatô m wak

bahen̄vi ma yêlô athak Tloas ma apôm thêlô. Ma yêlô amô Tloas hatôm sonda te.

Pol hik Yutikas liŋ

⁷⁻⁹ Sonda te anêŋ wak môŋ ma yêlô lôk ŋê êvhaveŋ athak don̄tom ek nan̄gaŋ Anyô Bêŋ anêŋ polom mathen̄. Yêlô athak unyak daim te ba amô kapô bôlô te lô atu hêk vuliŋ ma avômalô êtôm atum lam bêŋ anôŋ ba êthôkwêŋ haveŋ. Pol lahabi etak thêlô êndêŋ lôkbôk ba intu hanaŋ abô daim aleba bôlôvôŋ biŋ. Ma anyô muk te anêŋ athêŋ nena Yutikas hamô unyak abôlêk lovak ma hanaŋô Pol anêŋ abô aleba ma hayaŋ ma hêk sôm. Êŋ ma hêv yak ba hi tamu pik. Ma thêlô i ek neja yani, ma don̄tom lêk hama yôv.

¹⁰ Ma Pol halôk ba hi ma hayô hêk ôpêŋ ma havalon̄ yani ma hanaŋ, “Môlô miŋ noboloba ami. Yani hêk lôkmala.”

¹¹ Vêm ma Pol thêlô êvôi unyak vuliŋ hathak lon̄bô ma eyaŋ Anyô Bêŋ anêŋ polom mathen̄. Êŋ ma Pol hanaŋ abô bêŋ anôŋ hathak lon̄bô aleba hayaŋ wak bêŋ ma hi.

¹² Ma anyô muk atu ba Pol hik liŋ anêŋ avômalô ewa yani ba i unyak lôk len̄ŋmavi anôŋ.

Pol hatak Tloas ma hi Miletus

¹³ Pol lahaveŋ emben̄ pik ba ni Asos ma hanaŋ ek yêlô nasak yeŋ ba ana napôm yani êndôk lon̄ êŋ.

¹⁴ Pol hapôm yêlô halôk Asos ma yêlô awa yani hathak yeŋ ba a Mitilini.

¹⁵ Ma haviyô hayaŋ ma atak Mitilini ma yêlô a ŋgavithôm Kios ma don̄tom miŋ athak liŋ ami. Ma hayaŋ hathak lon̄bô ma yêlô a ayô apôm ŋgavithôm Samos. Ma hayaŋ te ma yêlô ayô Miletus.

16 Pol lahaviņ êņjê waklavôn Pentikos êndôk Jelusalem ba intu lahaviņ ni kethen. Aên ba hadô ni Epesus ek malê nena hi loņ êņ ma tem êmô plovins Esia sawa daim.

Pol hanan waklêvôn hadên nê bênbên anên Epesus

17 *Pol hamô Miletus ma hêv abô hadên Epesus nena avômalô êvhaviņ iniņ avaka sapên ini êndên yani.

18 *Thêlô êyô ma yani hanan, “Môlô oyala ku takatu ba yahayô Esia môn anôn ma yahamô haviņ môlô ba yahadum aleba lêk.

19 Avômalô Israel ethak êv malaiņ lomalama hadên ya lôk ibutiņ abô ek nimbuliņ ya lôbôlôn. Ma donțom yahatauvin ya aleba yaôna ma yahadum Anyô Bên anên ku lôk yamalen thôk.

20 Ma oyala nena abô alêla takatu ba hêv môlô sa, êņ ma yahanan abô takên bên lôk yalenvidon iyom. Ma yahadôn môlô hamô loņ yaiņ lôk haven môlônim unyak nenanena haviņ.

21 Ma yahanan abô donțom êntêk hadên avômalô Israel lôk avômalô loņ buyan nena nede kapôlônin liliņ êndên Wapômbên ba nênmimbin alalôaniņ Anyô Bên Yisu.

22 “Ma lêk Lovak Mathen hakak ya ek yana Jelusalem. Ma miņ yahayala nena malê intu tem êpôm ya anên loņ êņ ami.

23 *Nôm donțom intu yahayala ma aêntêk. Malak nômbên atu ba yahayô ma Lovak Mathen hanan

* 20:17: Ap 18:21 * 20:18: Ap 18:19–19:41 * 20:23: Ap 9:16; 21:11

hadêṇ ya nena, “Tem malaiṇ lomaloma êpôm o lôk ômô koladôṇ.”

²⁴ *Ma miṇ yalenṇ hik ya hathak nôṁ takêṇ ami. Lôk miṇ yahayê yalenṇvinṇkupik hatôm nômbêṇ ek ya ami. Mi, yenaṇ auk bêṇ ma yamiṇ lôklokwaṇ ba yandum ku takatu ba Anyô Bêṇ Yisu hêv hadêṇ ya endeba êyô anêṇ daṇ am. Ku êṇ ma aêntêk: yanaṇ Abô Mavi bêṇ esak Anyô Bêṇ anêṇ wapôm.

²⁵ “Ma môlô takatu ba bôk yahamô haviṇ ba yahananṇ abô hathak Wapômbêṇ anêṇ loṇ lôkliṇyak, ondaṇô. Lêk yahayala nena môlô te tem miṇ êṇjê yamalenṇ esak loṇbô ami.

²⁶ Aêṇ ba yahananṇ bêṇ hadêṇ môlô nena anyôla hadô Wapômbêṇ anêṇ abô ba hapôm malaiṇ, êṇ ma miṇ yenaṇ kambom ami.

²⁷ Ek malê nena yahananṇ Wapômbêṇ anêṇ loṇôndê sapêṇ bêṇ hadêṇ môlô ma miṇ yahakô ami.

²⁸ *Noyabiṇ am lôk avômalô takatu ba bôk Lovak Mathenṇ hêv hadêṇ môlô ek noyabiṇ i. Ma noyabiṇ Wapômbêṇ anêṇ avômalô êvhaviṇ takatu ba yani bôk hêv i vuli hathak yanida anêṇ thalalenṇ.

²⁹ *Yahayala nena yahatak môlô ba yaha, êṇ ma kêdôṇwaga abôyaṇ tem nêlêm êtôm avuṇ yatap ek nimbuliṇ boksipsip.

³⁰ Ma môlôda doho tem nonanṇ abôyaṇ ba nunduvinṇ abô avanôṇ ek nôbôv ṇê êvhaviṇ vi ek nesopa i.

³¹ *Aêṇ ba noyabiṇ am ma lemimimbi nena hatôm sondabêṇ lô anêṇ wak lo bôlôvôṇ ma ya-

* **20:24:** Ap 21:13; 2Ti 4:7 * **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12 * **20:31:** 1Te 2:11

hanan abô hadêñ môle lôk yamalen thok ek yambatho môle lôñ.

³² “Ma lêk yahatak môle halok Wapômbên ban lôk anên abô hathak anên wapôm. Abô êñ ma hatôm embatho môle lon ba nêmon lon ênjêk malak len ek môle imbin nê mathen takatu ba bok êmô yôv.

³³ *Ma min yamalen kilik hathak anyôla anên seleva lo gol ma sôp ami.

³⁴ *Ma môle da oyala nena yada yahadum ku hathak yabahren ek yahêv yada sa lôk nê takatu ba idum ku ivin ya.

³⁵ Ku takatu ba yahadum hik thô hadên môle nena mavi ek alalô nandum ku bên ek nanêmon avômalô siv sa. Ma lemimimbi abô takatu ba Anyô Bên Yisu bok hanan nena, ‘Anyô yan hêv nômlate ek hêv o sa, ma tem lemmavi. Ma donjom hôêv nômlate ek nêmon anyô yan sa, êñ ma tem lemmavi anôn.’ ”

³⁶ Pol hanan abô takên yôv, ma halek vadôn lêlô ma haten mek havin thêlô.

³⁷ Ma thêlô sapên evalon yani ba ilinu ma elan bên hathak yani.

³⁸ Êñ ma thêlô ewa yani ba i etak hathak yen. Thêlô lenin malain kambom hathak abô takatu ba bok hanan nena tem min nêgê yani ma esak lonbô ami.

21

Pol hi Jelusalem

* 20:33: 1Ko 9:11-12 * 20:34: Ap 18:3; 1Te 2:9

¹ Yêlô atak thêlô lôk kapôlônjin malain, ma yen hatak ngwêk dan anên Miletus ba hi nôhnôn hadên ngavithôm Kos. Haviyô hayañ ma yêlô ayô ngavithôm Lodes vêm ma a Patala.

² Ma yêlô atak yen êñ ma apôm yen yan atu ba tem ni Pinisia, êñ ma yêlô athak yen êñ ba a.

³ Ma yêlô a aleba ayê ngavithôm Saipulus hamô vituvulu bahenvi ken ma yêlô alom bahenvi anôn aleba ayô Taia hêk plovins Silia. Lon êñ ma yen hadum ek etak anên nômkama êndôk bin.

⁴ *Êñ ma yêlô apôm nê êvhavin anên lon êñ ba amô havin thêlô hatôm sonda daluk te. Ma hathak Lovak Mathen ma thêlô enañ lôklokwan hadên Pol nena min ni Jelusalem ami.

⁵ Ma donjom sonda daluk êñ anên dan, ma yêlô a ek nasak yen esak lonbô. Ma nê êvhavin lôk vênj lôk nali elom yêlô ibup ngwêk dan. Ma ngwêk dan ma yêlô alek venjin lêlô ma aten mek.

⁶ Vêm ma ekam yêlô ma yêlô athak yen ba a ma thêlô êvôi inin lon hathak lonbô.

⁷ Ma yen hatak Taia ma hi aleba hayô Tolemes. Ma anên Tolemes ma yêlô a ek nagê nê êvhavin ba namô imbin thêlô êtôm wak te.

⁸ *Haviyô hayañ ma yêlô athak yen ba a ayô Sisalia. Ma yêlô amô Pilip anên unyak. Yani ma anyô hanan Anyô Bêñ anên abô bên. Bôk etak nê bahenvi ba lahavuju ek nênm aposel sa ba Pilip ma nê êñ te.

⁹ Yani anên nali avi muk ayova êmô. Thêlô ethak enañ abô hatôm plopet.

* 21:4: Ap 20:23 * 21:8: Ap 6:5; 8:40

10 *Yêlô amô wak doho ma plopet te anêṇ athêṇ nena Agabas hatak Judia ma halôk ba halêm Sisalia.

11 *Yani halêm hayô ek yêlô ma hawa Pol anêṇ bokṇgôp ba hakak yanida baṇ lo va loṇ hathak ma hanan, “Lovak Matherṇ hanan nena, ‘Avômalô Islael anêṇ Jelusalem tem nekak bokṇgôp êntêk anêṇ alaṇ aêṇ iyom ba nêṇêm yani êndôk avômalô loṇ buyanṇ bahenṇ.’ ”

12 Yêlô alaṇô abô êṇ, ma yêlô lôk avômalô loṇ êṇ alaṇ ba ananṇ hadêṇ Pol nena miṇ ni Jelusalem ami.

13 *Êṇ ma Pol hananṇ nena, “Môlô olaṇ ba ômô yabinṇdaluk lu eka? Ya lêk yahapesanṇ ya yôv ek yamô koladônṇ mena ik ya vônô halôk Jelusalem hathak Anyô Bêṇ Yisu anêṇ athêṇ la. Êṇ ma hatôm.”

14 Yêlô ayê nena yani miṇ hatôm endanô yêlôaniṇ abô ami ba întu yêlô atak auk êṇ ma ananṇ, “Anyô Bêṇ anêṇ lahaviṇ injik anônṇ.”

Pol hayô Jelusalem

15 Vêm ma yêlô apesanṇ i ek ana Jelusalem.

16 Ma ṇê êvhaviṇ doho anêṇ Sisalia elom yêlô ba i Neson anêṇ unyak ek namô. Yani ma anyô Saipulus te atu ba bôk hêvhaviṇ mônṇ anônṇ.

17 Yêlô ayô Jelusalem ma ṇê êvhaviṇ ewa yêlô thô lôk lenṇimavi anônṇ.

18 Haviyô hayaṇ ma yêlô lôk Pol a ek nagê Jems ma avômalô êvhaviṇ iniṇ avaka sapêṇ êmô haviṇ.

* 21:10: Ap 11:28 * 21:11: Ap 20:23; 21:33 * 21:13: Ap 20:24

19 *Ma Pol hakam thêlô ma hanan̄ hathak nôm takatu ba Wapômbên̄ hadum hathak yani hêk avômalô lon̄ buyan̄ malêvôn̄.

20 *Thêlô elan̄ô abô ên̄, ma êbô Wapômbên̄. Ba enan̄ hadên̄ Pol, “Aiyan̄, ondan̄ô. Avômalô Îsrael lubun̄lubun̄ bôk êvhavin̄ Yîsu yôv ba thêlô lôklokwan̄ ek nesopa Mose anên̄ balabun̄.

21 Ma thêlô bôk elan̄ô yôv nena hôdôn̄ avômalô Îsrael takatu ba êmô nê lon̄ buyan̄ malêvôn̄ nena netak Mose anên̄ balabun̄ lôk min̄ nen̄gothe nali inin̄ kupik vê amî lôk min̄ nebalon̄ yêlôaniñ kobom amî.

22 Tem nedan̄ô nena lêk hôlêm ba alalô nandum malê?

23 *Osopa yêlôaniñ auk êntêk. Yêlôaniñ anyô ayova êmô ba bôk ibutin̄ abô havin̄ Wapômbên̄ ek nindum nômlate ek nimbitak mathen̄.

24 Onja nê takêntêk ba nu unyak mathen̄ ma umbin̄ thêlô esak lon̄ondê atu ba esopa ek indum thêlô nimbitak mabun̄ ênjêk Wapômbên̄ ma. Ma nêma valu ek thêlô nênem êtôm inin̄ da vêm ma nen̄gulu len̄inkadôk ñaun̄ sapên̄ vê. Undum aên̄ ma tem avômalô sapên̄ neyala nena abô takatu ba elan̄ô ma abôyan̄. Ma oda hôwê balabun̄ vibin̄ havin̄.

25 *Ma hathak avômalô lon̄ buyan̄ takatu ba êvhavin̄, yêlô bôk ato kapya hadên̄ thêlô yôv ek nenan̄ abô takatu ba alalô bôk abutin̄ nena thêlô min̄ nejan̄ alim takatu ba êv hatôm da hadên̄ ngôk dahô amî, lôk min̄ ninum thalalen̄ amî, ma min̄

* 21:19: Ap 15:12 * 21:20: Ap 15:1,5 * 21:23: Nam 6:1-20; Ap 18:18 * 21:25: Ap 15:29

nejan alim takatu ba ekak lenjelo sin ami, ma netak sek walilin.”

²⁶ *Haviyô hayanj ma Pol lôk nê ayova atu i unyak mathen ba esopa lonjondê atu ba indum thêlô nimbitak mabun ênjêk Wapômbên ma. Vêm ma hi unyak mathen kapô ma hananj hadên nê êbôk da nena wak bahenvi ba lahavuju hale ba hi, ma tem ininj waklavôn nêmo mabun anên dan ba intu tem nélêm esak lonbô ek nêmbôk thêlôda tomtom ininj da.

Evalon Pol

²⁷ Wak bahenvi ba lahavuju atu habobo anên dan ma avômalô Isiael anên plovins Esia êyê Pol hamin unyak mathen. Ên ma ibi avômalô nômbên atu leninj ba evalon Pol.

²⁸ Ma elam kaêk aêntêk, “Môlô nê Isiael, nônêm yêlô sa! Anyô êntêk ma ôpatu ba hathak hananj abô kambom hathak alalô lôk abô balabun ma unyak mathen êntêk havenj lomalak nenanena ba hadôn avômalô sapên hathak auk ên. Ma nômla yan havin aêntêk. Yani halom nê lon buyanj doho ba ibitak êyô unyak mathen êntêk kapô ba idum lon mathen habitak lelaik.”

²⁹ *Thêlô enanj aên ek malê nena bôk êyê Tlopmas anên Epesus hamô Jelusalem havin Pol ba eson nena bôk Pol halom yani ba hi unyak mathen kapô.

³⁰ Ên ma avômalô Jelusalem sapên lenijnjana kambom ba elanvin ethak donjom ma evalon Pol ba êvôn hale unyak mathen viyain ba hi. Ma

* **21:26:** 1Ko 9:20 * **21:29:** Ap 20:4

kethen oyan ma ik unyak mathen anê badên abôlêk sin ek min ini kapô esak lonbô ami.

³¹ Thêlô idum ek nijik yani vônô haven denan, ma abô halanvin hi hayô Lom inin anyô vovak laik môn nena avômalô Jelusalem sapên idum pôk lili bên anôn.

³² Ên ma yani hawa nê vovak lôk nê vovak laik doho ba elanvin ba i hadên avômalô nômbên atu. Avômalô êyê anyô vovak laik môn lôk anên nê vovak êlêm, ên ma etak Pol ba min ik yani hathak lonbô ami.

³³ Anyô vovak laik môn hayô ma havalon Pol ma hanan hadên nê vovak nena nekak Pol lon esak sen ju. Ma hanan hik avômalô lin nena, “Yani ma opalê ba hadum malê te?”

³⁴ Ma avômalô vi elam abô te ma vi elam abô yan. Pôk lili bên habitak ba anyô vovak laik môn min hatôm êpôm malain ên anên ôdôn ami. Ba intu hanan hadên nê vovak ek neja Pol imbitak êyô inin lon êmô.

³⁵ Thêlô ewa Pol êyô lon ên anên alêlê ma avômalô leninjanja kambom ek nijik yani vônô ba intu nê vovak êv Pol lin hathak len ek min hatôm nijik yani ami.

³⁶ *Ma avômalô nômbên atu ba even yam elam mathalalen nena, “Ungwik yani vônô! Ungwik yani vônô!”

³⁷ Ma nê vovak ebobo inin lon êmô, ên ma Pol hanan hathak abô Glik hadên anyô vovak laik môn nena, “Hatôm yanan abô te êndên o e?” Ma anyô vovak laik môn hason ba hanan, “Hoyala abô Glik, e?”

* **21:36:** Luk 23:18

³⁸ *Yahason nena o anyô Ijip sêbôk ba huik vovak hadêŋ Lom ba howa nê kambom takatu ba ik anyô vônô hatôm 4,000 ba hu loŋ thiliv la.”

³⁹ Ma Pol hanaŋ, “Mi. Ya anyô Israeŋ te ba yenaŋ loŋ ma Tasus hêk plovins Silisia. Yenaŋ loŋ ma loŋ lôk athêŋ. Hatôm yanaŋ abô dokte êndêŋ avômalô takêntêk e?”

⁴⁰ Ma anyô vovak laik môŋ halôk, ma Pol hamin alêlê ma hêv baŋ hathak leŋ ek avômalô bônôn. Thêlô bônôn, êŋ ma Pol hanaŋ abô hadêŋ thêlô hathak abô Hiblu.

22

¹ Ba hanaŋ nena, “Aiyaŋ thêlô lo wakamik thêlô, nodanô. Tem yanaŋ nôŋ êŋ bêŋ êndêŋ môlô.”

² Ma elanô Pol hanaŋ abô hathak abô Hiblu, êŋ ma thêlô imin tiŋ.

Êŋ ma Pol hanaŋ,

³ * “Ya anyô Israeŋ. Wakatik havathu ya hêk Tasus anêŋ plovins Silisia, ma don̄tom yahalum-bak bêŋ hamô loŋ êntêk. Ma Gameliel bôk hadôn ya dedaun mavi hathak bumalô inin balabun. Ma ya bôk lôklokwaŋ bomaŋ ek yasopa Wapômbên hatôm môlô êntêk lêk udum.

⁴ *Bôk yahêv vovaŋ hadêŋ nê takatu ba esopa Yisu anêŋ loŋondê ba yahatak anyô lo avi halôk koladôn lôk yahanan ek nijik thêlô vônô.

⁵ Anyô bêŋ habôk da lôk Israeŋ inin nê bêŋbêŋ eyala nôŋ takêntêk. Thêlô eto kapyia te hadêŋ inin iviyaŋ anêŋ Damaskas ek nijik ku takatu tem yandum thô êndêŋ thêlô. Ku êŋ ma yambalon nê

* 21:38: Ap 5:36-37 * 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3

takatu ba esopa Yisu anêṇ loṇôndê ba yanja i ba yalêm Jerusalem ek nêṇêm vovaṇ êndêṇ i.

⁶ “Yaha ek yandum ku êṇ ba hatôm waktlêvônṇ biṇ ma yahabobo Damaskas. Ma kethenṇ oyaṇ ma deda bêṇ te anêṇ leṇ habi hayô hêk ya.

⁷ Ma yahêv yak halôk pik ma yahalaṇô abô te hananṇ hadêṇ ya, ‘Sol, Sol, aisê ka hubuliṇ ya?’

⁸ “Ma yahananṇ viyaṇ, ‘Anyô Bêṇ, o ma opalê?’

“Ma hananṇ nena, ‘Ya Yisu anêṇ Nasalet, ôpatu ba hôêv vovaṇ hadêṇ.’

⁹ Nê takatu ba iviṇ ya êyê deda êṇ, ma donṭom miṇ elañô ôpatu anêṇ abô atu ba hananṇ hadêṇ ya ami.

¹⁰ “Ma yahananṇ, ‘Anyô Bêṇ, yandum malê?’

“Ma Anyô Bêṇ hananṇ nena, ‘Umbiyô ba nu Damaskas ma anyô te tem enaṇ êndêṇ o esak ku takatu ba bôk yahatak yôv ek undum.’

¹¹ Deda bêṇ êṇ habi yamalenṇ siṇ ba miṇ hatôm yangê loṇ ami. Aêṇ ba ṇê takatu iviṇ ya evalonṇ yabahenṇ ba edadi ya hi Damaskas.

¹² “Ma anyô te anêṇ athêṇ nena Ananaias hamô loṇ êṇ ba halêm ek êṇjê ya. Yani hathak hasopa abô balabuṇ dedaunṇ mavi, ma avômalô Israel takatu ba êmô Damaskas ethak elam yani nena anyô mavi.

¹³ Yani hamiṇ habobo ya ma hananṇ, ‘Aiyaṇ Sol, nônḡô tak esak loṇbô!’ Ma kethenṇ oyaṇ ma yahayê yani.

¹⁴ “Ma hananṇ, ‘Bumalô thêlô iniṇ Wapômbêṇ hatak o ek oyala anêṇ lahaviṇ lôk nônḡô anêṇ Anyô Thêthônṇ Yisu lôk ondanṇ laselo.

15 Tem umbitak êtôm anêṅ anyô onan anêṅ abô bêṅ êndên avômalô sapêṅ esak nôm takatu ba hôyê lo holanô.

16 Lêk aisê, hoyabin malê? Umbiyô ma usik o êndôk ṇan lôk ondaman anêṅ athên ek êmbôkwîn anêm kambom sapêṅ vê.

17 “Vêm ma yahaleha Jelusalem ma wak te ma yahaten mek hamô unyak mathen kapô ma yahatulak ba yahayê wên te.

18 *Ma yahayê Anyô Bêṅ hanan abô hadên ya ba hanan, ‘O kethen, otak Jelusalem ba nu. Ek malê nena avômalô loṅ êntêk tem miṅ nedaṅ anêm abô takatu ba honan hathak ya ami.’

19 * “Ma yahanan, ‘Anyô Bêṅ, thêlô eyala nena bôk yahaven avômalô Islael iniṅ unyak yer nena nena takatu ba hamô lomalak ek yanja avômalô takatu ba êvhavin o ek yambali thêlô ba yatak i êndôk koladôn.

20 *Ma ik Stiven anêm anyô atu ba hanan anêm abô bêṅ vônô ma lêk yahamin loṅ êṅ havin ba intu yahalôk hathak auk êṅ ba yahayabin nê ik yani vônô iniṅ sôp.’

21 * “Êṅ ma Wapômbên hanan hadên ya, ‘Nu, tem yanêm o êndên avômalô loṅ buyan takatu ba êmô daimbô.’ ”

22 Avômalô Islael elanô Pol anêṅ abô aleba hanan bute nena, “Wapômbên hêv yani ba hi ek nê loṅ buyan”, êṅ ma thêlô elam lôklala nena, “Uṅgwik yani vônô! Miṅ notak yani ek êmô lôkmala ami.”

* 22:18: Ap 9:29-30 * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1

* 22:21: Ap 9:15

23 Ma thêlô elam lôklala ba ibi iniñ kwêv daim thô ma ibi vonḡovañ hathak leñ ek injik thô nena leñiñmaniñ hathak abô takatu ba Pol hanañ.

24 Êñ ma anyô vovak laik môñ hanañ ek nê vovak neja Pol ba ini iniñ loñ. Ma hanañ nena nebali yani esak yak wabeñ lôk nenañ injik yani liñ ek neyala nena avômalô leñiññañ hathak malê ba elam kaêk lôklala.

25 *Thêlô eto Pol va lo bañ thêthôn ma ekak loñ ek nebali yani, êñ ma Pol hanañ hadêñ anyô vovak laik atu ba hamiñ habobo yani nena, “Lom iniñ balabuñ hanañ aisê hathak avômalô Lom da? Hatôm nobali anyô Lom te atu ba miñ hadum abô ba êpôm anêñ kambom ami denañ e?”

26 Anyô vovak laik halañô abô êñ ma hi hanañ hadêñ anyô vovak laik môñ nena, “Hudum malê? Ôpêntêk ma anyô Lom te.”

27 Ma anyô vovak laik môñ hi hadêñ Pol ma hanañ hik yani liñ, “O ma anyô Lom te e?” Ma Pol hanañ, “Intu êñ.”

28 Ma anyô vovak laik môñ hanañ, “Bôk yahêv valuselen bêt anôn hadêñ Lom ek yambitak anyô Lom te.” Ma Pol hanañ, “Ya mi, wakamik ma anyô Lom ba intu yahabitak anyô Lom haviñ.”

29 *Êñ ma nê takatu ba idum ek nenañ injik yani liñ, etak yani ba i kethen. Ma anyô vovak laik môñ hasoñ kambom ek malê nena hakak Pol anyô Lom te bañ lo va lusu hathak señ.

Pol hamiñ kaunsil malêvôn

³⁰ Ma anyô vovak laik môṇ lahaviṇ eyala katô nena avômalô Israhel enaṇ Pol bêṇ hathak malê. Aêṇ ba haviyô hayaṇ ma hapole seṇ vê hêk Pol ma hêv abô hadêṇ ṇê bêṇbêṇ êbôk da lôk Sanhedlin ek nesak donṭom. Êṇ ma hawa Pol ba hi hadô hamiṇ thêlô maleṇiṇ.

23

¹ Pol hatitiṇ Sanhedlin ma hanan, “Aiyaṇ thêlô, yahadum Wapômbêṇ anêṇ ku dedaun mavi hêk Wapômbêṇ ma ba yakapôlôṇ miṇ hanan ya bêṇ hathak nômlate ami aleba lêk.”

² *Êṇ ma anyô bêṇ habôk da Ananias hanan hadêṇ ṇê takatu ba imiṇ habobo yani ek nepetav yani abôlêk.

³ *Ma Pol hanan, “Lemvimkupik ma thêthê mavi, ma donṭom kapôlôm ma lôṅgôlôṇ ba Wapômbêṇ tem epetav o. Hômo loṇ êntêk ek onan ya bêṇ esak balabuṇ, ma donṭom oda huik balabuṇ pesa ba honan nena nepetav ya.”

⁴ Ma ṇê takatu ba imiṇ habobo yani enaṇ, “Honan abô kambom hathak Wapômbêṇ anêṇ anyô bêṇ habôk da eka?”

⁵ *Ma Pol hanan, “Aiyaṇ thêlô, miṇ yahayala nena yani ma anyô bêṇ habôk da ami. Hatôm bôk eto nena, ‘Miṇ nonan abô kambom esak anyô bêṇ atu ba hayabiṇ anêm avômalô ami.’ ”

⁶ *Ma Pol hayala nena avômalô Sanhedlin vi ma Sadyusi ma vi ma Palisi. Ba intu yani halam hadêṇ thêlô nena, “Aiyaṇ thêlô, wakamik ma anyô Palisi

* **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Wkp 19:15; Mat 23:27 * **23:5:** Kis 22:28 * **23:6:** Ap 26:5

ma ya aêṇ iyom. Ba yahêvhaviṇ nena ṇê takatu ba bôk ema tem nimbiyô esak loṇbô, ma hathak abô êṇ ma lêk udum abô ek ya.”

⁷ Yani hanan abô êṇ ma Palisi lôk Sadyusi enan i aleba evak i vose hi ôdôn ju.

⁸ *Evak i vose ek malê nena ṇê Sadyusi inin auk nena ṇê ṇama tem min nimbiyô esak loṇbô ami, lôk enan nena aṇela lôk ṇgôk min êmô ami. Ma donṭom Palisi êvhaviṇ nena nôm takêṇ ma avanôn.

⁹ Êṇ ma pôk lili bêṇ habitak ma ṇê lôkauk hathak abô balabun doho atu ba Palisi, iviyô imin ma enan lôklala nena, “Yêlô min lêk apôm ôpêntêk anêṇ kambom la ami. Betha ṇgôk mena aṇela te hanan abô êṇ hadêṇ yani la.”

¹⁰ Ma leninmanin halumbak hi bêṇ ba anyô vovak laik môṇ hakô nena tem nêbôn Pol endeba itip ni loviaṇ. Ba intu hanan hadêṇ ṇê vovak nena nêbôn Pol vê ênjêk i ba neja ba ini inin loṇ.

¹¹ *Wak êṇ anêṇ bôlôvôn ma Anyô Bêṇ hamin habobo Pol ma hanan, “Umin lôklokwan ma min ôkô ami! Bôk honan abô hathak ya bêṇ hamin Jelusalem ma tem onan imin Lom aêṇ iyom.”

Avômalô Israel evak abô ek nijik Pol vônô

¹² Haviyô hayaṇ ma avômalô Israel doho ethak donṭom ma evak abô hathak Wapômbên anêṇ athêṇ nena, “Alalô min hatôm nanṇan nôm lo nanum ṇan ami endeba nanṇik Pol vônô am.”

¹³ ṇê takatu ba evak abô êṇ, ma hatôm 40 ba havôhi.

* **23:8:** Mat 22:23 * **23:11:** Ap 27:24; 28:16,23

¹⁴ Ma thêlô i êyô nê bêtêbêt êbôk da lôk nê bêtêbêt Israêl ma enaŋ, “Yêlô avak abô hathak Wapômbêt anêt athen nena miŋ hatôm anŋaŋ nôl lo nanum nŋaŋ ami endeba naŋgik Pol vônô am.

¹⁵ *Aêt ba môlô lôk Sanhedlin nônêm abô êndêt anyô vovak laik môŋ ba nosau yani nena neja Pol êlêm êndêt môlô ek nonaŋ injik yani liŋ ek enaŋ anêt abô doho anêt ôdôn bêt. Ek malê nena yêlô lêk apesaŋ i yôv ek naŋgik yani vônô êndôk loŋôndê.”

¹⁶ Ma donjom Pol livavi anêt namalô halaŋô abô takatu ba thêlô ibutiŋ. Ma hi nê vovak iniŋ loŋ kapô ma hanaŋ hadêt Pol.

¹⁷ Pol halaŋô anêt abô, êŋ ma halam anyô vovak laik te halêm ma hanaŋ, “Ôndom anyô muk êntêk ni anyô vovak laik môŋ ek enaŋ anêt abô te êndêt yani.”

¹⁸ Êŋ ma anyô vovak laik êŋ hawa yani ba hi hadêt anyô vovak laik môŋ ma hanaŋ, “Pol anyô koladôn halam ya ek yanja anyô muk êntêk êlêm êndêt o. Ek malê nena anêt abô te hêk ek enaŋ imbiŋ o.”

¹⁹ Êŋ ma anyô vovak laik môŋ havalon anyô muk atu baŋ ba halom yani hi daïm dokte ma hanaŋ hik yani liŋ, “Hudum ek onaŋ malê êndêt ya?”

²⁰ Ma ôpatu hanaŋ, “Avômalô Israêl lêk evak abô ek nenaŋ injik o liŋ nena yamuŋ ma nêm Pol êndêt Sanhedlin. Thêlô esau nena tem nenaŋ injik Pol liŋ esak anêt abô doho anêt ôdôn.

²¹ Ma miŋ ondanô iniŋ abô ami. Thêlô ma hatôm 40 ba havôhi evak abô majaŋ hathak Wapômbêt

* 23:15: Ap 25:3

anêḡ athêḡ nena miḡ hatôm nejaḡ nôḡ lo ninum ḡaḡ ami endeba nijik Pol vônô am. Ma lêk epesaḡ i yôv ba êḡ loḡôndê ek nijik yaḡi vônô, ma doḡtom eyabiḡ o ek ôndôk esak iniḡ abô am.”

²² Ma anyô vovak laik môḡ hatak anyô muk atu ba hi ma hanaḡ lôklokwaḡ nena, “Miḡ onaḡ êndêḡ anyôla nena honaḡ abô êntêk hadêḡ ya ami.”

Anyô vovak laik môḡ hêv Pol hadêḡ Peliks

²³ Êḡ ma anyô vovak laik môḡ halam ḡê vovak laik ju ma hanaḡ, “Nusup ḡê vovak êtôm 200 takatu ba even pik lôk 70 takatu ba êyô êḡ bokhos ma 200 takatu ba ik vovak hathak kôm jaḡak ek nêpôpêk i ek dokte bôlôvôn êtôm 9 kilok ma ini Sisalia.

²⁴ Ma nopesaḡ bokhos doho ek Pol ek noja yaḡi dedaḡ mavi endeba notak êndôk Peliks anyô bêḡ atu ba hayabiḡ Judia baḡ.”

²⁵ Lôk hato kapya te aêntêk:

²⁶ Ya Klodias Lisias, yahato kapya êntêk hadêḡ o Peliks,

O ma anyô bêḡ mavi atu ba hoyabiḡ Judia. Wاكلêvôn mavi o!

²⁷ *Nê Isael evaloḡ anyô êntêk ba idum ek nijik yaḡi vônô, ma doḡtom bôk yahalaḡô yôv nena yaḡi ma anyô Lom te. Ba intu ya lôk yenaḡ ḡê vovak ayô aêv yaḡi sa.

²⁸ *Ma yalenḡhaviḡ yandaḡô nena avômalô Isael lenḡdaḡ ba enaḡ ôpêntêk bêḡ hathak malê. Ba intu yahawa yaḡi hi hadêḡ iniḡ Sanhedlin.

* **23:27:** Ap 21:30-33; 22:25-27 * **23:28:** Ap 22:30

²⁹ Ma iniñ abô takatu ba enañ hathak yani ma hathak Islael da iniñ balabuñ, ma miñ yahapôm abôla hatôm nanğik yani vônô mena nandô yani êmô koladôñ ami.

³⁰ *Ma yahalañô nena nê Islael doho evak abô ek nijik yani vônô, ba intu yahêv yani kethen oyañ ba hathôk ek o. Ma yahanañ hadên nê takatu ba enañ yani bên nena thêlôda nenañ abô êñ bên êndên o.

³¹ Hato kapyâ êñ yôv, ma hêv hadên anên nê vovak. Ma thêlô esopa anên abô takên ma ewa Pol ba i malak Antipatlis hadên bôlôvôn.

³² Ma haviyô hayañ ma nê êyô êmô bokhos iyom ewa Pol ba i Sisalia. Ma nê vovak vi êvôi iniñ loñ hathak loñbô.

³³ Ma nê bokhos êyô Sisalia, êñ ma êv kapyâ atu lôk Pol hadên anyô bên hayabiñ Judia.

³⁴ Ma hasam kapyâ êñ ma hanañ hik Pol liñ, “O anên plovins alê?” Ma Pol hanañ, “Ya anên Silisia.”

³⁵ Ma ôpên hanañ, “Nê takatu ba idum abô ek o êyô, ma tem yandañ anêm abô.” Ma hanañ ek nê vovak doho neyabiñ Pol êmô unyak bên atu ba Helot bôk halav bô.

24

Nê bên bên anên Islael idum abô ek Pol

¹ Wak bahen vi hale ba hi, ma Ananias anyô bên habôk da lôk Islael iniñ nê bên bên doho ma Tetulus ôpatu ba ewa hatôm iniñ anyô indum abô, thêlô sapên êlôk ba i Sisalia. Ma enañ Pol bên hadên Peliks anyô bên atu ba hayabiñ avômalô Judia.

* **23:30:** Ap 23:16-23; 24:1-9

2-3 Ewa Pol ba êyô loŋ nedaŋô abô. Êŋ ma Tetulus hanaŋ Pol anêŋ kambom bêŋ ba hanaŋ nena, “Anyô bêŋ Peliks, o anyô mavi anôŋ. Hoyabinŋ yêlô mavi anôŋ ba intu yêlô amô labali mavi. Ma hathak anêŋ auk mavi hopesaŋ nôŋ takatu ba bôk hêv malaiŋ hadêŋ yêlô ba lêk habitak mavi hathak loŋbô. Aêŋ ba yêlô lôk avômalô lomalak nenanena sapêŋ anaŋ leŋiŋmavi anôŋ hathak nôŋ takêŋ hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

4 Ma kambom ek yambaloŋ o loŋ bêŋ anôŋ lôk nanêŋ malaiŋ êndêŋ o ba intu lem ek yêlô ba ondaŋô yêlôaniŋ abô bidona êntêk.

5 * “Ôpêntêk hêv malaiŋ bêŋ anôŋ hadêŋ yêlô ba hik avômalô Islael kapôlôŋiŋ liŋ havenŋ pik sapêŋ. Yani ma anyô bêŋ ek ôdôŋ lukmuk te atu ba esopa anyô Nasalet atu anêŋ abô kambom.

6-8 * Ma yani hadum ek imbuliŋ yêlôaniŋ unyak mathenŋ ba imbitak lelaik ênjêk Wapômbêŋ ma. Ba intu yêlô avaloŋ yani.* Oda onaŋ injik ôpêŋ liŋ ma tem oyala nena abô takatu ba yêlô anaŋ hathak yani ma avanôŋ.”

9 Tetulus hanaŋ abô takêŋ yôv ma avômalô Islael takatu ba iviŋ yani ik Tetulus anêŋ abô loŋ haviŋ ba enaŋ nena abô takatu ba hanaŋ ma avanôŋ.

10 Ma anyô bêŋ atu habi baŋ hadêŋ Pol nena enaŋ anêŋ abô. Êŋ ma Pol hanaŋ viyaŋ, “Yahayala

* 24:5: Ap 17:6 * 24:6-8: Ap 21:28-30 * 24:6-8: Nê lôkauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Luk hato ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Ma leŋiŋhaviŋ nanaŋ yani bêŋ esak yêlôaniŋ abô balabuŋ. Ma doŋtom anyô vovak laik môŋ Lisias halêŋ ma havôv yani vê hêk yêlô. Ma hanaŋ nena nê takatu ba idum ek nenaŋ yani bêŋ, nêlêŋ nindum abô esak o.

nena hoyabin avômalô Judia sondabên bên anôn ba holanôn inin abô ba hopesan thêthôn. Ba intu yalen^{mavi} ek yanan yenan abô bên êndên o ek opesan.

¹¹ Ma onan injik anyô doho lin ma tem ôpôm nena wak laumin ba lahavuju iyom intu hale ba hi ma yaha Jelusalem ek yanêm yen.

¹² Ma wak ên ma nê Isael takatu ba enan ya bên min êyê yahanan abô lôk vovak hadên anyôla hamô unyak mathen ami, lôk min yahabi avômalô lenin hamô malak yen la mena lon la hamô malak bên Jelusalem havin ami. Mi.

¹³ Abô kambom takatu ba enan hathak ya, abôla min hêk ek injik thô nena inin abô ma avanôn ami.

¹⁴ Ma donjom abô êntêk ma abô avanôn: Yahêv yen hadên bumalô thêlô inin Wapômbên ba yaha-sopa Yisu anên lonônê atu ba elam nena lonônê lokban. Ma yahêvhavin Mose anên balabun lôk plopet inin abô takatu ba bôk eto.

¹⁵ *Ma ya hatôm nê takêntêk ba yahêv yamalen ek Wapômbên injik avômalô taksêbôk ba bôk ema yôv lin, avômalô thêthôn lôk avômalô kambom.

¹⁶ Aên ba wak nômbên intu sapên ma ya lôklokwan ek yakapôlôn ênjêk mabun ma kambom mi ênjêk Wapômbên lo avômalô malenin.

¹⁷ “Bôk yahatak Jelusalem sondabên doho ma lêk yahavôhalêm ek yanêm wapôm êndên yenan avômalô Isael takatu ba êv i sêkêya lôk yambôk da êndên Wapômbên.

¹⁸ *Yaha unyak mathen anên piklêvôn ma yahadum nôm ên lôk yahasopa kobom yambitak

* 24:15: Jon 5:28-29 * 24:18: Ap 21:17-28

mabuŋ ênjêk Wapômbêŋ ma. Êŋ ma thêlô êpôm ya. Avômalô bêŋ anôŋ miŋ êmô haviŋ ya ami lôk miŋ yahadum thôthô bêŋ ami. Mi.

¹⁹ Avômalô Islael doho anêŋ plovinŋ Esia iniŋ abôla hamiŋ ek nenanŋ ya bêŋ, êŋ ma mavi ek thêlô nêlêm niniŋ malem ma nenanŋ ya bêŋ. Ma donŋtom nê êŋ la miŋ halêm ami.

²⁰ Ba intu onanŋ ek nê takatu ba lêk êmô nenanŋ yenanŋ kambom takatu ba bôk êpôm hadêŋ waklavôŋ atu ba idum abô ek ya hamiŋ Sanhedlin maleŋiŋ bêŋ.

²¹ *Betha thêlô êpôm yenanŋ kambom donŋtom iyom la. Kambom êŋ ma bôk yahalam hamiŋ thêlô maleŋiŋ nena, ‘Yahêvhaviŋ nena Wapômbêŋ tem injik avômalô ŋama liŋ esak lonbô. Ma hathak nôŋm êŋ iyom intu lêk môlô udum abô ek ya.’ ” Pol hananŋ aêŋ.

²² *Peliks bôk halanô abô bêŋ anôŋ hathak avômalô takatu ba esopa Yisu anêŋ lonôndê. Ba intu hakak abô danŋ siŋ ba hananŋ nena, “Anyô vovak laik môŋ Lisias halêm hayô ma tem yananŋ yenanŋ auk bêŋ esak anêŋ abô.”

²³ Ma hananŋ hadêŋ sôp bidonŋ nena etak yani êndôk koladôŋ, ma donŋtom nepole yak sêŋ vê ênjêk yani banŋ ek êmô oyanŋ ma anêŋ nê môlô êyô ma netak i ek nêŋem yani sa.

Eyabiŋ Pol hamô Sisalia

²⁴ Wak doho hale ba hi ma Peliks lôk yanavi Dlusila, yani ma avi Islael te, i êyô iniŋ lonŋ ekaksa

* ^{24:21}: Ap 23:6 * ^{24:22}: Ap 23:26

halôk. Ma Peliks dalam Pol halêm ma hanaŋô Pol hanaŋ abô hathak anêŋ hêvhaviŋ Yisu Kilisi.

²⁵ Ma hanaŋ abô hathak loŋôndê thêthôŋ lôk bôk lo loŋ nipuk i loŋ lôk waklavôŋ Wapômbêŋ tem indum abô, êŋ ma Peliks hakô ba hanaŋ, “Lêk hatôm, ma nu. Ma wakla ya ku mi, ma tem yanêm abô ek ôlêm esak loŋbô.”

²⁶ Peliks lahabi nena Pol tem nêm valu doho êndêŋ yani ek indum yani lamavi ek nêm Pol sa. Ba intu dalam Pol lôbôlôŋ ek thai nenaŋ abô.

²⁷ Sondabêŋ ju hale ba hi ma Posias Pestas hawa Peliks anêŋ ku. Ma Peliks lahaviŋ indum avômalô Israeël lenjîmavi ba intu hadô Pol hamô koladôŋ denaŋ.

25

Idum abô ek Pol hamiŋ Pestas ma

¹ Pestas hawa ku eyabiŋ Judia ba hamô Sisalia hatôm wak lô. Vêm ma hi Jelusalem.

²* Êŋ ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk nê bêŋbêŋ Israeël i hadêŋ yani ma enaŋ Pol bêŋ.

³* Ba enaŋ nena, “Lemmavi hathak yêlô, êŋ ma nêm ôpêntêk ba êlêm Jelusalem ek indum abô.” Ma donjom iniŋ auk loŋ kapô ma bôk evak abô ek netak anyô doho ek nekopak êmô loŋôndê ek nijik Pol vônô.

⁴ Ma Pestas hanaŋ iniŋ abô viyaŋ nena, “Pol ma eyabiŋ hamô Sisalia. Ma tem yana Sisalia esak loŋbô.

* 25:2: Ap 24:1 * 25:3: Ap 23:15

⁵ Ba intu nônem unim nê bēḡbēḡ doho nêlēm imbiḡ ya ek nenaḡ kambom takatu ba onanḡ nena bōk hadum bēḡ êndōk loḡ êḡ.”

⁶ Pestas hamō haviḡ thêlō hatōm wak bahenḡvi ba lahavulō mena laumiḡ la vēm ma halōk ba hi Sisalia hathak loḡbō. Ma haviyō hayanḡ ma hi loḡ idum abō ma hanaḡ ek neja Pol ba ini loḡ êḡ.

⁷ *Pol hayō, êḡ ma nê Isael takatu ba êlēm anêḡ Jerusalem ekalabu yani siḡ ma enanḡ yani bēḡ hathak abō malaiḡ lomaloma, ma doḡtom iniḡ abō miḡ hatōm injik nômla thō nena iniḡ abō ma avanōḡ ami.

⁸ Êḡ ma Pol hanaḡ iniḡ abō viyanḡ nena, “Miḡ yahadum kambom la hathak Isael iniḡ balabunḡ lôk iniḡ unyak mathenḡ ma Sisa anêḡ abō majanḡ ami. Milōk.”

⁹ Ma doḡtom Pestas lahaviḡ indum avōmalō Isael lenḡmavi ba hanaḡ hadêḡ Pol, “Lemmavi ek nu Jerusalem ek yandanō anēm abō takêntêk êndōk loḡ êḡ e?”

¹⁰ Ma Pol hanaḡ, “Unyak êntêk lêk yahaminḡ, êḡ ma Sisa anêḡ unyak idum abō halōk. Ya ma anyō Lom ba intu loḡ êntêk ma thêthōḡ ek yandum abō êndōk. Ma oda hoyala nena miḡ yahadum nômla kambom hadêḡ avōmalō Isael ami.

¹¹ Ma yahadum nômla kambom ba abō majanḡ hanaḡ nena yama, êḡ ma mavi ek nijik ya vônō. Ma doḡtom abō takêntêk ba thêlō enanḡ hathak ya miḡ avanōḡ ami, êḡ ma miḡ mavi ek otak ya êndōk thêlō bahenḡ ami. Ba intu yalenḡhaviḡ Sisa da endanō yenanḡ abō êndōk Lom.”

* 25:7: Ap 24:5-6

12 Pestas halanô abô êṇ ma hanan abô havin anêṇ ṇê lôkauk vêm ma hanan bêṇ nena, “Holam Sisa ek endanô anêm abô ba intu tem nu ek Sisa endanô.”

Pestas hanan abô havin Kin Aglipa hathak Pol

13 Wak doho hale ba hi ma Kin Aglipa lo livavi Benaisi êlêm Sisalia ek nêṇêm leṇṇmavi êṇdêṇ Pestas.

14 *Thai êṇô loṇ êṇ wak bêṇ anôṇ ma wak te ma Pestas hanan abô hathak Pol hadêṇ kin ba hanan nena, “Anyô te hamô loṇ êṇtêk ba Peliks bôk hatak yani halôk koladôṇ.

15 Wak atu ba yaha Jêlusalem ma ṇê bêṇbêṇ êbôk da lôk Israel inin ṇê bêṇbêṇ enan ôpêṇtêk anêṇ kambom bêṇ, ba enan ek yandum abô ba yanan nena hadum kambom ek batu nijik yani vônô.

16 Ma yahanan hadêṇ i nena, ‘Yêlô Lom inin abô majan hanan aêṇtêk, yêlô miṇ hatôm naṅgik anyô te vônô oyan ami. Mi, môṇ ma imin ṇê takatu ba idum abô hathak yani maleṇṇ ek endanô inin abô. Vêm ma enan inin abô viyan.’

17 Thêlô ivin ya ba êlêm, êṇ ma miṇ yahayabin wak doho ami. Mi, haviyô hayan ma yaha loṇ idum abô ba yahanan ek neja Pol ba nêlêm.

18 Ma ṇê takatu ba idum abô ek yani iviyô imin ma yahason nena tem nenan yani anêṇ kambom anôṇ la bêṇ, ma doṇtom mi.

19 Thêlô enan hathak loṇôndê takatu ba nesopa inin Wapômbêṇ ba enan nena Pol miṇ hasopa loṇôndê êṇ thêthôn ami. Lôk enan hathak anyô

* 25:14: Ap 24:27

ɲama te anêɲ athêɲ nena Yisu atu ba Pol hanan nena hamô lôkmala.

²⁰ Miɲ yahapôm loɲôndê la hatôm yapesan malain êɲ ami. Ba intu yahanan hik yani liɲ nena, ‘Lemhaviɲ nu Jelusalem ek yandanô anêm abô êɲ êndôk loɲ êɲ e?’

²¹ Ma donɲtom yani hanan nena yani lahaviɲ Sisa endanô anêɲ abô êndôk Lom. Ba intu yahanan hadêɲ yenan ɲê vovak nena neyabiɲ yani endeba yanêm yani ni Lom ek êɲjê Sisa.”

²² Êɲ ma Aglipa hanan hadêɲ Pestas, “Yalenɲhaviɲ yandanô ôpêɲ da anêɲ abô.” Ma Pestas hanan viyan, “Mavi, biyamôn ma tem ondanô.”

Pol hamin Aglipa ma

²³ Haviyô hayan ma Aglipa lo Benaisi ik inin nômkama kêkêlô ba i malak bêɲ atu ethak elanô abô halôk. Ma ɲê vovak laik môɲ lôk ɲê bêɲbêɲ malak êɲ êlêm haviɲ thai. Ma Pestas hanan ba ewa Pol halêm.

²⁴ Ma Pestas hanan, “Kiɲ Aglipa lôk môlô avômalô takatu ba lêk ômô haviɲ yêlô. Ôpêntêk ma avômalô Islael sapêɲ anêɲ Jelusalem lôk loɲ êntêk bôk elam lôklala hadêɲ ya ek yandôk esak inin abô ba yanan ek nijik ôpêntêk vônô.

²⁵ Ma donɲtom miɲ yahapôm ôpêntêk anêɲ kam-bomlate hatôm yanan ek nijik yani vônô ami. Ma yanida lahaviɲ ni ek Sisa endanô anêɲ abô ba intu tem yanêm yani ni ek êɲjê Sisa.

²⁶ Ma donɲtom yato malê esak yani êndôk kapya êntêk êndêɲ anyô bêɲ Sisa? Ba intu yahawa yani halêm ek o, Kiɲ Aglipa, lôk môlô sapêɲ ek alalô

nadañô anêñ abô katô ek apôm ôpêñ anêñ malain anêñ ôdôn bêt, êñ ma tem yato êndôk kapyâ êntêk.

²⁷ Yanêm anyô koladôn te oyañ ni êndên Sisa ma miñ yahato abô atu ba enañ yani bêt hathak halôk kapyâ ami, êñ ma kambom.”

26

Pol hamiñ Kiñ Aglipa ma

¹ Êñ ma Aglipa hanañ hadên Pol, “Yahêv thalek ek onañ anêm abô.”

Ma Pol hêv bañ liñ ma hanañ anêñ abô nena,

² “Kiñ Aglipa, tem yangik thô nena nê Israêl iniñ abô takatu ba enañ hathak ya ma miñ abô avanôn ami. Yalenmavi anôn ek yanañ abô êñ imiñ malem

³ ek malê nena o ma anyô lôkauk bêt hathak yêlô Israêl iniñ kobom sapên. Ma hoyala abô takatu ba yêlô avak i vose hathak. Aên ba yahalan hadên o nena ondanô yenañ abô vêmam.

⁴ “Avômalô Israêl sapên bôk eyala yenañ bôk lo loñ takatu ba yahasopa hadên sêbôk atu ba ya yaôna ba yahamô yenañ loñ aleba lêk. Lôk eyala loñôndê takatu ba yahasopa hamô Jelusalem haviñ.

⁵ *Thêlô bôk eyala ya bô ba hatôm nenañ nena ya ma Palisi te. Palisi ethak esopa Wapômbên lôk anêñ balabuñ lôklokwan ba êmôn ek Israêl iniñ ôdôn vi.

⁶ *Ma yahathak yahêv yamalen ek malêla takatu ba Wapômbên bôk havak abô haviñ bumalô thêlô ek nêm. Ma hathak ôdôn êñ, ma lêk idum abô ek ya.

* **26:5:** Plp 3:5-6 * **26:6:** Ap 23:6; 28:20

⁷ Yêlô ma lodôṅlodôṅ hatôm laumiṅ ba lahavuju, ma wak lo bôlôvôṅ ma athak aêv yeṅ lôklokwaṅ hadêṅ Wapômbêṅ lôk aêv maleṅ ek nôṁ takatu ba yani bôk havak ek nêṁ injik anêṅ anôṅ. Kiṅ, yahêv yamaleṅ ek nôṁ takêṅ ba intu lêk avômalô Israêl enaṅ ya bêṅ.

⁸ Aisê ka môlô doho lemimhabi nena Wapômbêṅ miṅ hatôm injik ṅê ṅama liṅ esak loṅbô ami e?

⁹ *“Sêbôk ma yenaṅ auk thektheṅ ek yandum nôṁkama bêṅ anôṅ ek yamiṅ avômalô takatu ba esopa Yisu anêṅ Nasalet loṅ siṅ ek miṅ nesopa ami.

¹⁰ Ma bôk yahadum aêṅ haveṅ Jelusalem. Nê bêṅbêṅ êbôk da anêṅ loṅ êṅ bôk êv athêṅ hadêṅ ya ba intu yahavalonṅ avômalô mathenṅ bêṅ anôṅ ba yahadô i hamô koladôṅ. Ma ik i vônô ma yahalôk hathak iniṅ auk êṅ haviṅ.

¹¹ Ma wak bêṅ anôṅ ma yaha unyak yeṅ nena-nena ek yanêṁ vovaṅ êndêṅ i. Lôk yahabi thêlô leṅiṅ liṅ ek nenaṅ abôma esak Yisu. Yalenṅmaniṅ kambom anôṅ hathak thêlô ba intu yaha malak lôṅ takatu ba êṁô loṅ buyaṅ ek yanêṁ malainṅ êndêṅ i imbiṅ.

¹² “Wak te ma yaha Damaskas ek yambuliṅ ṅê êvhaviṅ ma ṅê bêṅbêṅ êbôk da êv athêṅ lôk lôklokwaṅ hadêṅ ya ek yandum ku êṅ.

¹³ Kiṅ, hatôm wاكلêvôṅ biṅ ma yahabup hathak loṅôndê denaṅ ma deda lôkmaṅgiṅ anôṅ te anêṅ leṅ habi hayô hêk ya lôk ṅê takatu ba evenṅ haviṅ ya. Wak anêṅ deda ma yaôna lôk ek deda êṅ anêṅ.

* 26:9: Ap 8:3

14 Ma yêlô lôkthô êv yak halôk pik ma yahalanô abô te halêm hadên ya hathak abô Hiblu nena, ‘Sol, Sol, hubulin ya eka? O hatôm bokman^{kao} atu ba habô i ba min hasopa anên alan anên lahavin ami ba hapam i velevele hathak kôm damoma ba hawa vovan.’

15 “Ma yahanan, ‘Anyô Bên, o opalê?’

“Ma Anyô Bên hanan, ‘Ya ma Yisu atu ba hubulin.’

16 Umbiyô umin. Yahik ya thô hadên o ek yatak o ek umbitak yenan anyô ku. Ma tem onan abô esak nôm takatu ba lêk hôyê lôk nôm takatu ba tem yangik thô êndên o emben yam bên êndên avômalô.

17 Ma tem yanêm o bulubin ênjêk anêm avômalô lôk avômalô lon buyan bahenin. Ma yanêm o êndên thêlô

18 *ek okyav thêlô malenin lôk nun^gwik i liliⁿ ênjêk momaninⁿ ni êndên deda. Ma nun^gwik thêlô liliⁿ ênjêk Sadaⁿ anên lôklokwanⁿ ni êndên Wapômbên anên lôklokwanⁿ ek yanêm inin kambom vê lôk neja lon imbin avômalô takatu ba bôk ibitak mathen hathak inin êvhavin ya.’

19 “Aên ba, Kin Aglipa, wên atu ba yahayê anên len ma yahawê anên abô vibin.

20 Ma yahanan Abô Mavi hadên avômalô ek nede kapôlônin liliⁿ êndên Wapômbên ma nindum kobom thêthôn ek injik thô nena avanôn lêk ele kapôlônin liliⁿ yôv. Môⁿ ma yahanan abô ên halôk Damaskas vên ma Jerusalem lôk Judia sapên aleba yahanan abô ên hadên nê lon buyan havin.

* 26:18: Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

21 Aên ba intu avômalô Islael evalon ya hêk unyak mathen anên piklêvôn ma idum ek nijik ya vônô.

22 Ma don̄tom Wapômbên hêv ya sa aleba lêk. Ba intu yahamin lon êntêk ba yahanan abô hadên nê athên mi lôk nê athên bên haviñ. Ma abô takatu ba yahanan ma min abô yan̄da ami. Mi, abô êñ iyom intu plopet lo Mose bôk enan nena tem imbitak.

23 *Ba enan Mesia tem enja vovan ba ema, ma tem imbiyô môn ek avômalô n̄ama sapên ba enan abô esak deda êndên anên avômalô Islael lôk avômalô lon buyan imbin̄.”

24 Pol hanan abô denan ma Pestas halam lôklala nena, “Pol, anêm auk lêk hêv yak! Auk bên takatu ba howa ma lêk hadum o hubitak anyô molo.”

25 Ma Pol hanan, “Anyô bên Pestas, abô takatu ba yahanan ma thêthôn ma avanôn bin̄. Ma min ya molo ami.

26 Ma nôm takên ma hêk lon yain ma min hêk lon kapô ami. Ba intu Kin Aglipa min hatôm êsôn ami. Mi, yani bôk hayala nôm takên yôv ba intu yahanan abô takên bên hadên yani.

27 Kin Aglipa, hôêvhaviñ plopet inin abô takatu ba bôk eto bô mena mi e? Yahayala nena hôêvhaviñ.”

28 Ma Aglipa hanan hadên Pol, “Hoson nena sawa bidon êntêk hatôm undum ba yambitak Kilisi anên anyô te e?”

29 Ma Pol hanan, “Sawa bidon mena sawa daim, ma don̄tom yalen̄habi nôm don̄tom iyom ba intu yahaten mek hadên Wapômbên nena o

* 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

lôk avômalô takatu ba lêk elanô yenan abô, môlô lôkthô numbitak êtôm ya. Ma donjom yahadô sen embalon môlô lon êtôm êntêk lêk havalon ya lon.”

³⁰ Pol hanan abô ên, ma Kin Aglipa lôk anyô bèn hayabin Judia ma Benaisi lôk nê takatu ba êmô havin thêlô, lôkthô iviyô imin

³¹ ma etak lon ên ba i. Ma thêlôda enan hadên i nena, “Anyô êntêk min hadum nômlate kambom ek nijik yani vônô mena nêndô êmô koladôn ami. Mi.”

³² Ma Aglipa hanan hadên Pestas nena, “Ôpêntêk bôk halam Sisa yôv ek endanô anên abô. Ma mi, ma tem nanêm yani vê ba ni.”

27

Nê vovak ewa Pol ba i Lom

¹ Haven yam ma thêlô epesan abô ek Pol lôk nê koladôn doho neja yen ba ini pik bèn Itali. Ma etak thêlô halôk anyô vovak laik te ban, yani anên athên nena Julias. Yani hayabin Sisa anên nê vovak ôdôn takatu ba lôkmangin anôn.

² *Thêlô ethak yen te ma yai lôk anyô Tesalon-aika te anên athên nena Alistakas athak yen ên havin ba yêlô a. Tesalonaika ma hamô plovins Masedonia kapô. Yen ên halêm anên lon Adlamitiam ma hadum ek ni lomalak nenanena takatu ba hamô plovins Esia kapô.

³ Haviyô hayan ma yêlô athak Saidon ma Julias hadum mavi hadên Pol ba hatak yani ek ni ênjê anên avômalô môlô ek nênm yani sa esak nômkama takatu ba yani mi.

* 27:2: Ap 19:29

⁴ Yêlô atak Saidon ba a ma lovak bêñ te hayuv yêlô vòkê ba intu yêlô asopa Ngavithôm Saipulus vidôm.

⁵ Ma yen halom hêk ngwêk malêvôn bin hêk plovins Silisia lo Pampilia aleba athak Maila anêñ plovins Lisia.

⁶ Lon êñ ma anyô vovak laik atu hayê yen te halêm anêñ Aleksandlia ba hadum ek ni Itali. Ba hawa yêlô hathak yen êñ.

⁷ Ma lovak hayuv kambom ba intu yen hi yaôyaô hatôm wak bêñ anôn ba hêv malain bêñ ek yen ni esak Naidas. Hayô habobo Naidas, êñ ma lovak bêñ hayuv ba yen min hatôm esopa yen anêñ lon atu ba hathak halom ba hi Itali ami. Ba intu yen hik i liliñ ba halom hêk Ngavithôm Klit anêñ viyaiñ ba hi habobo lon te anêñ athêñ nena Salmoni.

⁸ Yen anêñ nê ku idum ku bêñ ba yêlô asopa ngwêk dan iyom aleba ayô lon atu elam nena Lon Mavi Ek Yen Êmô. Lon êñ hamô habobo malak Lasia.

⁹ Wak bêñ anôn bôk hale ba hi yôv lôk Islael inin waklavôn Êvak Balabun Ek Nôm bôk hale ba hi havin ba intu lêk ma waklavôn kambom ek yen emben ngwêk. Êñ ma Pol hanan hadên thêlô,

¹⁰ “Aiyan thêlô, yahayala nena alalô a ma malain bêñ tem êpôm alalô ba imbulin yen lôk nômkama takatu ba hamô yen ma alalô bên anôn tem nama imbin.”

¹¹ Ma donjom anyô vovak laik hasopa anyô hawa yen lôk yen anêñ alan inin abô, ma min hasopa Pol anêñ abô ami.

¹² Lon Mavi Ek Yen Êmô êñ ma min mavi ek

yeŋ êmô êndêŋ waklavôŋ ngwêk belen lokwan hik ami. Ba intu avômalô bêŋ anôŋ lenjinhabi nena yêlô natak lon êŋ ma ana Piniks ek namô lon êŋ endeba ngwêk belen lokwan ende êndôk am. Piniks ma Ngavithôm Klit anêŋ lon te atu ba havova hêk ngwêk malêvôŋ ba intu lon mavi ek yeŋ êmô êndêŋ waklavôŋ ôthôm belen lokwan.

Lovak bêŋ hayuv

¹³ Yêlô amô aleba lovak yaônate hayuv ma thêlô eson nena hatôm yêlô ana mavi. Êŋ ma êvôv aŋga hathak ma idum ek nesopa Klit anêŋ ngwêk danj ba ini Piniks.

¹⁴ Ma minj yêlô a daim ami ma lovak lôklokwan bêŋ te hayuv yêlô vôle hêk linjanj ba yeŋ hi ngwêk malêvôŋ binj.

¹⁵ Lovak hayuv lôklokwan bomanj ba yeŋ minj hatôm imbup êndôk ngwêk danj ami. Ba intu yêlô atak ma yeŋ hasopa lovak anêŋ lahavinj.

¹⁶ Lovak hayuv yêlô vôle aleba ayô ngavithôm yaônate atu elam nena Kauda vidôm. Ma Kauda hêk lovak lon sinj dokte. Ba intu yêlô avôv yêlôaninj yeŋ yaôna hathak ba halêm. Ma donjom yêlô avôv mathalalenj kambom ek malê nena lovak bêŋ hayuv denanj.

¹⁷ Thêlô êvôv yeŋ yaô ba etak halôk yeŋ bêŋ kapô ma ibutinj yeŋ lokwan lonj hathak yak balawa doho ek embalonj yeŋ lonj. Thêlô êkô kambom nena lovak tem iyuv thêlô endeba nesak thathe atu ba hamô ngwêk malêvôŋ habobo Siltis anêŋ Aplika. Ba intu ibi aŋga halôk ngwêk ek embalonj yeŋ lonj ek ni yaôyaô dokte.

¹⁸ Haviyô hayaŋ ma lovak lôk ɲgwêk hik yêlô kambom, ba ibi nômkama takatu ba yeŋ hawa doho halôk ɲgwêk ba hi.

¹⁹ Ma wak te lô ma evalon yeŋ anêŋ alokwan havalon sôp lon lôk anêŋ yak ba ibi halôk ɲgwêk ba hi.

²⁰ Wak bêŋ anôŋ ma yêlô miŋ ayê wak lo vulin ami ek malê nena lovak lôk ôthôm bêŋ hayuv denaŋ ba hadum ba yêlô sapêŋ akô kambom nena tem nama.

²¹ Wak bêŋ anôŋ ma yêlô sapêŋ miŋ aŋ nôm ami, êŋ ma Pol halam thêlô hathak don̄tom ma hanaŋ, “Aiyaŋ thêlô, bôk yahanan nena miŋ alalô natak Klit ami, ma namô vêmam. Êŋ ma tem miŋ napôm malaiŋ êntêk lôk miŋ hatôm nômkama la nêŋ yak ami.

²² Ma don̄tom lêk ma yanaŋ êndêŋ môle nena numiŋ lôklokwan ma miŋ nôkô ami ek malê nena anyôla tem miŋ ema ami. Mi, yeŋ iyom intu tem kambom.

²³ Bôkam ma yenaŋ alaŋ Wapômbêŋ atu ba yahadum anêŋ ku anêŋ aŋela hamiŋ habobo ya ma hanaŋ,

²⁴ * ‘Pol, miŋ ôkô ami. Tem umiŋ Sisa ma ek undum abô. Aêŋ ba ondaŋô. Wapômbêŋ lêk halaŋô anêŋ mek ba ɲê takatu ba êmô yeŋ haviŋ o, sapêŋ tem nêŋ lôkmala.’

²⁵ Aêŋ ba numiŋ lôklokwan ma miŋ nôkô ami! Yahêvhaviŋ Wapômbêŋ nena tem indum ba nômkama sapêŋ tem imbitak êtôm atu ba anêŋ aŋela hanaŋ hadêŋ ya.

* 27:24: Ap 23:11

26 *Yen tem esak ngavithôm te anêṇ linḍaṇ ma alalô sapêṇ tem namô lôkmala.”

Yen hathak linḍaṇ

27 Ma wak te laumiṇ ba lahavuva anêṇ bôlôvônṇ ma lovak hayuv yêlô lôklokwaṇ denaṇ ba yêlô amô Ngwêk Adliatik.* Ma habobo bôlôvônṇ biṇ ma ṇê ku yen elanô nena yen lêk habobo ngwêk ḍaṇ.

28 Aêṇ ba thêlô ililu yen anêṇ lavônṇiṇ ma êyê nena ngwêk anêṇ daim ma lêk hatôm 37 mita. Ma yêlô a dokte ma ililu hathak lonḍô ma êyê nena lêk hatôm 27 mita.

29 Êṇ ma thêlô êkô kambom nena tem yêlô nasak valu ba ibi yen anêṇ aṇga ayova halôk yen layuk ma etenṇ mek ek eyaṇ wak bêṇ kethenṇ.

30 Ma yen anêṇ ṇê ku idum ek nêsoṇ ba ini. Ba intu etak yen yaô atu halôk ngwêk ma esau nena imbi aṇga doho halôk yen anêṇ thohav.

31 Ma doṇtom Pol hanaṇ hadêṇ anyô vovak laik lôk anêṇ ṇê vovak nena, “Nê takêntêk etak yen ba i, ma tem môlô sapêṇ noma.”

32 Êṇ ma ṇê vovak edabêṇ yen yaô anêṇ yak kisi ba hêv yak halôk ngwêk.

33 Habobo eyaṇ wak bêṇ ma Pol hasoṇ thêlô lokwaṇ ba hanaṇ ek thêlô sapêṇ nejaṇ nôṇ. Ma hanaṇ nena, “Wak laumiṇ ba lahavuva bôk hale ba hi yôv ma môlô ômô lôk kapôlômim daluk ba miṇ oaṇ nôṇ ami.

34 Ma lêk yahananṇ hadêṇ môlô nena tem miṇ malaiṇ la êpôm môlô ami. Mi. Ba intu yahasonṇ

* 27:26: Ap 28:1
kapô habobo Itali.

* 27:27: Ngwêk Adliatik hamô Meditelenian

môlô lokwan nena onghan nôm dokte ek embatho môlô lon ek nômo mavi.”

³⁵ Yani hanañ aêñ vêm ma hawa polom ba hêv lamavi hadêñ Wapômbêñ hamiñ thêlô malenij. Ma hanğoli polom atu ba hayañ.

³⁶ Êñ ma anyô sapêñ lenij halôk biñ ma ewa nôm ba eyañ.

³⁷ Yêlô sapêñ atu ba amô yeñ ma hatôm 276.

³⁸ Eyañ nôm takatu ba lenijhaviñ yôv, ma ibi wit halôk ngwêk ek yeñ vumvum.

³⁹ Lu hayañ wak bêñ hayô, ma thêlô êyê linđan, ma donjom êthôn lon êñ palij. Ma êyê lon mavi te hêk ek yeñ êmô ba lon êñ ma lon thathe mavi. Ba intu lenijhabi nena nimbusij yeñ ba ni nôgnônğ êndên lon êñ.

⁴⁰ Êñ ma thêlô edabêñ yeñ anêñ anğa takatu ba havalon yeñ lon kisi ba êv yak halôk ngwêk kapô. Ma epole yak balawa takatu ba havalon yeñ anêñ nôm nimbusij vê. Ma thêlô êthôkwên yeñ anêñ sôp lovak hathak ma lovak hayuv yeñ hi ek esak linđan.

⁴¹ Ma donjom yeñ halanvin ba hi hathak thathe atu ba hamô ngwêk malêvôn ba havalon yeñ lon lôklokwan. Ma ngwêk budum bêñ hik yeñ layuk aleba hapup nenanena.

⁴² Ma nê vovak lenijhabi nena nijik nê koladôn sapêñ vônô ek miñ neyam ba nêsôv ami.

⁴³ Ma donjom anyô vovak laik lahaviñ nêm Pol sa ba intu hêk thêlô lon siñ. Ma hanañ hadêñ nê takatu ba eyala neyam nena nêsôv kisi êndôk ngwêk êmôn ba neyam ba ini lin.

44 Ma takatu ba êthôn neyam, êñ ma vi nêyô nêjêk aselen ma vi neja yen anêñ nômka takatu hapup loselen loselen ba nêyô nêjêk selen tomtom ba neyam ba ini liñdan. Thêlô idum aên ma sapên ethak liñ mavi.

28

Pol hamô ngavithôm Molta

¹ Yêlô sapên athak liñ mavi vêm ma ayala nena ngavithôm êñ ma elam nena Molta.

² *Ma avômalô ngavithôm êñ ewa yêlô thô ba idum kobom mavi anôn hadên yêlô. Ôthôm hik ba loñ lêk thilibun kambom ba intu thêlô eban atum ek yêlô nabunu.

³ Ma Pol hasup ayôk doho ba haban hathak atum ma umya kambom te hêk ayôk kapô ba atum halin ba vovan. Êñ ma hale yain ma hathan Pol ban.

⁴ Ma avômalô loñ êñ êyê umya hakêlô hamin Pol ban ma enan hadên thêlôda nena, “Avanôn bin, ôpêntêk ma anyô hik anyô vônô la. Ma donjom ngwêk min halok yani vônô ami ba intu umya hadum ek injik loñondê thêthôn thô.”

⁵ *Ma donjom Pol havalı ban ma umya êñ hêv yak hayô hêk atum ma min nômla hapôm yani ami.

⁶ *Avômalô loñ êñ leñinhabi nena Pol linkupik tem isin bên mena nêml yak ba ema la. Ma donjom thêlô eyabin aleba lêk sawa daim ma min nômlate hapôm yani ami. Êñ ma thêlô ik inin auk liliñ ma enan, “Yani ma ngôk te la.”

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

⁷ Anyô lonj ênj te anênj athênj nena Publias ma yani ma ngavithôm ênj ininj anyô bênj. Ma anênj lonj hamô habobo lonj atu ba yenj hathak. Ôpênj hawa yêlô ba hi anênj unyak ma hayabinj yêlô mavi anônj hatôm wak lô.

⁸ Ôpênj anênj lambô bôk hapôm lijinj linkupik vovanj lôk habopakla ba hêk iyom. Ma Pol hi ek ênjê yani. Hayô ma hatenj mek vêm ma hatak banj hayô hêk yani ma hadum ôpênj habitak mavi hathak lonjbô.

⁹ Avômalô ngavithôm êyê nôm ênj, ma ininj avômalô lôk lijinj sapênj i hadênj Pol ma yani hadum ba thêlô sapênj ibitak mavi.

¹⁰ Thêlô êv athênj bênj hadênj yêlô hathak kobom mavi lomalama. Aênj ba yêlô apôpêk i ek ana ma êv yêlô sa hathak nômkama takatu ba yêlô mi.

Pol hi Lom

¹¹ Yêlô amô ngavithôm ênj hatôm ayônj lô, ênj ma yêlô athak yenj te atu ba bôk hamô lonj ênj hadênj waklavônj ngwêk belenj lokwanj. Yenj ênj halêm anênj malak Aleksandlia. Ma yenj thohav ma etak ngôkba lopopek dahô hamô, ngôkba yanj anênj athênj nena Kasto ma yanj ma Polaks. Ênj ma yêlô athak yenj ênj ba a.

¹² Yêlô a aleba athak malak Silakius ma amô lonj ênj hatôm wak lô.

¹³ Ma yêlô atak lonj ênj ma a aleba athak malak Legiam. Ma haviyô hayanj ma yêlô a, ma lovak mavi hayuv ba wak yanj ma yêlô athak malak Puteoli.

¹⁴ Ma loŋ êŋ ma yêlô apôm nê êvhaviŋ doho ba ewa yêlô thô ma enaŋ ek yêlô namô imbiŋ i êtôm sonda te. Vêm ma yêlô atak i ma avenŋ pik ba a Lom.

¹⁵ Ma avômalô êvhaviŋ anêŋ Lom elanô nena yêlô avenŋ loŋôndê ek nayô Lom, êŋ ma etak Lom ba i ek nêpôm yêlô êndôk loŋôndê. Doho i malak te anêŋ athêŋ nena “Apias Anêŋ Loŋ Êv Vuli Nômkaŋ”, ma doho i malak yaŋ ba anêŋ athêŋ nena “Unyak Lô Ek Vathi”. Pol hayê thêlô ma hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ ma kapô halôk biŋ.

¹⁶ Yêlô ayô Lom ma enaŋ nena Pol ênjêk unyak te êtôm yani da anêŋ lahaviŋ. Ma anyô vovak te eyabiŋ yani.

Pol hanaŋ Abô Mavi bêŋ hamô Lom

¹⁷ Wak lô hale ba hi ma Pol halam Israel iniŋ nê bêŋbêŋ takatu ba êmô Lom ethak donjom ma hanaŋ, “Aiyaŋ thêlô, miŋ yahadum nômla kambom hadêŋ alalôaniŋ avômalô mena yahabuliŋ bumalô thêlô iniŋ kobom ami. Ma donjom anêŋ Jelusalem ma evalonŋ ya ba etak ya halôk Lom baheniŋ.

¹⁸ *Ma avômalô Lom elanô yenaŋ abô ma enaŋ nena miŋ yahadum nômlate kambom ek nijik ya vônô ami. Ba intu thêlô leniŋhaviŋ nênem ya vê ênjêk koladônŋ.

¹⁹ *Ma donjom avômalô Israel êdô ba imiŋ lôklokwaŋ aleba ya loŋôndê mi ba intu yahalam ek Sisa endanô yenaŋ abô. Miŋ yahadum aêŋ ek yanaŋ thêlô bêŋ êndêŋ Sisa esak kambom takatu ba idum hadêŋ ya ami. Mi.

* **28:18:** Ap 26:31 * **28:19:** Ap 25:11

20 *Ba intu yahalam môlô ek nôlêm ek yangê môlô lôk yanañ abô imbiñ môlô. Miñ yahadum kambom la ami, ma donjom señ havalon ya lon. Ek malê nena yahêv yamalenñ hathak nôm donjom atu ba avômalô Israel ethak êv malenñ hathak. Nôm êñ ma Mesia.”

21 Ma enañ viyañ, “Miñ anyô Judia la hato kapya hadêñ yêlô ba hanañ abôla hathak o mena nê Israel takatu ba êlêm lon êntêk, miñ enañ abô kambom la hathak o ami. Mi.

22 *Ma donjom yêlô ayala nena lon nômbênñ intu sapênñ ma avômalô enañ abô kambom hathak lonôndê nêñemimbiñ Yisu. Ba intu yêlô lenñhaviñ nadañô anêm auk nena honañ aisê hathak lonôndê êñ.”

23 Êñ ma etak wak yañ ek nesak donjom imbiñ yani.

Wak êñ hayô ma avômalô Israel bên anôn êyô unyak atu ba Pol hamô. Lôkbôk hi aleba bôlôvônñ ma Pol hanañ abô hadêñ thêlô. Ma hik Wapômbênñ anên lon lôklinyak anên ôdônñ thô hadên i. Ma hik iniñ auk liñ hathak Mose anên balabunñ lôk plopet iniñ abô ek thêlô nêñemimbiñ nena Yisu ma Mesia atu.

24 Ma thêlô doho êvhaviñ abô takatu ba hanañ ma doho ma mi.

25 Ma thêlôda enañ abô lôk vovak ba evak i vose hi ôdônñ ju. Ba idum ek ini ma Pol hanañ abô te havenñ yam nena, “Lovak Mathenñ bôk hanañ abô avanônñ hadênñ libumi halôk plopet Aisaia ba hanañ aêntêk,

* 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14

26 “Nu êndên avômalô takêntêk ba onan êndên i nena,

“Wak nômbên intu ma tem nodanô abô,
ma donjom tem min hatôm noyala anên ôdôn
ami;

Ma wak nômbên intu ma tem ôngô nômlate,
ma donjom min hatôm nôpôm anên ôdôn ami.”

27 Ek malê nena avômalô takên inin auk ma thek-
thek,

ma ibi lenjôndôn sin,
lôk ivuliv malenjin sin.

Ma mi, ma tem nêgê tak esak malenjin,

lôk nedañô êndôk lenjôndôn,

lôk neja ênjêk inin auk

ma tem nede kapôlônjin liliñ ek yandum thêlô ba
nimbitak mavi.’ *Aisaia 6:9-10*

28 “Aên ba noyala katô nena Wapômbên hêv
anên abô hathak anên bulubinj hadên avômalô lon
buyan ba tem thêlô neja thô.”

29 [Pol hanan abô ên yôv, ên ma avômalô Israel
etak yani ba i. Ma êkôki hathak anên abô takatu.]*

30 Hatôm sondabên ju ma Pol hamô unyak atu ba
yanida hêv vuli ma hawa avômalô takatu ba êlêm
ek nêgê yani thô lôk lamavi.

31 Ma yani haminj lôklokwan ma kô mi ma hanan
abô hathak Wapômbên anên lon lôklinyak ma
hadôn avômalô hathak Anyô Bên Yisu Kilisi. Ma
anyôla minj haminj yani lon sin ami.

* **28:29:** Nê lôkauk vi lenjhabî nena abô 28:29, ma Luk da minj hato
ami, ma anyôla hato havenj yam.

Wapômbên Anê Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a